

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

БЮЛЕТЕНЬ КОМІТЕТУ З СІМЕЙНОГО ПРАВА НААУ

(інформаційний дайджест новин у сфері сімейного права)

за IV квартал 2019 року
Випуск 2

КОМІТЕТ З СІМЕЙНОГО ПРАВА НААУ

2020

ЗМІСТ

I. НОВИНИ КОМІТЕТУ

1.1. Проведені Комітетом та за участі членів Комітету заходи у сфері сімейного права та короткий огляд їх змісту.....	1
1.2. Інші заходи та події за участю членів Комітету.....	5

II. НОВЕЛИ (актуальні зміни) ЗАКОНОДАВСТВА

2.1. Закони та інші нормативно-правові акти.....	10
2.2. Законопроекти.....	12

III. СУДОВА ПРАКТИКА

3.1. Позиції Конституційного Суду України та практика Верховного Суду.....	16
3.1.1. Справи щодо поділу майна подружжя.....	16
3.1.2. Справи щодо стягнення аліментів.....	23
3.1.3. Справи щодо визначення місця проживання дитини.....	33
3.1.4. Справи, пов'язані із міжнародним викраденням дітей.....	40
3.1.5. Справи щодо визначення походження дітей, позбавлення та поновлення батьківських прав.....	45
3.1.6. Справи щодо інших сімейно-правових спорів.....	49
3.2. Інші судові рішення.....	52

IV. ПУБЛІКАЦІЇ У СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ КОМІТЕТУ

4.1. Наукові публікації.....	55
4.2. Дисертації.....	55
4.3. Публікації, які не відносяться до розряду наукових (блоги та соціальні мережі, веб-сторінки).....	55

V. РІЗНЕ

5.1. Посилання на відеоматеріали за результатами проведених заходів підвищення кваліфікації.....	56
--	----

Відповідальний редактор Дайджесту: Бобак О.В.

Редактори: Архіпова О.А., Бузанов Д.В., Водоп'ян Т.В., Гаро
Г.О., Попіка І.А., Серишева О.С.

Контакти: 04070, м. Київ, вулиця Борисоглібська, 3, 2-й поверх

Комітет з сімейного права НААУ

Голова Комітету Гаро Г.О.

Випуск 1 БЮЛЕТЕНЮ КОМІТЕТУ З СІМЕЙНОГО
ПРАВА НААУ (інформаційний дайджест новин у
сфері сімейного права) за I-III квартали 2019
року розміщено за [посиланням](#)

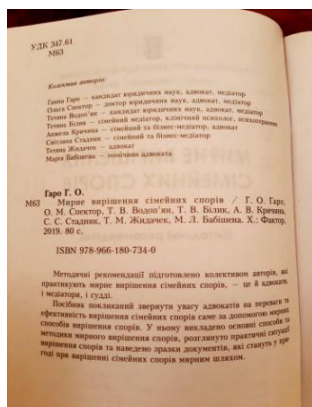
I. НОВИНИ КОМІТЕТУ

1.1. Проведені Комітетом та за участі членів Комітету заходи у сфері сімейного права та короткий огляд їх змісту.

Вебінар Лариси Гретченко: «Булінг: шкода здоров'ю, відповідальність, проблеми судової практики»

Дата проведення: 04 жовтня 2019 року

Місце проведення: Онлайн, ВША НААУ
(м. Київ, вул. Борисоглібська, 3)

Під час вебінару розглянуто наступні питання:

- актуальність проблематики булінгу: український та міжнародний досвід;
- поняття та соціальна структура булінгу;
- здоров'я людини як об'єкт протиправного посягання;
- види, форми прояву та наслідки цькування;
- нормативно-правове регулювання булінгу (цькування) учасника освітнього процесу та відповідальність за його вчинення;
- проблеми судового захисту жертв насильства (огляд судової практики).

09 жовтня 2019 року – Комітетом з сімейного права Національної асоціації адвокатів України у співпраці з Центром сімейно-правових досліджень, Вищою школою адвокатури НААУ та медіаторами Асоціації сімейних медіаторів України, Ліги медіаторів України підготовлено методичні рекомендації для адвокатів «Мирне вирішення сімейних спорів».

Посібник розкриває тему мирного врегулювання спорів, які виникають у сімейних відносинах. У рекомендаціях описано способи мирного вирішення сімейних спорів; розкрито як відбувається сімейна медіація, наведено приклади кейсів, які допоможуть розібратися у практичній діяльності медіатора; розписано про особливості переговорів у сімейних спорах, а також про специфіку процедури врегулювання спору за участю судді; визначено документи, в яких можуть закріплюватися результати мирного вирішення сімейних

спорів; описано роль адвоката під час супроводу сімейного спору та рекомендовано, як здійснити пошук і вибір медіатора.

PDF-версія методичних рекомендацій за посиланням:
<http://bit.ly/2VyhOQu>

Практичний семінар на тему «Шлюб з іноземним елементом»

Дата проведення: 10 жовтня 2019 року, ВША НААУ

Місце проведення: Fabrica Space
(м. Харків, вул. Благовіщенська, 1)

Лектори: Ганна Гаро, Ольга Поєдинок, Ольга Троценко, Рада Куриленко

Захід організований Комітетом з сімейного права НААУ спільно з Вищою школою адвокатури.

Під час семінару учасники дізналися про порядок укладення та розірвання шлюбу з іноземцем, значення громадянства для шлюбних відносин із іноземним елементом, переконалися, що шлюбний договір є надзвичайно ефективним інструментом врегулювання сімейних відносин, а також отримали інформацію щодо правового регулювання міжнародних сімейних правовідносин.

Практикум «Сімейний спір: стратегія і тактика перемоги»

Дата проведення: 18-20 жовтня 2019 року

*Місце проведення: Impact Hub Odessa
(м. Одеса, вул. Грецька, 1А)*

Практикум складався з трьох модулів:

- перший модуль «Особливості та актуальні проблеми сімейних немайнових спорів»;
- другий модуль «Особливості та актуальні проблеми підготовки та розгляду сімейних майнових спорів»;
- третій модуль «Особливості та актуальні проблеми підготовки та розгляду міжнародних сімейних спорів. Особливості роботи адвоката у сімейній медіації. Новели сімейного законодавства».

Під час заходу учасники мали можливість дізнатися про: останні тенденції вирішення судами різних категорій сімейних справ; підходи до вирішення найбільш дискусійних сімейних спорів (визначення місця проживання дитини, участь другого з батьків у спілкуванні з дитиною, правовий режим боргових зобов'язань подружжя, поділ частки у товаристві, трансформація особистого майна подружжя у їх спільне майно та ін.); найбільш поширені випадки зловживання правами у сімейних правовідносинах та способи протидії цьому; перспективи змін у чинному законодавстві у сфері сімейних правовідносин та навчитися практично застосовувати нові механізми відповідальності за порушення аліментних зобов'язань

Міні-тренінг Ганни Гаро на тему: «Особливості роботи адвоката в сімейній медіації: залучення, супровід, документообіг»

Дата проведення: 19 жовтня 2019 року

Місце проведення: м. Одеса

Мета курсу:

- ознайомити учасників з сімейною медіацією, показати її ефективність, схожість та різницю з процесом врегулюванням спору
- за участі судді дати уявлення про можливі ролі адвоката в сімейній медіації
- ознайомити як відбувається залучення та супровід клієнта у сімейній медіації, документування процесу сімейної медіації
- дати уявлення яким чином та де обрати сімейного медіатора

- ознайомити з перевагами сімейної медіації в практиці сімейного адвоката

Тренінг враховує особливості застосування сімейної медіації в адвокатській практиці сімейного адвоката та орієнтована на сімейних адвокатів, які вирішують для себе питання:

- доцільності застосування сімейної медіації в адвокатській практиці
- доцільності інвестицій у подальше навчання з метою стати сімейним медіатором

Вебінар Ганни Гаро на тему: «Актуальні проблеми з'ясування судом думки дитини при вирішенні питань, що стосуються її життя»

Дата проведення: 24 жовтня 2019 року

*Місце проведення: Онлайн, ВША НААУ
(м.Київ, вул. Борисоглібська, 3)*

Під час вебінару будуть розглянуті наступні питання:

- Врахування думки дитини при вирішенні питань, що стосуються її життя
- Чи обов'язково думка дитини враховується судом?
- Розгляд проблемних аспекти.
- Зміст поняття «найкращі інтереси дитини».
- Забезпечення найкращих інтересів дитини.
- Окремі категорій справ: Спори щодо позбавлення батьківських прав.

Дводенний навчальний курс «Адвокат дитини» (спільний проект Вищої школи адвокатури, Комітет з сімейного права НААУ та Центру сімейно-правових досліджень)

Дата проведення: 26-27 жовтня 2019 року

Місце проведення: ВША НААУ, «ITEAHub»
(м. Львів, вул. Героїв УПА, 80)

Дата проведення: 16-17 листопада 2019 року

Місце проведення: ВША НААУ, «Fabrika.space»
(м. Харків, вул. Благовіщенська, 1)

Лектори: Гаро Ганна; Гнатюк Тетяна; Колесник Ганна;
Незвіський Дмитро; Пархоменко Павло; Поєдинок Ольга;
Попко Тетяна; Савицька Світлана.

Програма дводенного навчального курсу включала наступні теми:

- Особливості судового розгляду справ, в яких бере участь дитина (кримінальний аспект) (застосування міжнародних стандартів у сфері захисту прав дитини в національній судовій практиці; особливості судового розгляду кримінальних проваджень, в яких бере участь дитина; розгляд справ про адміністративні правопорушення, які стосуються прав дитини; розгляд справ про адміністративні правопорушення, які стосуються прав дитини)

- Особливості роботи адвоката у цивільному провадженні при розгляді справ, що безпосередньо стосуються дитини (участь адвоката в цивільних справах, що стосуються захисту прав та інтересів дітей; роль органів опіки та піклування у сімейно-правових спорах. Висновок органу опіки та піклування як доказ в цивільному спорі стосовно прав та інтересів дитини (теоретичні аспекти, практичне

застосування, тактика використання); інститут забезпечення позову в цивільних справах сімейного характеру (новели, можливості, тактика); умови та порядок з'ясування думки дитини при вирішенні питань, що стосуються її життя; застосування міжнародних стандартів розгляду цивільних справ за участю дітей (правосуддя, дружнє до дітей, включно з практикою ЄСПЛ); вікова психологія дитини. Психологічна експертиза у судових справах, щодо захисту прав дітей.

Вебінар Ганни Гаро на тему: «Все про виїзд дитини за кордон: від А до Я»

Дата проведення: 29 жовтня 2019 року

Місце проведення: Онлайн, ВША НААУ
(м. Київ, вул. Борисоглібська, 3)

Під час вебінару розкрито питання щодо порядку виїзду дитини за кордон, обговорено останні законодавчі зміни, надано відповідь на запитання про те, як виїхати з дитиною за кордон без згоди другого з батьків, не порушуючи чинне законодавство.

Створення робочої групи адвокатів Комітету захисту прав людини та Комітету з сімейного права НААУ під назвою «Адвокат дитини»

29 жовтня 2019 року розпорядженням Голови НААУ створено робочу групу адвокатів Комітету захисту прав людини та Комітету з сімейного права під назвою «Адвокат дитини». Метою робочої групи є підготовка змін до чинного законодавства України щодо реалізації безпосереднього права дитини на доступ до правової допомоги незалежно від позиції чи згоди другого з батьків (обох батьків), розробка методичних рекомендацій та стандартів для адвокатів щодо захисту і представництва дитини, практичне впровадження запропонованих змін та проведення навчальних семінарів.

Вебінар Лариси Гретченко на тему: «Взаємопов'язаність булінгу з цивільними, трудовими та іншими правовідносинами. Роль адвоката у справах про булінг»

Дата проведення: 31 жовтня 2019 року

Місце проведення: Онлайн, ВША НААУ
(м. Київ, вул. Борисоглібська, 3)

В ході вебінару були розглянуті наступні питання:

- ознаки булінгу в складі дисциплінарного проступку, службової бездіяльності, рішеннях чи діях учасників, їх значення в питаннях відшкодування шкоди;
- особливості доказування у справах, пов'язаних із цькуванням;
- правовий супровід закладу освіти та інших учасників освітнього процесу. Участь у процедурі розгляду заяв про булінг;
- представництво інтересів у цивільних, трудових та інших правовідносинах, пов'язаних із справами про цькування.

Вебінар Ганни Гаро: «Особливості роботи адвоката в сімейній медіації: залучення, супровід, документообіг»

Дата проведення: 01 листопада 2019

Місце проведення: Онлайн ВША НААУ
(м. Київ, вул. Борисоглібська, 3)

Під час вебінару розглянуті наступні питання: ознайомлення учасників з сімейною медіацією; можливі ролі адвоката в сімейній медіації; залучення та супровід клієнта у сімейній медіації; документування процесу сімейної медіації; яким чином та де обрати сімейного медіатора; переваги сімейної медіації в практиці сімейного адвоката.

Вебінар Ганни Гаро: Сучасні тенденції вирішення сімейних спорів»

Дата проведення: 18 листопада 2019 року

Місце проведення: Онлайн ВША НААУ
(м. Київ, вул. Борисоглібська, 3)

Під час вебінару обговорені питання стосовно причин сі-

мейних конфліктів, особливостей сімейно-правових спорів, зокрема, про розірвання шлюбу, альтернативні способи вирішення сімейних спорів.

Вебінар Ганни Гаро: «Все про шлюбні договори: від А до Я»

Дата проведення: 27 листопада 2019 року

Місце проведення: Онлайн, ВША НААУ (м. Київ, вул. Борисоглібська, 3)

В ході вебінару розкриті поняття шлюбного договору, лектор відповіла на питання про те, чому важливо укладати шлюбний договір, хто може укласти шлюбний договір, які особливості його дії та які умови потрібно передбачити в шлюбному договорі.

31 жовтня 2019 року відбулося підсумкове засідання Комітету. Засідання відкрила Голова Комітету – Ганна Гаро, яка подякувала всім членам Комітету за продуктивну співпрацю від початку роботи Комітету у 2019 році та нагадала, що кожен отримує залікові бали за участь у діяльності Комітету.

На порядок денний виносилися питання діяльності Комітету у 2020 році, зокрема, на засіданні заплановано:

- Підготовка методичних рекомендацій.
- Організація та проведення заходів підвищення кваліфікації для адвокатів у 2020 році на теми методичних рекомендацій.
- Підписання меморандумів про співробітництво з різними структурами.
- Залучення до співпраці іноземних адвокатів за сприянням Комітету з міжнародних зв'язків, іноземних представництв НААУ.

- Інші активності.

Було вирішено підготувати презентацію членів Комітету та звіт за 2019 рік, визначено відповідальних осіб. На завершення Голова Комітету побажала усім плідного та цікавого співробітництва!

Тренінг «Робота адвоката у цивільних та адміністративних справах, пов'язаних з тимчасово окупованими територіями»

Викладають: Волинська Вікторія, Незвіський Дмитро, Поєдинок Ольга, Тарасенко Олег

Дата проведення: 01 грудня 2019 року

Місце проведення: м. Київ, (вул. Борисоглібська, 3, 2й поверх, ВША НААУ)

Під час заходу були розглянуті наступні питання:

- Огляд законодавчої бази про громадянство України.
- Особливості отримання паспорта громадянина України особами, які раніше документувалися на окремих регіонах Донецької та Луганської областей (ОРДЛО) та АРК.
- Результати моніторингу питань, з якими звертаються особи з ОРДЛО до органів ДМС.
- Вимоги щодо окремого провадження відповідно до ЦПК.
- Основні практичні проблеми на території, яка контролюється українським урядом.
- Окупація – це теж життя, тільки інакше.
- Закон України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції».
- Відшкодування матеріальної шкоди.
- Підхід ЄСПЛ. Теорія соціального ризику.

Дводенний навчальний курс «Булінг: попередження, відповідальність, захист. Навчання без страху»

Викладають: Гретченко Лариса, Гусев Андрій, Дяденко Михайло, Ковна Уляна

Дата проведення: 30 листопада – 01 грудня 2019 року

Місце проведення: м. Київ, вул. Борисоглібська, 3, 2й поверх, ВША НААУ.

Дводенний навчальний курс - надпотужна антибулінгова правоосвітня платформа, орієнтована на мультидисциплінарну аудиторію учасників у складі адвокатів, юристів, керівників навчальних закладів, педагогів, працівників служб з питань захисту прав дітей, батьків, підлітків, інших зацікавлених осіб.

Курс охоплював дискусійні питання законодавчого врегулювання булінгу, педагогічних, психологічних та медичних наслідків цькування, юридичної відповідальності за його вчинення та приховування, перспективи та проблематику судового захисту, альтернативні способи врегулювання конфлікту, дієві методи попередження та ефективного захисту, а також роль адвоката у справах про цькування.

Програма курсу складається із двох модулів, що включають наступні теми:

1. Специфіка та особливості нормативно-правової конструкції булінгу. Комплексний підхід до протидії цькуванню в освітньому середовищі:
 - Булінг: поняття, елементи, ознаки, види, наслідки
 - Кібербулінг: прояви, загрози, юридична відповідальність
 - Антибулінгове законодавство, відповідальність, огляд судової практики
 - Роль педагогічних працівників та батьків в питаннях профілактики та протидії булінгу
2. Особливості роботи адвоката у справах про цькування: теоретичний та практичний аспекти:
 - Булінг як адміністративне правопорушення

Дводенний навчальний курс «Адвокат дитини»

Дата проведення: 07 – 08 грудня 2019 року

Місце проведення: м. Дніпро

Лектори: Гнатюк Тетяна; Колесник Ганна; Незвіський Дмитро; Пархоменко Павло; Поєдинок Ольга; Попко Тетяна; Савицька Світлана

Курс складається із двох модулів, що включають наступні теми:

1. Модуль: Особливості судового розгляду справ, в яких бере участь дитина (кримінальний аспект):

- Застосування міжнародних стандартів у сфері захисту прав дитини в національній судовій практиці;
 - Особливості судового розгляду кримінальних проваджень, в яких бере участь дитина;
 - Особливості захисту дитини від кримінального переслідування;
 - Особливості захисту дітей, які стали жертвами насильства;
2. Особливості роботи адвоката у цивільному провадженні при розгляді справ, що безпосередньо стосуються дитини:
- Участь адвоката в цивільних справах, що стосуються захисту прав та інтересів дітей, умови та порядок з'ясування думки дитини при вирішенні питань, що стосуються її життя;
 - Застосування міжнародних стандартів розгляду цивільних справ за участю дітей (правосуддя, дружнє до дітей, включно з практикою ЄСПЛ);
 - Роль органів опіки та піклування у сімейно-правових спорах. Висновок органу опіки та піклування як доказ в цивільному спорі стосовно прав та інтересів дитини (теоретичні аспекти, практичне застосування, тактика використання);
 - Інститут забезпечення позову в цивільних справах сімейного характеру (новели, можливості, тактика);
 - Вікова психологія дитини. Психологічна експертиза у судових справах, щодо захисту прав дітей.

Міні-тренінг Ганни Гаро: «Особливості роботи адвоката в сімейній медіації: залучення, супровід, документообіг»

Дата проведення: 12 грудня 2019

Місце проведення: м. Київ

(вул. Борисоглібська, 3, 2й поверх, ВША НААУ)

Лектори тренінга: сімейні медіатори і адвокати Анжела Кричина та Ганна Гаро

Мета курсу:

- ознайомити учасників з сімейною медіацією, показати її ефективність, схожість та різницю з процесом врегулювання спору за участі судді

- дати уявлення про можливі ролі адвоката в сімейній медіації
- ознайомити як відбувається залучення та супровід клієнта у сімейній медіації, документування процесу сімейної медіації
- дати уявлення яким чином та де обрати сімейного медіатора
- ознайомити з перевагами сімейної медіації в практиці сімейного адвоката

В грудні 2019 року Комітет підготував та опублікував Бюлетень (інформаційний дайджест новин у сфері сімейного права) за 3 квартали 2019 року, в якому відображено: новини Комітету, новели (актуальні зміни) законодавства, судова практика, наукові публікації, дисертації та інші публікації у сфері діяльності Комітету.

PDF-версія Бюлетеню [посиланням](#).

Також, Комітетом було підготовлено Дайджест правових позицій ЄСПЛ щодо України по статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод "Право на повагу до приватного та сімейного життя" за період з 2005 - три квартали 2019.

PDF-версія дайджесту за [посиланням](#).

Напередодні Всеукраїнського тижня права в НВО «Мрія» міста Кропивницького за ініціативи Комітету з сімейного права НААУ, підтриманої Управлінням освіти Міської ради міста Кропивницького відбувся тематичний антибулінговий правоосвітній захід "БУЛІНГ: ПРАВОВІ ПОРАДИ ПЕДАГОГАМ".

Про булінг як адміністративне правопорушення та його взаємозв'язаність з трудовими, цивільно – правовими, сімейними правовідносинами з педагогічним колективом закладу

освіти спілкувалася Гретченко Лариса, адвокат, медіатор, член Комітету з сімейного права НААУ. Антибулінгова дискусія торкнулася також питань документування конфліктних ситуацій, процедури розгляду заяви про цькування в закладі освіти, повідомлення до органів Національної поліції, розгляду адміністративних матеріалів судом.

Лекція на тему "Хто такий Юрист?"

Дата проведення: 19 грудня 2019 року

Місце проведення: Європейський колегіум
(м. Київ, Голосіївський район)

У День Св. Миколая та Адвокатури Комітет з захисту бізнесу і інвесторів НААУ та Комітет з сімейного права НААУ за підтримки Заступника Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України Валентина Гвоздія дискутували на тему "Хто такий Юрист?" зі школярами в Європейському колегіумі (м. Київ, Голосіївський район).

Адвокати вперше розказували дітям про світ права та законів, згадували автора першої Конституції України Пилипа Орлика, пояснювали навіщо потрібна Верховна Рада та хто така Фемида.

Діти отримали цінні знання та солодкі подарунки, а адвокати сльози в очах від щастя долучилися до формування громадянського світогляду майбутнього покоління.

1.2 Інші заходи та події за участю членів Комітету. Заходи, що відбулися:

Робоча зустріч проекту Ради Європи проекту «Розвиток соціальних прав людини як ключовий чинник сталої демократії в Україні»

Дата проведення: 21 жовтня 2019 року

В робочій зустрічі взяла участь Голова Комітету з сімейного

права НААУ Гаро Ганна та Голова Комітету захисту прав людини НААУ Колесник Ганна.

Основна мета проекту – забезпечення розвитку соціальних прав людини в Україні відповідно до європейських стандартів шляхом підготовки до імплементації Європейської соціальної Хартії та змін до законодавства у зв'язку з цим. Основними напрямками проекту визначено забезпечення прав інвалідів, дітей та осіб літнього віку.

За результатами зустрічі НААУ в особі фахових експертів залучено до спільної роботи в проекті офісу Ради Європи в Україні «Розвиток соціальних прав людини як ключовий чинник сталої демократії в Україні».

29 жовтня 2019 року відбулася нарада за участю уповноважених осіб Міністерства соціальної політики України, Уповноваженого Президента України з прав дитини, Міністерства охорони здоров'я України, адвокатів Національної асоціації Адвокатів України з метою узгодження позицій щодо розробленого проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння формуванню відповідального батьківства».

Законопроектом передбачається внесення змін до Сімейного кодексу України та інших законодавчих актів щодо посилення відповідальності батьків та інших осіб, які опікуються дітьми під час виконання ними своїх батьківських обов'язків з метою забезпечення найкращих інтересів дитини. Зокрема, пропонується спрощення процедури розірвання шлюбу подружжя, яке має дітей, при відсутності спору між чоловіком та жінкою щодо місця проживання дитини (дітей), виховання, навчання, лікування та матеріального утримання дітей. В такому випадку шлюб може бути розірвано шляхом подання відповідної спільної заяви про розірвання шлюбу до органів РАЦС разом із нотаріально посвідченим договором з відповідними домовленостями подружжя.

Головою Комітету з сімейного права НААУ Ганною Гаро та членом Комітету Вікторією Сандулеєвою були підготовлені зауваження та пропозиції до проекту.

Всеукраїнська науково-практична конференція «Рекодифікація цивільного законодавства і системи права України в контексті євроінтеграційних процесів»

Дата проведення: 08-09 листопада 2019 року

Місце проведення: Національний університет «Одеська юридична академія»

Під час конференції виступили, зокрема, д.ю.н. професор Харитонов Є.О., д.ю.н. професор Довгерт А.С., д.ю.н. професор Майданнік Р.А., д.ю.н. професор Баранов О.А.

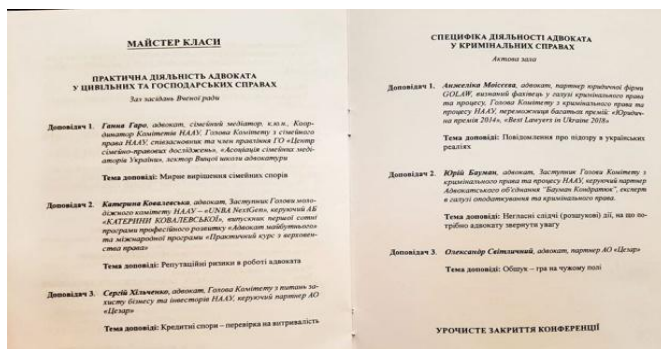
Виступи учасників були присвячені рекодифікації та оновленню цивільного законодавства у сферах речових прав, не договірних зобов'язань, інституту правонаступництва, права інтелектуальної власності. Також були обговорені проблемні питання щодо низького рівня сучасної юридичної техніки, якості складання законопроектів, можливості введення до вітчизняного права нових інститутів приватного права (негативних зобов'язань, категорії «помилка» тощо), архаїчності та бланкетності багатьох існуючих норм та інші.

У конференції взяли участь представники від Національної асоціації адвокатів України – члени Комітету з сімейного права, адвокати Ірина Гроза та Вікторія Валах.

IX Міжнародна науково-практична конференція «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє»

Дата проведення: 15 листопада 2019 року

Місце проведення: Національний університет «Одеська юридична академія»

В рамках конференції були проведені майстер-класи «Практична діяльність адвоката у цивільних та господарських справах» та «Специфіка діяльності адвоката в кримінальних справах».

В конференції взяла участь Голова Комітету з сімейного права НААУ Ганна, виступивши з доповіддю на тему «Мирне вирішення сімейних спорів».

Семінар з підвищення кваліфікації організований Радою адвокатів Сумської області

Дата проведення: 30 листопада 2019 року

Місце проведення: м. Суми

Одним із запрошених лекторів стала Голова Комітету з сі-

мейного права НААУ Ганна Гаро з темою «Шлюбний договір: від А до Я».

Ганна звернула увагу колег на актуальність тематики, адже все більше укладається шлюбів з іноземцями, в яких шлюбний договір є обов'язковою умовою іноземного нареченого і цей договір є ефективним інструментом для захисту майнових прав кожного з подружжя. Разом з колегами було підняте питання суті та специфіки цього договору, основні проблемні аспекти його укладання, підстави для визнання недійсним, роль сімейного медіатора.

Перший сезон гри «Справедливці»

Дата проведення: 07 грудня 2019 року

Місце проведення: Дніпровський районний суд міста Києва

Член Комітету з сімейного права НААУ Дмитро Незвіський взяв участь у першому сезоні гри «Справедливці». Даний проект впроваджується Асоціацією розвитку суддівського самоврядування України у співпраці з Анімаційною студією «Toon Drive» та за підтримки Ради суддів України.

Гра «Справедливці» - це сімейно-правова гра, в якій беруть участь діти та їх батьки-юристи. Мета: в ігровій, театралізованій формі навчити дітей вирішувати складні життєві випадки справедливо та показати дітям чим займаються їх батьки-юристи щодня на роботі і з якими питаннями доводиться стикатися.

09 грудня 2019 р. член Комітету з сімейного права НААУ Лариса Гретченко спільно з учнівськими лідерами, представниками місцевої влади, громадськості, бізнесу та науки взяла участь в Міському форумі учнівської молоді «Young leaders!», що відбувся в Міській раді м. Кропивницького та виступила модератором правового модуля «Права та обов'язків дітей і батьків».

Учасники форуму здійснили обговорення та пошук шляхів вирішення важливих для міста питань екологічного, антикорупційного, волонтерського напрямку та дискутували з проблематики реалізації сімейних прав і обов'язків, практично – правові аспекти якої було розкрито через пріоритет забезпечення найкращих інтересів дитини.

Правовим майданчиком форуму охоплено питання необхідності унормування терміну «виховання дитини», конкретизації обов'язків батьків, які кореспондуються праву дитини на належне виховання, з'ясування методів виховання, що знищують в дитині особистість і які базові навички є фундаментом успішності та лідерства молоді, що висвітлені модератором в поєднанні з історичним розвитком прав дитини, тематичним міжнародним та національним законодавством, практикою Європейського суду з прав людини.

Круглий стіл «Забезпечення та захист прав дітей, народжених у програмах сурогатного материнства»

Дата проведення: 13 грудня 2019 року

Місце проведення: приміщення НААУ

(м. Київ, вул. Борисоглібська, 3, другий поверх, Велика зала)

Захід організовано Асоціацією «Всеукраїнська фундація компаній з організаційно-правового забезпечення програм допоміжних репродуктивних технологій» разом із Комітетом медичного і фармацевтичного права та біоетики НААУ, та Центром медичного та репродуктивного права Сергія Антонова.

У заході взяла участь Голова Комітету з сімейного права НААУ Ганна Гаро. Вона виступила з доповіддю: «Найкращі інтереси дитини vs. законодавство у сфері застосування ДРТ (сурогатне материнство)».

II. НОВЕЛИ (актуальні зміни) ЗАКОНОДАВСТВА

2.1. Закони та інші нормативно-правові акти

Постанова Верховної Ради України «Про відхилення проекту Закону України про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо права на зміну по батькові»

Незважаючи на наявність рішення Європейського суду з прав людини за цього питання, а саме справа «Гарнага проти України» (CASE OF GARNAGA V. UKRAINE) (заява №20390/07), остаточне рішення 16.08.2013 (детальніше із рішенням можна ознайомитись за посиланням: <https://bit.ly/2sahaDn>) Верховна Рада вирішила відкласти вирішення цього питання та відхилила прийнятий за основу ще 01 червня 2016 року законопроект.

З текстом постанови можна ознайомитись за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/239-IX>

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження Єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статеві свободи та статеві недоторканості малолітньої особи, та посилення відповідальності за злочини, вчинені проти статеві свободи та статеві недоторканості малолітньої особи»

Прийняття від 19.12.2019

Набрання чинності від 16.01.2020

Закон України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо впровадження Єдиного реєстру осіб засуджених за злочини проти статеві свободи та статеві недоторканості малолітньої чи малолітнього та посилення відповідальності за злочини, вчинені проти статеві свободи та статеві недоторканості малолітньої чи малолітнього)» розроблено з метою реалізації положень статті 34 Конвенції про права дитини, статті 1, частини 3 статті 5 Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства та вдосконалення правового забезпечення протидії злочинам, що вчиняються проти статеві свободи та статеві недоторканості дітей та підлітків.

Основним завданням закону є надання відповідної медичної допомоги особам, що страждають розладом сексуальної переваги (педофілією), а також через посилення кримінального покарання за такі злочини та впровадження Єдиного реєстру злочинців засуджених за злочини проти статеві недоторканості малолітньої чи малолітнього, створення умов для запобігання вчиненню ними нових злочинів проти

статевої свободи та статеві недоторканості малолітньої особи.

З текстом закону можна ознайомитись за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/409-IX>

Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2019 № 1145 «Про поширення експериментального проекту із створення “єдиного входу” опрацювання звернень громадян та запитів на публічну інформацію на опрацювання звернень та повідомлень про/або від осіб, які постраждали від торгівлі людьми, домашнього насильства, насильства за ознакою статі, насильства стосовно дітей, або про загрозу вчинення такого насильства»

З метою підвищення ефективності роботи із зверненнями та повідомленнями про/або від осіб, які постраждали від торгівлі людьми, домашнього насильства, насильства за ознакою статі, насильства стосовно дітей, або про загрозу вчинення такого насильства Кабінет Міністрів України постановляє:

Погодитися з пропозицією Міністра Кабінету Міністрів України та Міністерства соціальної політики щодо поширення експериментального проекту із створення “єдиного входу” опрацювання звернень громадян та запитів на публічну інформацію на опрацювання звернень та повідомлень про/або від осіб, які постраждали від торгівлі людьми, домашнього насильства, насильства за ознакою статі, насильства стосовно дітей, або про загрозу вчинення такого насильства.

Установити, що: прийом звернень та повідомлень про/або від осіб, які постраждали від торгівлі людьми, домашнього насильства, насильства за ознакою статі, насильства стосовно дітей, або про загрозу вчинення такого насильства здійснюється державною установою “Урядовий контактний центр” за рахунок її коштів за телефонним номером 15—47; компенсація витрат державній установі “Урядовий контактний центр” за надані послуги щодо прийому звернень та повідомлень про/або від осіб, які постраждали від торгівлі людьми, домашнього насильства, насильства за ознакою статі, насильства стосовно дітей, або про загрозу вчинення такого насильства здійснюється Міністерством соціальної політики щомісяця в порядку, визначеному Міністерством соціальної політики за погодженням з Міністром Кабінету Міністрів України.

Внести до постанов Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 348 “Про затвердження Інструкції з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об’єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, в засобах масової інформації” (Офіційний вісник України, 1997 р., число 16, с. 85; 2016 р., № 12, ст. 509) і від 27

листопада 2019 р. № 972 “Про поширення експериментального проекту із створення “єдиного входу” опрацювання звернень громадян та запитів на публічну інформацію” (Офіційний вісник України, 2019 р., № 96, ст. 3177) зміни, що додаються.

З текстом постанови можна ознайомитись за посиланням: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-poshirennya-eksperimentalnog-a1145>.

Постанова Кабінету Міністрів України 18.12.2019 № 1056 «Про дію окремих положень міжнародних договорів України з Російською Федерацією»

Кабінет Міністрів України постановляє:

Відповідно до статті 6 Угоди між Урядом України і Урядом Російської Федерації про безвізові поїздки громадян України і Російської Федерації, вчиненої 16 січня 1997 р. в м. Москві, зупинити дію пунктів 1 і 6 переліку документів громадян України для в'їзду, виїзду, перебування і пересування територією Російської Федерації, наведеного в додатку 2 до Угоди, в частині можливості громадян України в'їжджати, прямувати транзитом, перебувати і пересуватися територією Російської Федерації на підставі паспорта громадянина України або свідоцтва про народження для дітей віком до 16 років (за умови виїзду у супроводі батьків (усиновлювачів), опікунів, піклувальників або осіб, уповноважених на це батьками (усиновлювачами), опікунами, піклувальниками).

Відповідно до статті 7 Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про порядок перетинання українсько-російського державного кордону жителями прикордонних регіонів України та Російської Федерації, вчиненої 18 жовтня 2011 р. в м. Донецьку, запровадити тимчасові обмеження на перетинання державного кордону України громадянами України — жителями прикордонних регіонів України в частині можливості виїзду з України на підставі документів, зазначених у пунктах 1 і 2 переліку документів, дійсних для перетинання кордону громадянами України та Російської Федерації, які постійно проживають у прикордонних регіонах, наведеного в додатку 3 до Угоди для громадян України.

Міністерству закордонних справ поінформувати Уряд Російської Федерації щодо змін у дії окремих положень угод, зазначених у пунктах 1 і 2 цієї постанови.

Ця постанова набирає чинності з дня її опублікування та застосовується з 1 березня 2020 року.

З текстом постанови можна ознайомитись за посиланням: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-diyu-okremih-polozhen-mizhnarodnih-dogovoriv-ukrayini-zrosijskoyu-federaciyeu-i181219>.

Постанова Кабінету Міністрів України від 11.12.2019 р. № 1023 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2013 р. № 917 і від 25 квітня 2018 р. № 306»

Кабінет Міністрів України постановляє:

Внести до постанов Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2013 р. № 917 “Деякі питання встановлення лікарсько-консультативними комісіями інвалідності дітям” (Офіційний вісник України, 2013 р., № 100, ст. 3666; 2019 р., № 47, ст. 1607) і від 25 квітня 2018 р. № 306 “Деякі питання встановлення зв'язку інвалідності з пораненнями чи іншими ушкодженнями здоров'я” (Офіційний вісник України, 2018 р., № 37, ст. 1293; 2019 р., № 30, ст. 1050) зміни, що додаються.

З текстом постанови можна ознайомитись за [посиланням](#)

Постанова Кабінету Міністрів України від 04.12.2019 р. № 994 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 27 березня 2019 р. № 309»

Кабінет Міністрів України постановляє:

Внести до постанови Кабінету Міністрів України від 27 березня 2019 р. № 309 “Про затвердження Порядку використання у 2019 році коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення реабілітації дітей з інвалідністю внаслідок дитячого церебрального паралічу” (Офіційний вісник України, 2019 р., № 32, ст. 1147) зміни, що додаються.

З текстом постанови можна ознайомитись за посиланням: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-postanovi-kabinetu-ministriv-ukrayinivid-27-bereznya-2019-r-309-i041219>.

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.11. 2019 р. № 1335-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року»

1. Затвердити план заходів з реалізації Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року (далі — план заходів), що додається.
2. Міністерствам, центральним органам виконавчої влади за участю інших державних органів забезпечити виконання плану заходів.
3. Міністерству юстиції забезпечувати щороку:
 - до 1 листопада — підготовку та оприлюднення звіту про виконання плану заходів у поточному році;
 - до 10 грудня — публічне обговорення звіту про виконання плану заходів у поточному році за участю представників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, міжнародних організацій та подання у

разі потреби пропозицій щодо внесення змін до плану заходів з урахуванням результатів такого обговорення.

4. Міністерствам, центральним органам виконавчої влади за участю інших державних органів, відповідальних за виконання плану заходів, подавати щокварталу Міністерству юстиції звіт про стан виконання плану заходів для проведення аналізу та інформування Кабінету Міністрів України.

З текстом розпорядження можна ознайомитись за посиланням: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-a1335r>.

Постанова КМУ від 24.12.2019 р. № 1157 «Про внесення змін до пункту 3 Порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї»

Кабінет Міністрів України постановляє:

- Внести до пункту 3 Порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 4 червня 2015 р. № 367 (Офіційний вісник України, 2015 р., № 46, ст. 1485, № 76, ст. 2520; 2019 р., № 47, ст. 1611), зміни, що додаються.
- Ця постанова набирає чинності через 30 днів з дня її опублікування.

З текстом постанови можна ознайомитись за [посиланням](#).

2.2. Законопроекти

Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо права фізичної особи на зміну по батькові»

Номер, дата реєстрації: 2450 від 15.11.2019

Суб'єкт права законодавчої ініціативи: Народний депутат України

Головний комітет: Комітет з питань правової політики

Інші комітети: Комітет з питань гуманітарної та інформаційної політики, Комітет з питань молоді і спорту, Комітет з питань бюджету, Комітет з питань антикорупційної політики, Комітет з питань інтеграції України з Європейським Союзом.

Статус: Включено до порядку денного.

3 пояснювальної записки:

Чинне на сьогоднішній день законодавство України відносно вільно дозволяє фізичній особі змінювати ім'я або прізвище. Однак на відміну від можливості змінити власне ім'я та прізвище, чинне законодавство прямо не передбачає право особи змінювати на власний розсуд своє по батькові, чим порушує вимоги вище вказаних статей Конституції України.

Наявність даної прогалини підтверджується рішенням Європейського суду з прав людини у справі «Гарнага проти

України» (Garnaga v. Ukraine), рішення від 16 травня 2013 року, заява № 20390/07), у якому Європейський суд з прав людини встановив порушення статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод з огляду на те, що відповідні положення законодавства України, які регулюють питання зміни по батькові, сформульовані не достатньо чітко. Європейський суд з прав людини відмітив, що українська система зміни імені є досить гнучкою і особа може змінити ім'я, дотримавшись спеціального порядку з незначними обмеженнями, які застосовні в особливих випадках, що здебільшого належать до сфери кримінальної юстиції.

Проект Закону розроблений з метою виконання рішення Європейського суду з прав людини у справі «Гарнага проти України» та усунення прогалин які існують між нормами цивільного та сімейного кодексів України, щодо можливості зміни фізичною особою по батькові.

Так, проектом Закону передбачається внесення змін до частин першої, другої та третьої статті 295 Цивільного кодексу України, змін до частини першої статті 149 Сімейного кодексу України та доповнення статті 149 Сімейного кодексу України частиною другою та третьою, якими передбачається право особи на власний розсуд змінювати своє по батькові так само, як і своє прізвище та (або) власне ім'я.

Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо зміни постійного місця проживання дитини та заборони спілкування з дитиною одному з батьків»

Номер, дата реєстрації: 2663 від 20.12.2019

Суб'єкт права законодавчої ініціативи: Народний депутат України

Головний комітет: Комітет з питань правоохоронної діяльності

Інші комітети: Комітет з питань гуманітарної та інформаційної політики, Комітет з питань правової політики, Комітет з питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва, Комітет з питань бюджету, Комітет з питань антикорупційної політики, Комітет з питань інтеграції України з Європейським Союзом

Статус: Надано для ознайомлення.

3 пояснювальної записки:

Проект Закону передбачає внесення змін до Кодексу України про адміністративне правопорушення, а саме ч.5 статті 173, що встановить адміністративну відповідальність, у формі штрафів, для одного з батьків, хто вчинює протиправні дії по відношенню до дитини та другого з батьків, через викрадення дитини, переховування її, перешкоджання бачитись дитині з другим із батьків та повній забороні в спілкуванні з дитиною до винесення відповідного рішення суду про встановлення місця проживання дитини та участь другого з батьків у спілкуванні з нею.

Також, ч.5 статті 173 КУпАП України передбачається чіткий механізм дій при виникненні подібної ситуації та механізм повернення дитини за попереднім постійним місцем проживання, виконання графіку побачень з дитиною та усунення перешкод в побаченнях з нею, задля забезпечення її найкращих інтересів та захисту її прав.

У випадку вчинення одним із батьків подібних дій після набрання законної чинності рішення суду стосовно встановлення місця проживання дитини та участі у її вихованні другого з батьків, пропонується внесення змін до ч.5 статті 146 Кримінального кодексу України, що передбачатиме кримінальну відповідальність за викрадення дитини та збільшення адміністративної відповідальності по статті 173 ч.5 КУпАП за перешкоджання або заборону у спілкуванні з дитиною.

Передбачається і внесення змін до Сімейного кодексу України, що стосуватимуться обтяжуючих обставин при розгляді судом питання про встановлення місця проживання дитини, у випадку, якщо один із батьків вчинював протиправні дії по відношенню до дитини та другого з батьків, що підпадають під статті 173 ч.5 КУпАП та статті 146 ч.5 ККУ.

Проект Постанови Верховної Ради України «Про стан соціального захисту дітей та невідкладні заходи, направлені на захист прав дитини в Україні»

Номер, дата реєстрації: 2672 від 24.12.2019

*Суб'єкт права законодавчої ініціативи: Народний депутат України
Головний комітет: Комітет з питань гуманітарної та інформаційної політики*

Інші комітети: Комітет Верховної Ради України з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнародних відносин, Комітет з питань правоохоронної діяльності, Комітет з питань правової політики, Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів, Комітет з питань здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування, Комітет з питань освіти, науки та інновацій, Комітет з питань молоді і спорту, Комітет з питань бюджету, Комітет з питань антикорупційної політики

Статус: Вручено подання Комітету про розгляд.

3 пояснювальної записки:

Сімейний кодекс України передбачає обов'язок батьків зареєструвати факт народження дитини. Визнання материнства та батьківства визначено як право дорослої особи. Право дитини на батьків у законодавстві чітко не прописано.

Розбалансована політика щодо визначення поняття «мама-одиначка» і право на отримання самотніми матерями державної соціальної допомоги, фактично стимулюють у соціумі відмову від реєстрації, як правило, батьківства (від реєстрації материнства уникнути практично не можливо).

Прийняті у 2017 році зміни до Сімейного Кодексу щодо обмеження прав того з батьків дитини, який проживає окремо або не сплачує вчасно аліменти, крім позитивного, а саме зменшення обсягів несплачених аліментів, обумовило зростання конфліктності у стосунках батьків однієї дитини щодо визначення місця проживання дитини інших спорів.

Відповідно до статті 6 Закону України «Про охорону дитинства» держава гарантує дитині право на охорону здоров'я, безоплатну кваліфіковану медичну допомогу в державних і комунальних закладах охорони здоров'я, сприяє створенню безпечних умов для життя і здорового розвитку дитини, ра-

ціонального харчування, формуванню навичок здорового способу життя.

Згідно з статтею 35 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» медична допомога за видами поділяється на екстрену первинну, вторинну (спеціалізовану), третинну (високоспеціалізовану), паліативну, медичну реабілітацію.

Порядком надання первинної медичної допомоги, затвердженим наказом Міністерством охорони здоров'я (далі МОЗ) України від 19.03.2018 № 504 визначено, що лікарем з надання первинної медичної допомоги є лікар загальної практики-сімейний лікар, лікар-педіатр, лікар-терапевт.

Вказаним Порядком затверджено Перелік медичних послуг з надання первинної медичної допомоги (далі – Перелік). Переліком, зокрема, передбачено проведення профілактичних втручань, що включає: вакцинацію відповідно до вимог календаря профілактичних щеплень; підготування та надсилання повідомлень про інфекційне захворювання, харчове, гостре професійне отруєння, незвичайну реакцію на щеплення; проведення епідеміологічних обстежень поодиноких випадків інфекційних хвороб; динамічне спостереження за неускладненою вагітністю та (у разі потреби) направлення до лікаря акушера-гінеколога закладу вторинної медичної допомоги; здійснення медичного спостереження за здоровою дитиною.

На практиці МОЗ не забезпечено, передбачені законодавством, заходи з доступності дітей до медичної допомоги. Скасування медичного патронажу дітей першого року життя обумовлює зростання випадків смертності дітей від недогляду. Медичні працівники недостатньо поінформовані про свої, законодавством передбачені, обов'язки щодо профілактики раннього соціального сирітства, документального засвідчення випадків відмови матерів забрати новонароджену дитину з медичного закладу тощо. Непоодинокими є випадки коли державні закупівлі ліків проводяться з значною затримкою в часі і в умовах сталого недофінансування.

Водночас, хоча розвиток інклюзивної освіти роками визнається першочерговим завданням, а ефективної дії з співпраці з батьківською спільнотою не вистачає. Діяльність інклюзивно-ресурсних центрів, створених замість психолого-медико-педагогічних консультацій, як і раніше, більше зорієнтована на формування мережі інтернатних закладів, ніж на забезпечення права дитини на освіту.

Дефіцит місць у дошкільних закладах міст, їх відсутність у сільській місцевості, віддалення шкіл від учнів нарастає, скорочується позашкільля.

З початком військового конфлікту на сході України виникла необхідність щодо формування державної політики в сфері соціального захисту дітей, які постраждали воєнних дій та збройного конфлікту.

Дитина, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру є внутрішньо переміщеною особою (Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»).

Факт внутрішнього переміщення підтверджується довідкою про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи. Кожна дитина, у тому числі яка прибула без супроводження бать-

ків, інших законних представників, отримує довідку про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи.

Дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні, відповідно до Закону України «Про охорону дитинства» має право на встановлення статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів.

Зазначений статус надається органом опіки та піклування за місцем реєстрації дитини як внутрішньо переміщеної особи.

Порядок надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2017 № 268. Порядок визначення дітей, які внаслідок військових дій отримали поранення, зазнали фізичне та сексуальне насильство, до сьогодні залишається нормативно ускладненим і фактично не досяжним для доведення таких обставин батьками або законними представниками дитини.

Зв'язок інвалідності з пораненням чи іншим ушкодженням здоров'я, отриманим такими особами встановлюється для повнолітніх осіб – за висновком медико-соціальної експертизи, для осіб віком до 18 років – лікарсько-консультативними комісіями лікувально-профілактичних закладів у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;

Рішення про встановлення факту одержання особою, у тому числі дитиною, ушкодження здоров'я від боєприпасів на території проведення АТО/ООС ухвалюється міжвідомчою комісією з питань встановлення факту отримання особами поранень чи інших ушкоджень здоров'я, одержаних від вибухових речовин, боєприпасів і військового озброєння на території проведення АТО/ООС, яку утворює Державна служба у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції (наразі Міністерство у справах ветеранів, тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України).

Інформація щодо кількості дітей, яким встановлено статус особи з інвалідністю внаслідок війни відсутня.

З метою ефективної реалізації прав дітей на отримання якісної безоплатної правової допомоги шляхом спрощення механізму організації надання такої допомоги та реалізації їх права на справедливий суд Координаційним центром з надання правової допомоги опрацьовуються зміни щодо удосконалення законодавства у сфері надання безоплатної правової допомоги, у тому числі в частині визначення права дітей самостійно звертатися до центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги за такою допомогою.

Проект Постанови передбачає комплекс заходів, направлених на поліпшення становища українських дітей та удосконалення діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади з питань забезпечення та дотримання прав дитини в Україні.

Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації прав підлітків у сфері охорони здоров'я»

Номер, дата реєстрації: 2684 від 27.12.2019

Суб'єкт права законодавчої ініціативи: Народний депутат України

Ініціатор(и) законопроекту: Булах Лада Валентинівна (IX скликання)

Головний комітет: Комітет з питань гуманітарної та інформаційної політики

Інші комітети: Комітет з питань правової політики, Комітет з питань здоров'я нації, медичної допомоги та медичного страхування, Комітет з питань молоді і спорту, Комітет з питань бюджету, Комітет з питань антикорупційної політики, Комітет з питань інтеграції України з Європейським Союзом

Статус: Надано для ознайомлення.

3 пояснювальні записки:

Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реалізації прав підлітків у сфері охорони здоров'я» передбачає внесення змін та доповнень до 3 чинних законів України та приводить норми діючого законодавства у відповідність із позицією ВООЗ.

Суть основних змін та доповнень:

- до Закону України «Про охорону дитинства» – полягає у внесенні поняття «дитина підліткового віку (підліток)» та напрямків соціального становлення підлітків; можливість визначати особливості прав підлітків у сфері охорони здоров'я.
- до Основ законодавства України про охорону здоров'я – полягає у внесенні змін до статті 39 шляхом надання права підліткам у доступі до інформації про стан свого здоров'я з 14 років;
- до Цивільного кодексу України – полягає у внесенні змін до статті 285 шляхом надання права підліткам у доступі до інформації про стан свого здоров'я з 14 років, а також доповненням статті 32 положеннями про можливість неповнолітніх укладати правочини щодо реалізації права на охорону здоров'я.

Проект Закону України «Про медіацію»

Номер, дата реєстрації: 2706 від 28.12.2019

Суб'єкт права законодавчої ініціативи: Кабінет Міністрів України

Ініціатор(и) законопроекту: Гончарук Олексій Валерійович Кабінет Міністрів України

Головний комітет: Комітет з питань правової політики

Інші комітети: Комітет з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів, Комітет з питань правоохоронної діяльності, Комітет з питань бюджету, Комітет з питань антикорупційної політики, Комітет з питань інтеграції України з Європейським Союзом.

Статус: Надано для ознайомлення.

3 пояснювальної записки:

Проектом Закону пропонується визначити правові засади та порядок проведення медіації в Україні, які полягають у такому:

- процедура медіації застосовуватиметься у будь-яких конфліктах (спорах), які виникають, зокрема, з цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних правовідносин, а також у кримінальних провадженнях при укладенні угод про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим та в інших сферах суспільних відносин;
- фізичні та юридичні особи зможуть звернутись до медіатора для проведення медіації як до звернення до суду, третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу, так і під час судового, третейського чи арбітражного провадження або під час виконання рішення суду, третейського суду чи міжнародного комерційного арбітражу;
- медіація проводитиметься за взаємною згодою сторін медіації відповідно до принципів добровільності; конфіденційності; незалежності та нейтральності, неупередженості медіатора; самовизначення та рівності прав сторін медіації;
- набути статус медіатора зможе будь-яка фізична особа, яка має вищу освіту та пройшла базову підготовку у сфері медіації в Україні або за її межами;
- підготовка у сфері медіації становитиме не менше як 90 годин навчання медіатора, у тому числі 45 годин практичного навчання, та включатиме теоретичні знання та практичні навички щодо принципів, порядку та методик проведення медіації, правового регулювання медіації, етики медіатора, ведення переговорів та врегулювання конфліктів (спорів);
- підготовку у сфері медіації здійснюватимуть заклади освіти, організації, що забезпечують проведення медіації, об'єднання медіаторів, суб'єкти господарювання будь-якої форми власності та організаційно-правової форми, що мають право надавати освітні послуги у сфері медіації або організовувати їх надання відповідно до законодавства;
- реєстри медіаторів зможуть вести об'єднання медіаторів, організації, що забезпечують проведення медіації, а також органи державної влади та органи місцевого самоврядування, які залучають медіаторів або послугами яких користуються.

Також проектом Закону пропонується визначити права та обов'язки медіатора та сторін медіації, порядок проведення медіації, а також вимоги до договору про медіацію та до угоди про врегулювання конфлікту (спору) за результатами медіації.

III. СУДОВА ПРАКТИКА

3.1. Позиції Конституційного Суду України та практика Верховного Суду

3.1.1. Справи щодо поділу майна подружжя

Постанова Верховного Суду від 09.10.2019 року у справі № 664/340/16-ц (провадження № 61-20084св18)

Правовідносини, в яких позивач просить припинити не право власності відповідача у спільному майні із виплатою компенсації, а своє право на частку в майні з отриманням компенсації на свою користь, є відмінними за своєю природою і регулюються статтею 364 ЦК України.

Позивачка звернулася до суду із позовом до відповідача про поділ спільного майна подружжя.

Позовна заява мотивована тим, що 29 вересня 2009 року сторони уклали шлюб, який 28 жовтня 2015 року розірвано за рішенням суду. За час перебування у шлюбі ними придбано майно на загальну суму 33 500,00 грн, а саме: ліжко, обігрівач (конвектор), пральна машинка, електрозварювальний пристрій, мотооприскувач, мікрохвильова піч, холодильник, блендер, автомобільний причіп, автомобіль. Їй відомо, що у вересні 2015 року автомобіль було продано відповідачем. Окрім того, 10 серпня 2014 року вона та відповідач придбали за 100 000,00 грн належний йому будинок із земельною ділянкою у с. Виноградове, 50 000,00 грн вони заплатили одразу, про що надали розписку, а решту домовились заплатити через рік. Вони спільними коштами поліпшували будинок, витративши у загальному 40 000,00 грн. 23 серпня 2015 року відповідач без її відома продав вказаний будинок за 160 000,00 гривень. 50 000,00 грн відповідач повернув тому, у кого купили будинок, а решту коштів в сумі 110 000,00 грн залишив собі. Позивач просить розділити спільне сумісне майно подружжя та виділити їй у власність ліжко, пральну машинку, холодильник, мікрохвильову піч, блендер, а відповідачу – мотооприскувач, електрозварювальний пристрій, обігрівач(конвектор), автомобільний причіп. Стягнути з відповідача грошову компенсацію за перевищення частки майна у сумі 57 550,00 грн.

Рішенням Цюрупинського районного суду Херсонської області від 15 вересня 2016 року позов задоволено частково. Розділено спільне майно подружжя: визнано за позивачкою право власності на частину спільного майна подружжя: двоспальне дерев'яне ліжко, обігрівач (конвектор), блендер та пральну машину LG; визнано за відповідачем право власності на частину спільного майна подружжя: мікрохвильову піч та холодильник.

Стягнуто з позивачки на користь відповідача 3 400,00 грн компенсації за перевищення частки у власності. Проведено зарахування сум до стягнення та остаточно стягнуто з позивачки на користь відповідача 3 366,03 грн компенсації за перевищення частки у власності. У решті позову відмовлено за необґрунтованістю.

Рішення суду першої інстанції мотивоване тим, що сторонами не надано документального підтвердження наявності зазначеного в позові майна, але факт наявності холодильника, мікрохвильової печі, ліжка, обігрівача (конвектора), блендера та пральної машини вважається доведеним із пояснень позивача, його представника та представника відповідача. Мотооприскувач, причіп та електрозварювальний пристрій, з пояснень відповідача, перебували у користуванні. При поділі майна, суд виходив з переліку майна, що визнано доведеним, оскільки документальне підтвердження іншого майна суду не надано. Факт придбання спірного автомобіля хоча і підтверджено показами свідків, але документального підтвердження його існування чи факту його продажу на час розгляду справи не надано. Щодо стягнення компенсації вартості за придбання будинку суд виходив з того, що факт продажу будинку не доведено. Будинок перебуває у власності іншої особи і не є спільною сумісною власністю подружжя.

Ухвалою Апеляційного суду Херсонської області від 19 грудня 2016 року рішення суду першої інстанції залишено без змін.

Ухвала суду апеляційної інстанції мотивована тим, що суд першої інстанції правильно встановив обсяг майна подружжя, що підлягає поділу. Позивачкою не надано жодного доказу на підтвердження факту продажу спірного будинку, компенсацію частини вартості якого просила позивач.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування

Частинами четвертою та п'ятою статті 71 СК України закріплено, що присудження одному з подружжя грошової компенсації замість його частки у праві спільної сумісної власності на майно, зокрема на житловий будинок, квартиру, земельну ділянку, допускається лише за його згодою, крім випадків, передбачених Цивільним кодексом України. Присудження одному з подружжя грошової компенсації можливе за умови попереднього внесення другим із подружжя відповідної грошової суми на депозитний рахунок суду. За результатами аналізу змісту положень статті 71 СК України частини четверта та п'ята виступають як єдиний правовий механізм захисту інтересів того з подружжя, який погоджується на компенсацію належної йому частки у спільному майні за рахунок іншого з подружжя, з подальшим припиненням права власності на цю частку.

Принцип обов'язкового отримання згоди особи на присудження їй грошової компенсації, крім випадків, передбачених Цивільним кодексом України (стаття 365 ЦК України), в першу чергу застосовується до правовідносин, які виникають при зверненні одного із подружжя до суду з вимогами про припинення права іншого з подружжя на частку в спільному майні з одночасним присудженням грошової компенсації.

Правовідносини, в яких позивач просить припинити не право власності відповідача у спільному майні із виплатою компенсації, а своє право на частку в майні з отриманням компенсації на свою користь, є відмінними за своєю природою і регулюються статтею 364 ЦК України, яка передбачає, що співвласник, частка якого в майні не може бути виділена в натурі, має право на отримання від інших співвласників грошової або іншої матеріальної компенсації вартості цієї частки.

Заявляючи відповідні вимоги, позивач погоджується на

отримання грошової компенсації, в свою чергу, відповідач не завжди згоден її виплачувати. При цьому залишення неподільної речі у спільній сумісній власності без проведення реального поділу не позбавить того з подружжя, хто фактично цією річчю користується, можливості користуватися нею в подальшому. Одночасно інший з подружжя позбавляється як можливості користуватися спірною річчю, хоча вона перебуває у спільній власності, так і грошової компенсації, яку інша сторона добровільно на депозитний рахунок не внесла.

Оцінюючи положення частини п'ятої статті 71 СК України як такі, що застосовуються до правовідносин, які виникають при зверненні одного із подружжя до іншого з вимогами про припинення його права на частку в спільному майні, касаційний суд робить висновок, що ця норма не вимагає обов'язкового внесення на депозитний рахунок грошової компенсації у справах за спорами, де про припинення своєї частки у спільному майні і отримання компенсації на свою користь заявляє позивач.

Враховуючи наведене, колегія суддів вирішила касаційну скаргу позивачки задовольнити частково. Ухвалу Апеляційного суду Херсонської області від 19 грудня 2016 року та рішення Цюрупинського районного суду Херсонської області від 15 вересня 2016 року змінити в частині грошової компенсації за перевищення частки у праві спільної сумісної власності на майно. Стягнути з позивачки на користь відповідача - 1 700,00 грн грошової компенсації за перевищення частки у праві спільної сумісної власності на майно.

У решті ухвалу Апеляційного суду Херсонської області від 19 грудня 2016 року та рішення Цюрупинського районного суду Херсонської області від 15 вересня 2016 року залишити без змін.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за посиланням: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84975733>

Постанова Верховного Суду від 06.11.2019 року у справі № 203/304/17 (провадження № 61-5400св19)

Початком перебігу позовної давності встановлено день, коли один із співвласників дізнався або міг дізнатися про порушення свого права.

Неподання позову про поділ майна, у тому числі до спливу трьох років з дня розірвання шлюбу, за відсутності доказів, які б підтверджували заперечення права одного з подружжя на набуте у період шлюбу майно, зареєстроване за іншим подружжям, не може свідчити про порушення права і вказувати на початок перебігу позовної давності.

Позивач звернувся до суду із позовом до відповідача про поділ майна подружжя.

Свої вимоги позивач мотивував тим, що він із відповідачем перебував у шлюбі з вересня 2007 року по вересень 2013 року. За час шлюбу сторони придбали 18/100 часток будинку. Наразі виникла необхідність у поділі спільного майна, оскільки відповідач заперечує його право на це майно. Викладені обставини стали причиною звернення позивача до суду з позовом про визнання за ним права власності на 9/100 часток будинку.

Рішенням Кіровського районного суду м. Дніпропетровська

від 20 листопада 2017 року у задоволенні позову відмовлено.

Рішення суду першої інстанції мотивовано тим, що у задоволенні позовних вимог слід відмовити у зв'язку із пропуском позивачем строку позовної давності, про застосування наслідків спливу якої було заявлено відповідачем.

Постановою Дніпровського апеляційного суду від 06 лютого 2019 року апеляційну скаргу позивача залишено без задоволення, а рішення Кіровського районного суду м. Дніпропетровська від 20 листопада 2017 року - без змін.

Постанова апеляційного суду мотивована тим, що суд першої інстанції дійшов правильного та обґрунтованого висновку про те, що позивач звернувся до суду із цим позовом із пропуском строку позовної давності.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування

Обов'язок доведення часу, з якого особі стало відомо про порушення її права, покладається на позивача.

Початком перебігу позовної давності встановлено день, коли один із співвласників дізнався або міг дізнатися про порушення свого права.

Неподання позову про поділ майна, у тому числі до спливу трьох років з дня розірвання шлюбу, за відсутності доказів, які б підтверджували заперечення права одного з подружжя на набуте у період шлюбу майно, зареєстроване за іншим подружжям, не може свідчити про порушення права і вказувати на початок перебігу позовної давності (постанова Верховного Суду України від 23 вересня 2015 року у справі № 6-258цс15).

Ухвалюючи постанову про залишення рішення суду першої інстанції без змін, апеляційний суд не враховував правову позицію, висловлену у постанові Верховного Суду України від 23 вересня 2015 року у справі № 6-258цс15, дійшов передчасного висновку про те, що відлік позовної давності слід відраховувати з 07 грудня 2013 року, тобто з наступного дня після того, як позивач довідався про розірвання шлюбу.

Враховуючи наведене, колегія суддів вважає за необхідне касаційну скаргу задовольнити частково. Постанову Дніпровського апеляційного суду від 06 лютого 2019 року скасувати та направити справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85646662>

Постанова Верховного Суду від 06.11.2019 року у справі № 161/11764/15-ц (провадження № 61-24242св18)

Майно фізичної особи-підприємця може бути об'єктом спільної сумісної власності подружжя і предметом поділу між подружжям з урахуванням загальних вимог законодавства щодо критеріїв визначення правового режиму спільного сумісного майна подружжя та способів його поділу, а також за наявності підстав для втручання у здійснення підприємницької діяльності.

Позивачка звернулася з позовом до відповідача про поділ майна подружжя.

В обґрунтування позову зазначила, що з 13 січня 2005 року по 5 липня 2007 року проживала зі відповідачем однією сім'єю без шлюбу, що встановлено рішенням Луцького міськрайонного суду Волинської області від 29 лютого 2016 року, яке набрало законної сили. 6 липня 2007 року вони зареєстрували шлюб.

Позивач зазначає, що у період спільного проживання однією сім'єю без шлюбу та за час шлюбу вона і відповідач набули ряд майна: земельну ділянку площею 0,2304 га із збудованим на ній цехом з офісними приміщеннями загальною площею 1 345,6 кв.м., 1/2 частку магазину продовольчих товарів; 20/100 часток складсько-торгового комплексу /літ. А-2/ площею 113,3 кв.м.; торговий кіоск /літ. А-1/ площею 17,7 кв.м; автомобіль марки Mitsubishi Pajero 2007 року випуску, автомобіль марки Opel Vivaro 2005 року випуску з холодною установкою, автомобіль марки Fiat Doblo Cargo 2008 року випуску з холодною установкою, автомобіль марки Mercedes-Benz Sprinter 313 GDI 2008 року випуску з холодною установкою, автомобіль марки ЗИЛ 130 В-1 СПГ 1992 року випуску, з напівпричіпом марки ТЦ 10:00 АМ (цистерна асенізаційна), автомобіль марки Land Rover Range Rover 2010 року випуску, право інтелектуальної власності на торгівельну марку (знак для товарів і послуг) «VIO захід» фабрика м'ясних делікатесів», право інтелектуальної власності на торгівельну марку (знак для товарів і послуг) «М'ясний Дар» смак у кожному шматочку», свідоцтво на знак для товарів і послуг №179616 від 10 грудня 2013 року.

Позивач зазначає, що у період спільного проживання відповідач уклав кілька кредитних договорів з метою придбання майна, яке у подальшому за її згодою використовувалося ним у підприємницькій діяльності; повернення кредитів вони здійснювали спільно.

Так, за рахунок отриманих за договором про надання кредиту № 11023750000 від 8 серпня 2006 року 140 000 доларів США вони придбали 1/2 частку магазину продовольчих товарів часток складсько-торгового комплексу /літ. А-2/ площею 113,3 кв.м кіоск /літ. А-1/ площею 17,7 кв.м і земельну ділянку площею 0,2304 га.

За рахунок 39 200 доларів США, отриманих за договором про надання споживчого кредиту та заставу транспортного засобу № 11154633000 від 29 травня 2007 року, вони придбали автомобіль марки Mitsubishi Pajero 2007 року випуску.

У 2010 році вона продала квартиру, яка належала їй особисто на праві приватної власності, і ці грошові кошти, а також додатково отримані відповідачем кредитні кошти у сумі 10 915,82 гривень та 263 000 доларів США, вони витратили на реконструкцію і переобладнання цеху з офісними приміщеннями, а також на купівлю транспортних засобів марки Opel Vivaro 2005 року випуску з холодною установкою, марки Fiat Doblo Cargo з холодною установкою, марки Mercedes-Benz Sprinter, марки ЗИЛ 130 В-1 СПГ 1992 року випуску, з напівпричіпом марки ТЦ 10:00 АМ (цистерна асенізаційна) 1992 року випуск, та марки Land Rover Range Rover 2010 року випуску.

Згоди щодо поділу спільного майна у добровільному порядку сторони не досягли. Позивачка вказує, що з нею проживають їх неповнолітні діти, тому наявні правові підстави для відступлення від принципу рівності часток подружжя у праві власності на спільне майно при його поділі.

Рішенням Луцького міськрайонного суду Волинської області від 11 листопада 2016 року позов задоволено частково.

Визнано за позивачкою право власності на 1/2 частку автомобіля марки Land Rover Range Rover 2010 року випуску. У задоволенні інших позовних вимог відмовлено.

Визнаючи за позивачем право власності на 1/2 частку автомобіля марки Land Rover Range Rover 2010 року випуску, першої інстанції виходив з того, що цей транспортний засіб є спільним майном подружжя і належить їм у рівних частках.

Відмовляючи у поділі іншого нерухомого майна і транспортних засобів, суд дійшов висновку, що позивач не довела придбання вказаного майна за спільні кошти, натомість відповідач довів, що воно набуто за рахунок кредитів, отриманих ним особисто, і використовувалося ним для підприємницької діяльності, тому це майно є його особистим майном, а не спільним майном подружжя.

Відмовляючи у поділі прав інтелектуальної власності на торгівельні марки, суд першої інстанції послався на те, що відповідач особисто зареєстрував ці знаки для товарів і послуг, тобто правових підстав для віднесення їх до спільного майна подружжя немає.

Ухвалою апеляційного суду Волинської області від 13 грудня 2016 року апеляційну скаргу позивачки відхилено, рішення Луцького міськрайонного суду Волинської області від 11 листопада 2016 року залишено без змін.

Відхиляючи апеляційну скаргу, суд апеляційної інстанції погодився із висновками суду першої інстанції щодо відмови у поділі між сторонами усіх об'єктів нерухомого майна, прав інтелектуальної власності на торгівельні марки та транспортних засобів, окрім автомобіля марки Land Rover Range Rover 2010 року випуску, оскільки вважав, що до таких висновків суд першої інстанції дійшов на підставі всебічного і повного з'ясування обставин справи.

Позиція Верховного Суду та нормативно – правове обґрунтування

Верховний суд визнав передчасними висновки суду апеляційної інстанції, який відхилив доводи апеляційної скарги про віднесення цього майна до спільного майна подружжя та зазначив, що майно фізичної особи-підприємця є його особистим майном.

Відсутність судового рішення про визнання набутого за час шлюбу майна особистою приватною власністю одного із подружжя або інших достатніх доказів на підтвердження того, що таке майно придбане за особисті кошти одного із подружжя, дає підстави вважати, таке майно належить обом з подружжя на праві спільної сумісної власності у рівних частках.

Відповідні правові висновки викладені у постанові Великої Палати Верховного Суду від 21 листопада 2018 року у справі № 372/504/17.

Системний аналіз зазначених норм матеріального права дає підстави для висновку, що майно фізичної особи-підприємця може бути об'єктом спільної сумісної власності подружжя і предметом поділу між подружжям з урахуванням загальних вимог законодавства щодо критеріїв визначення правового режиму спільного сумісного майна подружжя та способів його поділу, а також за наявності підстав для втручання у здійснення підприємницької діяльності.

Відповідні висновки узгоджуються із висновками Верховного Суду України, викладеними у постанові від 2 жовтня 2013 року у справі № 6-79цс13, від 11 березня 2015 року у

справі № 6-21цс15 та від 16 грудня 2015 року у справі № 6-1109цс15.

Крім того, у рішенні Конституційного Суду України від 19 вересня 2012 року у справі № 1-8/2012 за конституційним зверненням Приватного підприємства «ІКІО» щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 61 СК України зазначено, що право на торговельну марку або інше позначення, яке використовується для здійснення підприємницької діяльності, може бути об'єктом спільної сумісної власності подружжя, якщо воно набуто подружжям спільно за час шлюбу.

Враховуючи наведене, колегія суддів вирішила касаційну скаргу позивачки задовольнити частково. Ухвалу апеляційного суду Волинської області від 13 грудня 2016 року скасувати, справу направити на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за посиланням: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86207408>

Постанова Верховного Суду від 06.11.2019 року у справі № 465/2585/14 (провадження № 61-33129св18)

Верховний Суд зробив висновок, що положення частини п'ятої статті 71 СК України не вимагає обов'язкового внесення на депозитний рахунок грошової компенсації у справах за спорами, в яких про припинення своєї частки у спільному майні і отримання компенсації на свою користь заявляє позивач.

Позивачка звернулася до суду з позовом, який уточнила у процесі розгляду справи, до відповідача про припинення права власності, стягнення грошової компенсації, посилячись на те, що з 1998 року вона перебувала з відповідачем у зареєстрованому шлюбі, який розірвано рішенням Сихівського районного суду міста Львова від 30 квітня 2010 року. Рішенням Апеляційного суду Львівської області від 20 січня 2014 року було визнано спільною сумісною власністю сторін таке майно: квартиру; автомобіль «ЗА3 DAEWOO SENS T 3110» 2003 року випуску; автомобіль «ЗА3 110217» 2007 року випуску; автомобіль «SKODA OCTAVIA A5 AMBIENTE» 2008 року випуску. Вказана квартира була придбана за 58 000 доларів США. При цьому 1 000 доларів США продавці отримали до підписання договору купівлі-продажу від 12 вересня 2006 року, а 57 000 доларів США – після укладення правочину за рахунок кредитних коштів, отриманих відповідачем за договором про надання споживчого кредиту від 12 вересня 2006 року № 11038990000. Після припинення шлюбних відносин протягом більше шести років відповідач самостійно виконував зобов'язання за кредитним договором та одноособово користувався спірним житлом. Однак за час перебування сторін у шлюбі сума їх спільного вкладу у придбання квартири склала 18 901,13 доларів США. Таким чином, її частка у вказаному нерухомому майні становить 0,163 або 163/1000 ((18 901,13 доларів США / 2) / 58 000 доларів США), тобто є незначною та не підлягає виділу в натурі. Після розірвання шлюбу транспортні засоби «ЗА3 DAEWOO SENS T 3110» та «ЗА3 110217» відповідач відчужив без її згоди, у зв'язку з чим вона має право на отримання відповідної грошової компенсації. Також відповідач повинен їй сплатити половину вартості

автомобіля «SKODA OCTAVIA A5 AMBIENTE».

Враховуючи викладене, позивачка просила:

визнати за нею право власності на 163/1000 частки квартири; стягнути з відповідача на свою користь 9 450 доларів США у гривневому еквіваленті на час ухвалення рішення, що є грошовою компенсацією 163/1000 частки квартири, та припинити її право власності на цю частку після виплати коштів;

визнати за нею право власності на 1/2 частку автомобіля «ЗА3 110217» сірого кольору, 2007 року випуску; стягнути з відповідача на свою користь 1 145 доларів США у гривневому еквіваленті на час ухвалення рішення, що є грошовою компенсацією 1/2 частки транспортного засобу, та припинити її право власності на цю частку після виплати коштів;

визнати за нею право власності на 1/2 частку автомобіля «ЗА3 DAEWOO SENS T 3110» зеленого кольору, 2003 року випуску; стягнути з відповідача на свою користь 1 950 доларів США у гривневому еквіваленті на час ухвалення рішення, що є грошовою компенсацією 1/2 частки транспортного засобу, та припинити її право власності на цю частку після виплати коштів;

визнати за нею право власності на 1/2 частку автомобіля «SKODA OCTAVIA A5 AMBIENTE» бежевого кольору, 2008 року випуску; стягнути з відповідача на свою користь 9 400 доларів США у гривневому еквіваленті на час ухвалення рішення, що є грошовою компенсацією 1/2 частки транспортного засобу, та припинити її право власності на цю частку після виплати коштів;

стягнути з відповідача на свою користь 7 800 грн на відшкодування моральної шкоди та понесені судові витрати.

Відповідач звернувся до суду із зустрічним позовом.

Рішенням Франківського районного суду міста Львова від 06 грудня 2016 року первісний та зустрічний позови задоволено частково. Проведено поділ майна подружжя шляхом виділення позивачці та відповідачу 1/2 частці у праві власності на квартиру. Припинено право власності позивачки на 1/2 частку в цій квартирі. Визнано за відповідачем право власності на 1/2 частку у квартирі, яка належала позивачці. Проведено поділ майна подружжя шляхом виділення позивачці та відповідачу по 1/2 частці у праві власності на транспортний засіб – автомобіль «Skoda Octavia A5 Ambiente» бежевого кольору, 2008 року випуску. Припинено право власності позивачки на 1/2 частку у вказаному транспортному засобі. Визнано за відповідачем право власності на 1/2 частку цього автомобіля, яка належала позивачці. Проведено поділ майна подружжя шляхом виділення позивачці та відповідачу по 1/2 частці у праві власності на транспортний засіб – автомобіль «ЗА3 110217» сірого кольору, 2007 року випуску. Припинено право власності позивачки на 1/2 частку у вказаному транспортному засобі. Визнано за відповідачем право власності на 1/2 частку цього автомобіля, яка належала позивачці. Проведено поділ майна подружжя шляхом виділення позивачці та відповідачу по 1/2 частці у праві власності на транспортний засіб – автомобіль «ЗА3 DAEWOO SENS T 3110» зеленого кольору, 2003 року випуску. Припинено право власності позивачки на 1/2 частку у вказаному транспортному засобі. Визнано за відповідачем право власності на 1/2 частку цього автомобіля, яка належала позивачці. Зараховано зустрічні вимоги позивачки та відповідача на суму 605 774,86 грн та зменшено на цю суму роз-

мір компенсації, належної до стягнення з позивачки на користь відповідача. Стягнуто з позивачки на користь відповідача 370 668,22 грн компенсації спільного боргу подружжя, який виник у зв'язку з придбанням спірного майна. В задоволенні решти позовних вимог відмовлено.

Рішення місцевого суду мотивоване тим, що рішенням Апеляційного суду Львівської області від 20 січня 2014 року спірна квартира та транспортні засоби були визнані спільною сумісною власністю сторін, а відтак їх частки в цьому майні є рівними. В колишнього подружжя, окрім права спільної сумісної власності на отримані грошові кошти та придбану за їх рахунок квартиру, внаслідок укладення кредитного договору також виникло зобов'язання в інтересах сім'ї у вигляді повернення кредитних коштів, виконання якого подружжя має здійснювати як солідарні боржники.

Рішенням Апеляційного суду Львівської області від 17 липня 2017 року апеляційну скаргу представника позивачки задоволено частково. Рішення Франківського районного суду міста Львова від 06 грудня 2016 року в частині поділу квартири, зарахування зустрічних вимог позивачки та відповідача на суму 605 774,86 грн, зменшення на цю суму розміру компенсації, належної до стягнення з позивачки на користь відповідача, стягнення з позивачки на користь відповідача 370 668,22 грн компенсації спільного боргу подружжя, який виник у зв'язку з придбанням спірного майна, скасовано та ухвалено в цій частині нове рішення. Первісний та зустрічний позови задоволено частково. Проведено поділ майна, що є об'єктом спільної сумісної власності подружжя. Визнано за відповідачем право власності на 837/1000, а за позивачкою на 163/1000 ідеальних частин цієї квартири. В задоволенні позовних вимог відповідача про виділення позивачці та відповідачу по 1/2 частці у праві власності квартири, припинення права власності позивачці на 1/2 її частку, визнання за відповідачем права власності на 1/2 квартири, яка належала позивачці, проведення поділу боргів колишнього подружжя, зарахування зустрічних вимог позивачки та стягнення з позивачки на користь відповідача компенсації спільного боргу подружжя, який виник у зв'язку з придбанням спірного майна, відмовлено. В задоволенні позовних вимог позивачки про припинення її права власності на 163/1000 частки у спірній квартирі, стягнення з відповідача на її користь грошової компенсації за цю частку відмовлено. В решті рішення місцевого суду залишено без змін.

Рішення апеляційного суду мотивоване тим, що 12 вересня 2006 року між відповідачем та ПАТ «УкрСиббанк» було укладено договір про надання споживчого кредиту № 11038990000, за умовами якого позичальник отримав кредит в розмірі 57 000 доларів США, забезпечивши виконання своїх зобов'язань заставою квартири. В той же час не можуть бути задоволені вимоги позивачки про припинення її права на вказану частку у квартирі із сплатою грошової компенсації в сумі 9 450,56 доларів США, оскільки відсутня згода відповідача на таку виплату.

Позиція Верховного Суду та нормативно – правове обґрунтування

Верховний Суд погодився з висновками суду апеляційної інстанції, що скасовуючи рішення місцевого суду в частині поділу квартири, частки сторін у праві власності на це майно слід визначати з урахуванням вкладу кожного з подружжя в його придбання за час ведення ними спільного господарства, у зв'язку з чим правильно визначив їх частки у спірній квартирі.

Щодо того, що відповідач не надав своєї згоди на таку виплату.

Аналіз змісту положень [статті 71 СК України](#) дає підстави для висновку про те, що частини четверта та п'ята цієї статті виступають як єдиний правовий механізм захисту інтересів того з подружжя, який погоджується на компенсацію належної йому частки у спільному майні за рахунок іншого з подружжя, з подальшим припиненням права власності на цю частку.

Принцип обов'язкового отримання згоди особи на присудження їй грошової компенсації, крім випадків, передбачених [ЦК України \(стаття 365 цього Кодексу\)](#), в першу чергу застосовується до правовідносин, які виникають при зверненні одного з подружжя до суду з вимогами про припинення права іншого з подружжя на частку у спільному майні з одночасним присудженням грошової компенсації. Гарантуючи, що компенсація буде виплачена, позивач вносить необхідну суму на депозитний рахунок суду.

Правовідносини, в яких позивач просить припинити не право власності відповідача у спільному майні з виплатою компенсації, а своє право на частку в майні з отриманням компенсації на свою користь, є відмінними за своєю природою і регулюються [статтею 364 ЦК України](#), яка передбачає, що співвласник, частка якого в майні не може бути виділена в натурі, має право на отримання від інших співвласників грошової або іншої матеріальної компенсації вартості цієї частки.

Заявляючи відповідні вимоги, позивач погоджується на отримання грошової компенсації, а відповідач, у свою чергу, не завжди згоден її виплачувати. При цьому залишення неподільної речі у спільній власності без проведення реального поділу не позбавить того з подружжя, хто фактично цією річчю користується, можливості користуватися нею в подальшому. Одночасно інший з подружжя позбавляється як можливості користуватися спірною річчю, хоча вона перебуває у спільній власності, так і грошової компенсації, яку інша сторона добровільно на депозитний рахунок не внесла.

Оцінюючи положення частини п'ятої [статті 71 СК України](#) як такі, що застосовуються до правовідносин, які виникають при зверненні одного з подружжя до іншого з вимогами про припинення його права на частку у спільному майні, Верховний Суд робить висновок, що ця норма не вимагає обов'язкового внесення на депозитний рахунок грошової компенсації у справах за спорами, в яких про припинення своєї частки у спільному майні і отримання компенсації на свою користь заявляє позивач.

Враховуючи наведене, колегія суддів вирішила касаційні скарги позивачки та відповідача задовольнити частково. Рішення Франківського районного суду міста Львова від 06 грудня 2016 року та рішення Апеляційного суду Львівської області від 17 липня 2017 року в частині вирішення питання про припинення права власності позивачки на 163/1000 частки у квартирі із сплатою грошової компенсації скасувати та ухвалити нове рішення.

Припинити право власності позивачки на 163/1000 частки у квартирі з виплатою грошової компенсації її вартості. Стягнути з відповідача на користь позивачки 233 599 (двісті тридцять три тисячі п'ятсот дев'яносто дев'ять) грн 27 коп. компенсації за 163/1000 частки у квартирі. Визнати за відповідачем право власності на 163/1000 частки у квартирі, яка належала позивачці, після сплати ним грошової

компенсації за її частку. Рішення Апеляційного суду Львівської області від 17 липня 2017 року в частині вирішення позовних вимог позивачки до відповідача про припинення права власності на транспортні засоби та стягнення грошової компенсації за частку в цьому майні скасувати, справу в цій частині направити на новий розгляд до суду апеляційної інстанції. В решті рішення Апеляційного суду Львівської області від 17 липня 2017 року залишити без змін.

Цікаві посилання в постанові суду:

- Постанова від 09 жовтня 2019 року у справі № 664/340/16-ц (провадження № 61-20084св18).

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за посиланням: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85743289>

Постанова Верховного Суду від 11.12.2019 року у справі № 308/13952/14-ц (провадження № 61-27748св18)

Якщо на земельній ділянці знаходиться будинок, що є спільною сумісною власністю подружжя, то у разі поділу будинку між подружжям та виділу конкретної частини будинку до особи, яка не мала права власності чи користування земельною ділянкою переходить це право у розмірі частки права власності у спільному майні будинку.

Позивачка звернулася до суду з позовом до відповідача про поділ спільного майна подружжя.

Позовна заява мотивована тим, що рішенням Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 25 липня 2013 року було розірвано між нею та відповідачем шлюб. У період шлюбу та до моменту фактичного припинення шлюбних відносин, а саме до 31 травня 2000 року вони за спільні кошти родини придбали за договором обміну житловий будинок та приватизували земельну ділянку площею 0,0662 га для будівництва та обслуговування житлового будинку за тією ж адресою. Вказувала, що вказані об'єкти нерухомості були оформлені на відповідача, однак після фактичного припинення шлюбних відносин, останній відмовляється переоформити на неї частину спірної нерухомості. Вона вважає, що спірні житловий будинок та земельна ділянка є об'єктами спільної сумісної власності подружжя, частки яких є рівними.

Заочним рішенням Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 17 лютого 2015 року позов задоволено.

Поділено майно, що є спільною сумісною власністю, виділивши позивачці нерухомого майна - 1/2 частини житлового будинку - загальною площею - 140,4 кв. м, житлова площа 59,6 кв. м, три кімнати після реконструкції з добудовою та влаштування житлової мансарди. Визнано за позивачкою право спільної сумісної власності 1/2 частки земельної ділянки - загальною площею 0,0662 га - (цільове призначення (використання) земельної ділянки 1.8. для будівництва та обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд), з усіма наявними надвірними господарськими будівлями спорудами.

Заочне рішення суду першої інстанції мотивовано тим, що оскільки спірні житловий будинок та земельна ділянка були набуті відповідачем у період шлюбу з позивачем, тому вони

є спільним майном подружжя та підлягають поділу.

Виправлено допущені в резолютивній частині рішення Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 17 лютого 2015 року у справі № 308/13952/14-ц описки в частині визначення правильного формулювання щодо визнання за позивачкою права спільної часткової власності 1/2 частки земельної ділянки.

Викладено резолютивну частину рішення Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 17 лютого 2015 року у справі № 308/13952/14-ц наступним змістом:

Визнано за позивачкою право спільної часткової власності на S частку земельної ділянки загальною площею 0,0662 га - (цільове призначення (використання) земельної ділянки 1.8. для будівництва та обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд), з усіма наявними надвірними господарськими будівлями спорудами.

Рішенням Апеляційного суду Закарпатської області від 10 липня 2017 року апеляційну скаргу відповідача задоволено, рішення Ужгородського міськрайонного суду від 17 лютого 2015 року скасовано та ухвалено нове рішення. У задоволенні позову позивачки до відповідача про поділ спільного майна подружжя відмовлено.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції та відмовляючи в задоволенні позову про поділ спірного житлового будинку, суд апеляційної інстанції виходив з того, що позивач не довела належними та допустимими доказами той факт, що вона спільною працею та за рахунок спільних з відповідачем коштів набула право власності на житловий будинок, оскільки відповідач набув його у власність внаслідок обміну на кооперативну квартиру, яка є його особистою власністю.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування

Статтями 22, 28, 29 КпШС України, який був чинним на час набуття прав на спірну квартиру, передбачено, що майно, нажите подружжям за час шлюбу, є його спільною сумісною власністю. Кожен з подружжя має рівні права володіння, користування та розпорядження цим майном. Подружжя користується рівними правами на майно і в тому разі, якщо один з них був зайнятий веденням домашнього господарства, доглядав за дітьми або з інших поважних причин не мав самостійного заробітку. В разі поділу майна, яке є спільною сумісною власністю подружжя, їх частки визнаються рівними.

Отже, як вбачається з аналізу вказаних норм законодавства, які були чинними на час придбання відповідачем вказаної кооперативної квартири, остання є спільною сумісною власністю подружжя та їх частки є рівними.

Якщо на такій земельній ділянці знаходиться будинок, будівля, споруда, що є спільною сумісною власністю подружжя, то у разі поділу будинку, будівлі, споруди між подружжям та виділу конкретної частини будинку, будівлі, споруди до особи, яка не мала права власності чи користування земельною ділянкою переходить це право у розмірі частки права власності у спільному майні будинку, будівлі, споруди у відповідності до [статті 120 ЗК України](#), [статті 377 ЦК України](#).

У зв'язку з тим, що земельну ділянку виділено у власність для обслуговування цього будинку, то у подружжя, за яким визнається право власності на 1/2 частини будинку, у такій же частці виникає і право власності на земельну ділянку,

необхідну для обслуговування будинку.

Враховуючи наведене, колегія суддів вирішила касаційну скаргу позивачки задовольнити частково. Рішення Апеляційного суду Закарпатської області від 10 липня 2017 року в частині вирішення позовних вимог про поділ житлового будинку скасувати, заочне рішення Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 17 лютого 2015 року в цій частині залишити в силі. Заочне рішення Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 17 лютого 2015 року та рішення Апеляційного суду Закарпатської області від 10 липня 2017 року в частині поділу земельної ділянки скасувати та ухвалити в цій частині нове рішення.

Визнати за позивачкою право спільної сумісної власності на 1/2 частину земельної ділянки - загальною площею 0,0662 га - (цільове призначення (використання) земельної ділянки 1.8. для будівництва та обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд) з усіма наявними надвірними господарськими будівлями спорудами.

Цікаві посилання в постанові суду:

- Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04 грудня 2018 року у справі № 910/18560/16 (провадження № 12-143гс18);
- Постанова Великої Палати Верховного Суду від 24 квітня 2019 року у справі № 2-3392/11 (провадження № 14-105цс19).

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за посиланням: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86435399>

Постанова Верховного Суду від 16.12.2019 року у справі № 308/4390/18 (провадження № 61-7230св19)

Відсутність судового рішення про стягнення із відповідача аліментів на утримання дітей як на підставу для поділу майна подружжя в рівних частках не є підставою відмови в відступленні від засади рівності часток подружжя.

Позивач звернувся до суду із позовом до відповідача про поділ спільного майна подружжя.

Позов мотивований тим, що він із 13 травня 2002 року перебував у зареєстрованому шлюбі з відповідачем, у якому у них народилося троє синів. Рішенням Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 22 грудня 2017 року шлюб між сторонами розірваний та визначено місце проживання їхніх трьох дітей разом із батьком. Діти перебувають виключно на його повному матеріальному утриманні. За час перебування у шлюбі ними придбано таке майно: садовий будинок загальною площею 122,2 кв. м та земельну ділянку площею 0,0532 га, кадастровий номер 2124884801:03:005:0114, що знаходиться на території Оноківської сільської ради, садове товариство «Зірниця», урочище «Доманинська реформа», Ужгородського району Закарпатської області. Для придбання вказаного нерухомого майна він відчужив власну квартиру та іншого нерухомого майна у нього немає, тоді як у відповідача у приватній власності є квартира.

Із урахуванням інтересів трьох неповнолітніх дітей, які проживають разом із ним та перебувають на його повному матеріальному утриманні, тоді як відповідач грошових коштів

на утримання дітей не надає, позивач просив суд на підставі частин другої та третьої статті 70 Сімейного кодексу України (далі - СК України) відступити від рівності часток подружжя та визнати за ним у порядку поділу спільного майна подружжя право власності на 4/5 частини садового будинку, загальною площею 122,2 кв. м, та на 4/5 частини земельної ділянки площею 0,0532 га, кадастровий номер 2124884801:03:005:0114, що знаходиться на території Оноківської сільської ради, садове товариство «Зірниця», урочище «Доманинська реформа», б/н, Ужгородського району Закарпатської області; визнати за ОСОБА_2 у порядку поділу спільного майна подружжя право власності на 1/5 частини вказаного садового будинку та 1/5 частини зазначеної земельної ділянки.

Рішенням Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 04 грудня 2018 року позов задоволено. У порядку поділу спільної сумісної власності подружжя визнано за позивачем право власності на 4/5 частини садового будинку загальною площею 122,2 кв. м та на 4/5 частини земельної ділянки площею 0,0532 га, кадастровий номер 2124884801:03:005:0114, що знаходиться на території Оноківської сільської ради, садове товариство «Зірниця», урочище «Доманинська реформа», б/н, Ужгородського району Закарпатської області. У порядку поділу спільної сумісної власності подружжя визнано за відповідачкою право власності на 1/5 частини вказаного садового будинку та 1/5 частини зазначеної земельної ділянки.

Рішення суду першої інстанції мотивоване тим, що підставою для відступлення від рівності часток сторін є факт проживання трьох неповнолітніх дітей із позивачем та їх повне перебування на його утриманні.

Постановою Закарпатського апеляційного суду від 06 березня 2019 року апеляційну скаргу відповідачки залишено без задоволення. Рішення Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 04 грудня 2018 року залишено без змін.

Залишаючи без змін рішення суду першої інстанції, апеляційний суд виходив із того, що місцевим судом враховано інтереси позивача, неповнолітніх дітей, які перебувають на повному матеріальному забезпеченні батька. Відсутність судового рішення про стягнення із відповідача аліментів не свідчить про достатність лише грошових коштів позивача для утримання трьох дітей, тоді як відповідач взагалі не приймає участь у матеріальному забезпеченні та вихованні дітей.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування

За рішенням суду частка майна дружини, чоловіка може бути збільшена, якщо з нею, ним проживають діти, а також непрацездатні повнолітні син, дочка, за умови, що розмір аліментів, які вони одержують, недостатній для забезпечення їхнього фізичного, духовного розвитку та лікування.

При вирішенні спору про поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, суд згідно з частинами другою, третьою статті 70 СК України в окремих випадках може відступити від засади рівності часток подружжя, враховуючи обставини, що мають істотне значення для справи, а також інтереси неповнолітніх дітей, непрацездатних повнолітніх дітей (за умови, що розмір аліментів, які вони одержують, недостатній для забезпечення їхнього фізичного, духовного розвитку та лікування). Під обставинами, що ма-

ють істотне значення для справи, потрібно розуміти не тільки випадки, коли один із подружжя не дбав про матеріальне забезпечення сім'ї, приховав, знищив чи пошкодив спільне майно, витрачав його на шкоду інтересам сім'ї, але і інші обставини.

Відсутність судового рішення про стягнення із відповідача аліментів на утримання дітей як на підставу для поділу майна подружжя в рівних частках не є підставою відмови в відступленні від засади рівності часток подружжя.

Для правильного застосування частини третьої [статті 70 СК України](#) необхідним є встановлення чи є достатніми чи недостатніми аліменти, які отримуються тим з подружжя, з ким залишились проживати діти для їх фізичного і духовного розвитку.

Враховуючи наведене, колегія суддів вирішила касаційну скаргу відповідачки залишити без задоволення. Рішення Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 04 грудня 2018 року та постанову Закарпатського апеляційного суду від 06 березня 2019 року залишити без змін.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за посиланням: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86566076>

3.1.2. Справи щодо стягнення аліментів

Постанова Верховного Суду від 02.10.2019 року у справі № 301/1359/16-ц (провадження № 61-14991св18)

Обов'язок повнолітніх дітей щодо утримання батьків не пов'язується з їх працездатністю і можливістю надавати батькам матеріальну допомогу.

Позивач звернувся до суду з позовом до повнолітніх, працездатних дітей про стягнення аліментів на утримання непрацездатного батька.

Позовна заява мотивована тим, що з 19 жовтня 2013 року позивач є пенсіонером по інвалідності II групи загального захворювання. Єдиним його доходом є пенсія по інвалідності, яка на день звернення до суду становить 1 200,00 грн, інші джерела доходу у нього відсутні. З 2008 року він постійно перебуває на лікуванні в Іршавській ЦРЛ. Діти не допомагають та ігнорують його. Тимчасово проживає у сестри, яка також перебуває у важкому матеріальному становищі, оскільки здійснює догляд за своїм сином, який є інвалідом з дитинства, та їхньою мамою, тому допомагати йому та матеріально забезпечувати його вона не має можливості. Практично всю пенсію він витрачає на придбання ліків, решти коштів не вистачає для забезпечення повноцінного харчування та придбання побутових предметів першої необхідності. На його прохання сестра 10 березня 2016 року звернулася до відповідачів із листом вирішити питання щодо утримання та матеріального забезпечення їхнього батька. Вказаний лист був отриманий відповідачами, однак, вони жодним чином на нього не відреагували.

Рішенням Іршавського районного суду Закарпатської області від 13 лютого 2017 року у задоволенні позовних вимог відмовлено.

Рішення суду мотивовано недоведеністю заявлених позов-

них вимог, оскільки позивач отримує пенсію по інвалідності внаслідок загального захворювання. Розмір вказаної пенсії відповідає законодавчо встановленому розміру прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність. У матеріалах справи відсутні будь-які докази понесення позивачем значних витрат на лікування. В якості аліментів позивач просить стягувати не кошти, які необхідні для підтримання належного рівня життєдіяльності або лікування, а вартість проживання у стаціонарному відділенні в територіальному центрі соціального обслуговування, що фактично є додатковими витратами, що передбачені [статтею 203 СК України](#).

Рішенням апеляційного суду Закарпатської області від 19 квітня 2017 року апеляційну скаргу представника позивача задоволено частково.

Рішення Іршавського районного суду Закарпатської області від 13 лютого 2017 року скасовано та ухвалено нове рішення, яким позовні вимоги задоволено частково.

Стягнуто з дітей аліменти на утримання батька у твердій грошовій сумі у розмірі по 400,00 грн щомісячно з кожного, починаючи з 13 травня 2016 року до припинення в установленому порядку їх виплати або зміни їх розміру.

У задоволенні решти позовних вимог відмовлено.

Частково задовольняючи позовні вимоги, апеляційний суд виходив із того, що позивач має лише єдиний дохід – пенсію в розмірі 1 300,00 грн, яка, виходячи з його стану здоров'я, умов його проживання, не може задовольнити його необхідні життєві потреби, а тому позивач має потребу в отриманні матеріальної допомоги від своїх дітей, які є особами молодого віку, працездатними. Суму аліментів, суд визначив в розмірі 400,00 грн.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування

Тлумачення [статті 202 СК України](#) свідчить, що обов'язок повнолітніх дітей по утриманню своїх батьків виникає на підставі складу юридичних фактів:

походження дитини від матері, батька (кровне споріднення) або наявність між ними інших юридично значущих зв'язків (зокрема, усиновлення);

непрацездатність матері, батька;

потреба матері, батька в матеріальній допомозі. Зобов'язання повнолітніх дітей по утриманню батьків не виникає у разі відсутності хоча б однієї із вказаних умов.

Обов'язок повнолітніх дітей не пов'язується з їх працездатністю і можливістю надавати батькам матеріальну допомогу.

При встановленні, чи батьки потребують матеріальної допомоги, повинні враховуватися будь-які обставини, які свідчать про необхідність в матеріальній допомозі. При цьому, отримання матір'ю чи батьком доходів, які є більшими за прожитковий мінімум, автоматично не свідчить, що батько (мати) не потребують матеріальної допомоги.

При цьому суд апеляційної інстанції не встановив підстав, передбачених положеннями [статті 204 СК України](#), для звільнення відповідачів від обов'язку утримувати непрацездатного батька.

Враховуючи наведене, колегія суддів вважає за необхідне, касаційну скаргу дітей залишити без задоволення. Рішення апеляційного суду Закарпатської області від 19 квітня 2017

року залишити без змін.

Цікаві посилання в постанові суду:

- Постанова Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у постанові від 05 вересня 2019 року у цивільній справі № 212/1055/18-ц (касаційне провадження № 61-2386сво19).

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за посиланням: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84845542>

Постанова Верховного Суду від 10.10.2019 року у справі № 193/584/16-ц (провадження № 61-6828св18)

Роз'яснення нотаріусом позивачу його прав та обов'язків, суті договору та сам по собі факт прочитання сторонами тексту оспорюваного договору дарування не може бути підставою для відмови в задоволенні позову про визнання цього договору недійсним.

Позивач звернувся до суду з позовом до відповідача про визнання договору дарування недійсним.

Позовна заява мотивована тим, що сторони з 22 вересня 2007 року до 09 лютого 2015 року перебували у зареєстрованому шлюбі. Від шлюбу у них народився син.

19 лютого 2015 року відповідачка звернулася до суду з позовом до нього про стягнення аліментів на утримання сина. У ході розгляду справи вони домовились між собою про те, що відповідачка відмовляється від стягнення аліментів на утримання їх спільного сина за умови відчуження ним на користь дитини домоволодіння, доказом чого є звукозапис судового процесу. У зв'язку з вказаною домовленістю, позов про стягнення аліментів було залишено без розгляду ухвалою Софіївського районного суду Дніпропетровської області від 17 березня 2015 року.

Свідченням цього є і та обставина, що в день укладання спірного договору дарування 26 червня 2015 року, відповідач в присутності двох свідків написала йому розписку про те, що претензій щодо виплати аліментів на утримання сина вона не має.

Однак, після набуття дитиною права власності на спірний будинок, відповідач 15 вересня 2015 року звернулася до суду з позовом до нього про стягнення аліментів на утримання сина. Рішенням Софіївського районного суду Дніпропетровської області від 12 жовтня 2015 року з нього було стягнуто аліменти на утримання сина в розмірі 1/4 частини всіх доходів.

Рішенням Софіївського районного суду Дніпропетровської області від 11 липня 2016 року у позові відмовлено.

Рішення суду першої інстанції мотивоване тим, що позивач в обґрунтування позову не надав достатніх доказів, які б свідчили про його помилку щодо природи оспорюваного договору дарування. Зміст договору був роз'яснений нотаріусом, підписавши такий договір, сторони погодились з усіма його істотними умовами, а тому відсутні правові підстави для визнання його недійсним.

Рішенням Апеляційного суду Дніпропетровської області від 30 листопада 2016 року рішення Софіївського районного суду Дніпропетровської області від 11 липня 2016 року ска-

совано та ухвалено нове рішення про задоволення позову. Визнано недійсним договір дарування житлового будинку, укладений 26 червня 2015 року та повернути сторони у первісне становище.

Рішення суду апеляційної інстанції мотивовано тим, що суд першої інстанції не звернув увагу обставини, які свідчать про наявність помилки - неправильного сприйняття позивачем фактичних обставин правочину, що вплинуло на його волевиявлення під час укладення договору дарування замість договору про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно, а відтак наявні правові підстави для визнання оспорюваного договору недійсним.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування

Виходячи зі змісту статей 203, 717 ЦК України договір дарування вважається укладеним, якщо сторони мають повну уяву не лише про предмет договору, а й досягли згоди про всі його істотні умови.

Договір, що встановлює обов'язок обдаровуваного вчинити на користь дарувальника будь-яку дію майнового або немайнового характеру, не є договором дарування, правовою метою якого є передача власником свого майна у власність іншої особи без отримання взаємної винагороди.

Враховуючи викладене, особа на підтвердження своїх вимог про визнання правочину недійсним повинна довести на підставі належних і допустимих доказів, у тому числі пояснень сторін і письмових доказів, наявність обставин, які вказують на помилку - неправильне сприйняття нею фактичних обставин правочину, що вплинуло на її волевиявлення, дійсно було і має істотне значення. Такими обставинами є: вік позивача, його стан здоров'я та потреба у зв'язку із цим у догляді й сторонній допомозі; наявність у позивача спірного житла як єдиного; відсутність фактичної передачі спірного нерухомого майна за оспорюваним договором дарування дарувальником обдаровуваному та продовження позивачем проживати в спірній квартирі після укладення договору дарування.

Отже, наявність чи відсутність помилки - неправильного сприйняття позивачем фактичних обставин правочину, що вплинуло на волевиявлення особи під час укладення договору дарування замість договору довічного утримання, суд визначає не тільки за фактом прочитання сторонами тексту оспорюваного договору дарування та роз'яснення нотаріусом суті договору, а й за іншими вищеперерахованими обставинами.

Встановивши наявність помилки - неправильного сприйняття позивачем фактичних обставин правочину, що вплинуло на його волевиявлення під час укладення договору дарування замість договору про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно, а також взявши до уваги те, що роз'яснення нотаріусом позивачу його прав та обов'язків, суті договору та сам по собі факт прочитання сторонами тексту оспорюваного договору дарування не може бути підставою для відмови в задоволенні позову про визнання цього договору недійсним, суд апеляційної інстанції правильно застосував норми матеріального права та дійшов обґрунтованого висновку про наявність правових підстав для визнання договору дарування недійсним.

Враховуючи наведене, колегія суддів вирішила касаційну скаргу відповідачки залишити без задоволення. Рішення Апеляційного суду Дніпропетровської області від 30 листопада 2016 року залишити без змін. Поновити виконання (дію) рішення Апеляційного суду Дніпропетровської області від 30 листопада 2016 року.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за посиланням: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85033575>

Постанова Верховного Суду від 16.10.2019 року у справі № 664/2746/17 (провадження № 61-15663св19)

Зміна способу присудження аліментів судом є виходом за межі позовних вимог. Спосіб стягнення коштів на утримання дитини визначається за вибором того з батьків, разом з яким проживає дитина. (ст.181 СК України).

Позивачка звернулася до суду з позовом до відповідача про стягнення аліментів на утримання неповнолітньої дитини.

Позов мотивовано тим, що положенням [статті 180 Сімейного кодексу України](#), відповідач зобов'язаний надавати допомогу на утримання дитини, проте ухиляється від виконання зазначеного обов'язку.

Ураховуючи заяву про зменшення позовних вимог, позивачка просила суд стягнути з відповідача аліменти на утримання неповнолітньої дитини у твердій грошовій сумі в розмірі 2 000 грн щомісячно, починаючи з дня пред'явлення позову і до досягнення дитиною повноліття.

Рішенням Цюрупинського районного суду Херсонської області від 25 квітня 2019 року позов задоволено. Стягнуто аліменти на утримання неповнолітньої дитини у твердій грошовій сумі в розмірі 2 000 грн, але не менше 50% прожиткового мінімуму, встановленого для дитини відповідного віку, щомісячно, починаючи з 05 грудня 2017 року і до досягнення дитиною повноліття.

Рішення суду першої інстанції мотивоване тим, що сторони мають рівні права і мають нести однакові обов'язки щодо дитини, тому зобов'язані утримувати неповнолітнього до досягнення ним повноліття. При цьому районний суд враховував заяву представника відповідача, відповідно до якої він визнав позовні вимоги про стягнення аліментів на утримання дитини у розмірі 2 000 грн щомісячно.

Постановою Херсонського апеляційного суду від 11 липня 2019 року апеляційну скаргу відповідача задоволено частково.

Рішення Цюрупинського районного суду Херсонської області від 25 квітня 2019 року в частині визначення розміру та порядку стягнення аліментів з відповідача на користь позивачки на утримання неповнолітньої дитини змінено, стягнуто на утримання неповнолітньої дитини аліменти у розмірі 1/4 частини від його заробітку (доходу), але не менше 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку щомісячно, починаючи з 05 грудня 2017 року і до досягнення дитиною повноліття. В решті рішення суду залишити без змін.

Судове рішення апеляційного суду мотивоване тим, що встановлені районним судом обставини про працевлаштування відповідача на постійній основі та визнання позову

його представником не є безумовною підставою для його задоволення оскільки він має обов'язок утримувати спільну дитину сторін у частці від його доходу із забезпеченням мінімального розміру аліментів на дитину.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування

Відповідно до частин першої, другої статті 27 Конвенції ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року, яка ратифікована Постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 року № 789-XII та набула чинності для України 27 вересня 1991 року, держава визнає право кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку дитини. Батьки або інші особи, які виховують дитину, несуть основну відповідальність за забезпечення в межах своїх здібностей і фінансових можливостей умов життя, необхідних для розвитку дитини.

Відповідно до частини третьої [статті 181 СК України](#), за рішенням суду кошти на утримання дитини (аліменти) присуджуються у частці від доходу її матері, батька або у твердій грошовій сумі за вибором того з батьків або інших законних представників дитини, разом з яким проживає дитина.

За змістом ст.182 СК будь-які витрати на утримання дітей мають визначатись за домовленістю між батьками або за рішенням суду.

Факт відсутності у батька або матері можливості надавати дитині відповідного розміру утримання не знаходиться в переліку обставин, які враховуються судом при визначенні розмірів аліментів. Ця обставина не звільняє батьків від обов'язку по утриманню дитини.

При цьому, згідно із частиною другою [статті 182 СК України](#), розмір аліментів має бути необхідним та достатнім для забезпечення гармонійного розвитку дитини. Мінімальний розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим, ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку.

Відповідно до частини другої [статті 184 СК України](#) розмір аліментів, визначений судом або домовленістю між батьками у твердій грошовій сумі, щорічно підлягає індексації відповідно до закону, якщо платник і одержувач аліментів не домовилися про інше.

Колегія суддів погоджується із доводами касаційної скарги, що апеляційний суд, змінивши спосіб присудження аліментів, вийшов за межі позовних вимог та розглянув вимогу, що не була предметом розгляду у суді першої інстанції. При цьому апеляційним судом порушено положення частини третьої [статті 181 СК України](#), оскільки спосіб стягнення коштів на утримання дитини визначається за вибором того з батьків, разом з яким проживає дитина.

Проте, колегія суддів вважає, що змінюючи рішення суду першої інстанції, апеляційний суд допустив порушення норм матеріального права, оскільки надав перевагу посиланням відповідача на його нестабільне матеріальне становище, залишаючи поза увагою інтереси дитини, яка має право на достойний рівень матеріального забезпечення.

Враховуючи наведене, колегія суддів вважає за необхідне, касаційну скаргу позивачки задовольнити. Постанову Херсонського апеляційного суду від 11 липня 2019 року скасувати. Рішення Цюрупинського районного суду Херсонської області від 25 квітня 2019 року залишити в силі.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за посиланням: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85174073>

Постанова Верховного Суду від 30.10.2019 року у справі № 757/16035/15-ц (провадження № 61-27612св18)

Законодавець установив розмір пені - 1% за кожен день прострочення та період, за який нараховується пеня - за кожен день, починаючи з наступного, у який мала бути здійснена сплата аліментів за відповідний місяць, але таке зобов'язання не було виконане, і до дня, у який проведена сплата заборгованості чи до дня ухвалення судом рішення про стягнення пені (дати вчинення розрахунку).

Позивачка звернулася з позовом до відповідача про стягнення пені за прострочення сплати аліментів.

Позов обґрунтовано тим, що рішенням Печерського районного суду м. Києва від 19 липня 2012 року у справі № 2-4926/11 стягнуто з відповідача на її користь аліменти на неповнолітніх дітей у розмірі 1/3 частки від усіх видів заробітку (доходу) відповідача щомісячно, але не менше 30% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, починаючи з 3 листопада 2011 року, і до досягнення дітьми повноліття.

19 липня 2012 року на виконання вказаного рішення видано виконавчий лист та 27 липня 2012 року державним виконавцем відділу державної виконавчої служби Печерського районного управління юстиції у м. Києві відкрито виконавче провадження № 33597959.

Відповідач не виконує зобов'язання зі сплати аліментів та має заборгованість, яка, виходячи із їх мінімальної щомісячної суми, за період з листопада 2011 року по січень 2017 року становить 46 372,50 гривень.

Суди справу розглядали неодноразово.

Останнім рішенням Печерського районного суду м. Києва від 20 квітня 2017 року, ухваленим у складі судді Остапчук Т. В., позов задоволено.

Стягнуто пеню за прострочення сплати аліментів у розмірі 424 690,17 гривень.

Стягнуто у дохід держави 3 654 гривень у відшкодування судового збору.

Задовольняючи позов, суд першої інстанції виходив з доведених визначених [статтею 196 СК України](#) правових підстав для стягнення з відповідача, який має заборгованість за аліментами за період більше п'яти років, неустойки за прострочення їх сплати.

Визначаючи розмір неустойки у сумі 424 690,17 гривень, суд першої інстанції погодився із наданим позивачем розрахунком, здійсненим за формулою: 1% від належного до сплати місячного платежу, помножений на загальну кількість днів прострочення, які відраховуються з першого дня місяця, наступного за тим, у якому мали бути сплачені, але не сплачувалися аліменти, і до дня їх фактичної виплати (дня вчинення розрахунку).

Рішенням Апеляційного суду міста Києва від 13 липня 2017 року рішення Печерського районного суду м. Києва від 20 квітня 2017 року скасовано і ухвалено нове про часткове задоволення позову.

Стягнуто пеню за прострочення сплати аліментів у розмірі 18 064,08 гривень. У задоволенні інших позовних вимог відмовлено. Стягнуто у дохід держави 243,60 гривень у відшкодування судового збору.

Стягуючи пеню у розмірі 18 064,08 гривень, суд апеляційної інстанції вважав доведеною наявність правових підстав для її стягнення, проте не погодився із поданим позивачем розрахунком і застосованою нею формулою та здійснив власний розрахунок за формулою: 1% від належного до сплати місячного платежу, помножений на кількість днів у місяці, в якому аліменти не сплачувалися.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування

У разі несплати аліментів у поточному місяці, з 1 числа наступного місяця виникає заборгованість, яка тягне відповідальність у вигляді неустойки.

Згідно з частиною першою [статті 196 СК України](#) у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин, при виникненні заборгованості з вини особи, яка зобов'язана сплачувати аліменти за рішенням суду, одержувач аліментів має право на стягнення неустойки (пені) у розмірі 1% від суми несплачених аліментів за кожен день прострочення.

Правило про стягнення неустойки (пені) у розмірі 1% від суми несплачених аліментів за кожен день прострочення полягає в тому, що при обчисленні загальної суми пені за прострочення сплати аліментів враховується розмір несплачених аліментів за кожен місяць та кількість днів прострочення за кожним платежем окремо.

Аліменти нараховуються щомісячно, тому строк виконання цього обов'язку буде різним, а отже, кількість днів прострочення сплати аліментів за кожен місяць також буде різною.

Законодавець установив розмір пені - 1% за кожен день прострочення та період, за який нараховується пеня - за кожен день, починаючи з наступного, у який мала бути здійснена сплата аліментів за відповідний місяць, але таке зобов'язання не було виконане, і до дня, у який проведена сплата заборгованості чи до дня ухвалення судом рішення про стягнення пені (дати вчинення розрахунку).

Розмір пені за місячним платежем розраховується так: заборгованість зі сплати аліментів за конкретний місяць (місячний платіж) необхідно помножити на кількість днів заборгованості, які відраховуються з першого дня місяця, наступного за місяцем, у якому мали бути сплачені, але не сплачувалися аліменти, до дня їх фактичної виплати (при цьому день виконання зобов'язання не включається до строку заборгованості) та помножити на 1 відсоток.

За цим правилом обраховується пеня за кожним простроченим місячним платежем. Загальний розмір пені обраховується шляхом додавання сум пені, обрахованих за кожним місячним (періодичним) платежем.

Враховуючи наведене, колегія суддів вважає за необхідне касаційну скаргу позивачки задовольнити частково. Рішення Апеляційного суду міста Києва від 13 липня 2017 року скасувати. Рішення Печерського районного суду м. Києва від 20 квітня 2017 року змінити і зменшити розмір стягнутої з відповідача на користь позивачки пені за прострочення сплати аліментів з 424 690,17 гривень до 418 218,19 гривень.

Рішення Печерського районного суду м. Києва від 20 квітня 2017 року в частині стягнення судового збору змінити і збі-

льшити розмір стягненого судового збору з 3 654 гривень до 7 916,61 гривень.

Цікаві посилання в постанові суду:

- Постанова Великої Палати Верховного Суду від 25 квітня 2018 року у справі № 572/1762/15-ц;
- Постанова Великої Палати Верховного Суду від 3 квітня 2019 року у справі № 333/6020/16-ц.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за посиланням: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85646683>

Постанова Верховного Суду від 27.11.2019 року у справі № 456/1826/16-ц (провадження № 61-22703св18)

Не ґрунтуються на законі доводи про те, що на підставі судового рішення неможливо стягувати аліменти, розмір та строки виплати яких визначено договором про сплату аліментів.

Позивачка звернулася з позовом до відповідача про стягнення заборгованості по аліментних платежах за договором про сплату аліментів на утримання неповнолітньої дитини та малолітньої дитини.

Позов мотивувала тим, що 15 січня 2016 року вона та відповідач уклали договір про сплату аліментів на дітей, який посвідчений нотаріально та відповідно до умов якого відповідач зобов'язувався щомісячно сплачувати на утримання дітей 5 000 грн в рівних долях кожному.

У зв'язку з неналежним виконанням відповідачем умов договору за період з 15 січня 2016 року до 15 червня 2016 року утворилась заборгованість у сумі 20 200 грн.

З урахуванням передбаченої умовами договору неустойки у розмірі 3 % від несплаченої суми аліментів за кожен день прострочення зобов'язання (18 180 грн) позивач просила суд стягнути на її користь з відповідача загальну суму заборгованості по аліментах у розмірі 38 380 грн.

У вересні 2016 року відповідач подав зустрічний позов про розірвання договору про сплату аліментів на дітей та скасування заборгованості по сплаті аліментів.

В обґрунтування позовних вимог вказав, що у зв'язку зі зміною матеріального становища, а саме погашенням ним заборгованості за кредитними договорами укладеними в інтересах сім'ї, а також зміною розміру заробітної плати з вересня 2016 року, він не зміг сплачувати аліменти у встановленому договором розмірі, тому щомісячно переводив на рахунок відповідача аліменти у розмірі 1 200 грн. Крім того, у нього погіршився стан здоров'я.

Рішенням Стрийського міськрайонного суду Львівської області від 26 жовтня 2016 року у задоволенні позову відмовлено.

Зустрічний позов відповідача задоволено частково.

Розірвано договір про сплату аліментів на дітей, укладений між батьками, посвідчений 15 січня 2016 року приватним нотаріусом Стрийського районного нотаріального округу Палінською О. В. та зареєстрований у реєстрі за № 76.

У задоволенні позовних вимог відповідача про скасування

заборгованості по сплаті аліментів відмовлено.

Рішення суду першої інстанції мотивоване тим, що стягнення з відповідача заборгованості за договором про сплаті аліментів має здійснюватися на підставі виконавчого напису нотаріуса органами державної виконавчої служби, а не за рішенням суду, а тому у задоволенні позову позивачки про стягнення аліментів за договором слід відмовити. У зв'язку зі зміною матеріального стану відповідача та недосягнення сторонами згоди щодо зміни розміру сплачуваних за договором аліментів позов відповідача в частині розірвання цього договору підлягає задоволенню. Відповідач не довів, що зміна його матеріального стану з 20 вересня 2016 року та погашення заборгованості за кредитними договорами звільняє його від обов'язку щодо сплати заборгованості по аліментах.

Рішенням Апеляційного суду Львівської області від 23 січня 2017 року задоволено апеляційну скаргу позивачки, скасовано рішення Стрийського міськрайонного суду Львівської області від 26 жовтня 2016 року та ухвалено нове, яким позовні вимоги про стягнення аліментів задоволено. Стягнуто з відповідача заборгованість по аліментних платежах на утримання неповнолітньої дитини та малолітньої дитини у розмірі 38 380 грн.

У задоволенні зустрічного позову про розірвання договору про сплату аліментів на дітей, скасування заборгованості по сплаті аліментів відмовлено.

Рішення апеляційного суду мотивовано тим, що матеріали справи не містять доказів звернення відповідача до позивача з приводу зміни розміру аліментів у зв'язку зі зміною матеріального становища чи порушення останньою умов договору, що передбачено умовами цього договору, а тому у вимогах про його розірвання слід відмовити. У зв'язку із невиконанням відповідачем умов договору утворилась заборгованість, розмір якої не заперечується останнім, а тому він має обов'язок щодо її сплати.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування

З урахуванням викладеного суд апеляційної інстанції дійшов правильного висновку, що відповідач неналежним чином виконував свої зобов'язання за договором про сплату аліментів в період з 15 січня 2016 року до 15 червня 2016 року, у зв'язку із чим утворилась заборгованість у розмірі 38 380 грн, яку останній має сплатити з урахуванням передбаченої пунктом 11 договору неустойки.

Встановлений частиною другою статті 189 СК України порядок стягнення аліментів за виконавчим написом нотаріуса не може бути перешкодою для звернення за захистом порушених прав до суду. Окрім того, законодавець передбачив додаткову можливість спрощеного стягнення аліментів за виконавчим написом нотаріуса саме в інтересах дітей з метою спрощення процедурних питань, але в жодному разі цим правом не обмежив право на судовий захист.

За таких обставин не ґрунтуються на законі доводи касаційної скарги про те, що на підставі судового рішення неможливо стягувати аліменти, розмір та строки виплати яких визначено договором про сплату аліментів. Інші доводи про неправильне застосування судом апеляційної інстанції норм матеріального права в частині вирішення позову є необґрунтованими.

Щодо вирішення позовних вимог про розірвання договору

Відповідно до пункту 11 укладеного між сторонами договору у випадку суттєвої зміни матеріального чи сімейного стану сторін та у разі недосягнення згоди про зміну або розірвання цього договору, а також у випадку порушення його умов, кожна із сторін має право звернутися до суду з позовом про зміну або розірвання договору.

Застосування цієї статті є відображенням дії у договірних правовідносинах справедливості, добросовісності, розумності як загальних засад цивільного судочинства з огляду на ті обставини, що на стабільність договірних відносин можуть вплинути непередбачувані фактори, що істотно порушують баланс інтересів сторін та суттєво знижують очікуваний результат для кожної зі сторін договору.

Відмова у розірванні договору у судовому порядку через відсутність доказів досудового врегулювання є перешкодою особі в доступі до правосуддя і порушенням [статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод](#), тому такі мотиви відмови у задоволенні позову відповідача не ґрунтуються на вимогах закону.

У зв'язку із неможливістю порівняти матеріальний стан платника аліментів до та після укладення аліментного договору за відсутності відповідних відомостей у матеріалах справи та ненаданням відповідачем доказів на підтвердження вказаного, висновок апеляційного суду про зміну матеріального становища останнього, а саме погіршення такого становища, є таким, що не ґрунтується на матеріалах та обставинах справи.

Враховуючи наведене, колегія суддів вважає за необхідне, касаційну скаргу відповідача задовольнити частково. Рішення Апеляційного суду Львівської області від 23 січня 2017 року змінити, виклавши його мотивувальну частину в редакції цієї [постанови](#).

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за посиланням: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86364918>

Постанова Верховного Суду від 27.11.2019 року у справі №336/6509/18 (провадження №61-7153св19)

Вирішуючи питання забезпечення позову у справі необхідне виходити виключно із інтересів дитини.

Позивач звернувся до суду з позовом до відповідача, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмету спору - Вознесенівський відділ державної виконавчої служби м. Запоріжжя Головного територіального управління юстиції в Запорізькій області, про звільнення від сплати заборгованості по аліментам та зменшення розміру аліментів.

У листопаді 2018 року позивач подав заяву про забезпечення позову, у якій просив зупинити стягнення заборгованості по аліментам за виконавчим листом, виданим 23 березня 2016 року Шевченківським районним судом м. Запоріжжя за період з 02 березня 2016 року по 30 вересня 2018 року, який перебуває на виконанні у Вознесенівському відділі державної виконавчої служби м. Запоріжжя Головного територіального управління юстиції.

Ухвалою Шевченківського районного суду м. Запоріжжя від 21 листопада.

2018 року заяву позивача про забезпечення позову задоволено. Вжито заходів забезпечення позову у справі за позовом позивача до відповідача, третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору - Вознесенівський відділ державної виконавчої служби м. Запоріжжя Головного територіального управління юстиції у Запорізькій області, про звільнення від сплати заборгованості по аліментам та зменшення розміру аліментів. Зупинено стягнення заборгованості по аліментам за виконавчим листом № 336/1192/16-ц, виданим 23 березня 2016 року Шевченківським районним судом м. Запоріжжя (виконавче провадження № 50907718) за період з 02 березня 2016 року по 30 вересня 2018 року у розмірі 45 669,56 грн про стягнення з позивача на користь відповідачки аліментів на утримання неповнолітньої дочки у розмірі 1/3 частини всіх видів заробітку (доходу) відповідача щомісячно до повноліття дитини, який перебуває на виконанні у Вознесенівському відділі державної виконавчої служби м. Запоріжжя Головного територіального управління юстиції у Запорізькій області.

Ухвала суду першої інстанції мотивована тим, що між сторонами виник спір щодо сплати заборгованості по аліментам та розміру аліментів. Позивачем обґрунтовано наявність зв'язку між заходом забезпечення позову та предметом позовних вимог. При цьому, зупинення стягнення у виконавчому провадженні лише в частині заборгованості за аліментами до вирішення спору по суті не призведе до обмеження прав відповідача, а слугуватиме заходом запобігання можливих порушень прав позивача.

Постановою Запорізького апеляційного суду від 05 березня 2019 року апеляційну скаргу відповідачки залишено без задоволення. Ухвалу Шевченківського районного суду м. Запоріжжя від 21 листопада 2018 року залишено без змін.

Постанова апеляційного суду мотивована тим, що суд першої інстанції вірно встановив, що заява позивача про забезпечення позову є обґрунтованою та такою, що відповідає вимогам процесуального законодавства. Ухвала суду першої інстанції відповідає вимогам процесуального закону.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування

Метою забезпечення позову є вжиття судом, у провадженні якого знаходиться справа, заходів щодо охорони матеріально-правових інтересів позивача від можливих недобросовісних дій із боку відповідача з тим, щоб забезпечити позивачу реальне та ефективне виконання судового рішення, якщо воно буде прийняте на користь позивача, в тому числі задля попередження потенційних труднощів у подальшому виконанні такого рішення.

Забезпечення позову по суті - це обмеження суб'єктивних прав, свобод та інтересів відповідача або пов'язаних із ним інших осіб в інтересах забезпечення реалізації в майбутньому актів правосуддя і задоволених вимог позивача (заявника). Зазначені обмеження встановлює суд в ухвалі, вони діють до заміни судом виду забезпечення позову або скасування заходів забезпечення позову.

Відповідно до частини третьої [статті 152 ЦПК України](#) види забезпечення позову мають бути співмірними із заявленими позивачем вимогами.

Забезпечивши позов шляхом зупинення стягнення заборго-

ваності по аліментам на утримання малолітньої дитини за виконавчим листом, суд фактично ухвалив рішення без розгляду справи по суті.

Згідно із частиною восьмою [статті 7 СК України](#) регулювання сімейних відносин має здійснюватися з максимально можливим урахуванням інтересів дитини.

Вирішуючи питання забезпечення позову у даній справі, суд не врахував, що має виходити виключно із інтересів дитини.

Враховуючи наведене, колегія суддів вважає за необхідне, касаційну скаргу відповідачки задовольнити. Ухвалу Шевченківського районного суду м. Запоріжжя від 21 листопада 2018 року та постанову Запорізького апеляційного суду від 05 березня 2019 року скасувати, прийняти нову постанову. Відмовити у задоволенні заяви про забезпечення позову у справі за позовом про звільнення від сплати заборгованості по аліментам та зменшення розміру аліментів.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за посиланням: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86139362>

Постанова Верховного Суду від 04.12.2019 року у справі № 307/461/19 (провадження № 61-19340св19)

У задоволенні клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду може бути відмовлено, зокрема, якщо пропущено встановлений міжнародними договорами строк пред'явлення рішення іноземного суду до примусового виконання в Україні.

Заявник звернулася до суду із клопотанням про визнання та надання дозволу на примусове виконання на території України рішення районного суду міста Раковнік Чеської Республіки від 18 грудня 2012 року.

У зв'язку зі зміною місця проживання відповідача, який проживає на території України, заявник просила визнати та виконати на території України рішення районного суду міста Раковнік Чеської Республіки від 18 грудня 2012 року, в частині стягнення несплачених боржником аліментів за період з квітня 2010 року по вересень 2015 року включно в сумі 127 000 чеських крон та стягнути з боржника на користь заявника 127 000 чеських крон заборгованості по аліментах на неповнолітнього сина, яка утворилася за період з квітня 2010 року по вересень 2015 року включно.

Ухвалою Тячівського районного суду Закарпатської області від 10 липня 2019 року у задоволенні клопотання відмовлено.

Ухвала суду першої інстанції мотивована тим, що враховуючи, що рішення районного суду міста Раковнік Чеської Республіки від 18 грудня 2012 року про стягнення з боржника на користь заявника аліментів на сина набрало законної сили 13 лютого 2013 року, а з клопотанням про визнання та виконання вказаного рішення на території України заявник звернулася до суду 12 лютого 2019 року, тобто за межами трирічного строку проведення стягнення з погашення заборгованості по аліментах.

Постановою Закарпатського апеляційного суду від 30 вересня 2019 року апеляційну скаргу заявника залишено без задоволення, ухвалу Тячівського районного суду Закарпатської області від 10 липня 2019 року залишено без змін.

Залишаючи ухвалу суду першої інстанції без змін, суд апеляційної інстанції погодився з висновками суду першої інстанції.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування

Між Україною та Чеською Республікою укладено 28 травня 2001 року укладено договір «Про правову допомогу в цивільних справах», який ратифіковано [Законом України від 10 січня 2002 року № 2927-III](#) (далі - Договір про правову допомогу).

Статтею 48 Договору про правову допомогу передбачено, що договірні правовідносини регулюються законодавством, яке обирається за згодою їхніх учасників, а за відсутності згоди - законодавством сторони, на території якої було укладено договір, за винятком договорів щодо нерухомого майна, де застосовується законодавство держави, на території якої знаходиться нерухомість. Форма договору регулюється законодавством тієї Договірної Сторони, яким регулюється і саме договірне зобов'язання. Справи з вирішення спорів, що виникають з договірних відносин, є компетентним вирішувати орган юстиції тієї Договірної Сторони, на території якої має місце проживання, перебування чи знаходження відповідач або знаходиться спірне нерухоме майно.

Отже, враховуючи вказані положення Договору про правову допомогу, у спірних правовідносинах компетентним судом є той орган країни, на території якого має місце проживання, перебування чи знаходження відповідач. В цьому конкретному випадку адреса проживання відповідача на території України.

Згідно з пунктом 5 частини другої [статті 468 ЦПК України](#) у задоволенні клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду може бути відмовлено, зокрема, якщо пропущено встановлений міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та цим Кодексом строк пред'явлення рішення іноземного суду до примусового виконання в Україні.

Верховний Суд підтримує позицію апеляційного суду, відповідно до якої при вирішенні клопотання про визнання та виконання рішення районного суду міста Раковнік Чеської Республіки від 18 грудня 2012 року саме в частині стягнення несплачених аліментів за період з квітня 2010 року по вересень 2015 року в розмірі 127 000 чеських крон враховано, що заявник не просить щодо визнання та виконання рішення іноземного суду в частині стягнення аліментів, які є періодичними платежами, та які вже стягуються з вересня 2015 року з боржника на підставі рішення Тячівського районного суду Закарпатської області від 07 жовтня 2015 року, а ставить питання про стягнення саме заборгованості по аліментах у вигляді конкретної суми. При цьому заявник просить погасити заборгованість нараховану за період з квітня 2010 року по вересень 2015 року, тобто поза межами трирічного строку, що суперечить положенням [статті 463 ЦПК України](#).

Враховуючи наведене, колегія суддів вважає за необхідне, касаційну скаргу заявника в особі представника залишити без задоволення. Ухвалу Тячівського районного суду Закарпатської області від 10 липня 2019 року та постанову Закарпатського апеляційного суду від 30 вересня 2019 року залишити без змін.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за

посиланням: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86505088>

Постанова Верховного Суду від 13.12.2019 року у справі №752/10763/14-ц (провадження №61-46628св18)

Пеня за заборгованість зі сплати аліментів нараховується на весь розмір несплачених у відповідному місяці аліментів за кожний день прострочення її сплати, а її нарахування не обмежується тільки тим місяцем, в якому не проводилося стягнення.

Позивачка звернулася до відповідача з позовом, вимоги якого уточнила під час розгляду справи та просила стягнути з відповідача на її користь неустойку за прострочення сплати аліментів за період з квітня 2010 року по 01 травня 2017 року на утримання неповнолітньої дитини у розмірі 260 450,53 грн.

Позов мотивовано тим, що рішення суду про стягнення аліментів відповідач не виконував та має заборгованість, у зв'язку з чим позивач звернулася до суду.

Рішенням Солом'янського районного суду м. Києва від 23 березня 2018 року позов задоволено. Стягнуто з відповідача на користь позивачки пеню за прострочення сплати аліментів у розмірі 260 450,53 грн та 243,60 грн судового збору. Стягнуто на користь держави судовий збір – 2360,91 грн.

Рішення суду першої інстанції мотивовано тим, що є встановленим факт заборгованості з боку відповідача по сплаті аліментів на утримання дитини, а в матеріалах справи відсутні докази на спростування вини відповідача у невиконанні зобов'язання по сплаті аліментів. Відповідач є обізнаним щодо покладення на нього такого обов'язку згідно з рішеннями Голосіївського районного суду м. Києва від 08 вересня 2010 року та від 01 вересня 2014 року, тому наявні підстави для реалізації передбаченого [статтею 196 СК України](#) права позивача, на утриманні якої знаходиться неповнолітній син. Визначаючи суму пені, суд погодився із наданим позивачем розрахунком неустойки (пені) за несплату аліментів, відповідно до якого сума пені за період з 15 квітня 2010 року по 01 травня 2017 року складає 260 450,53 грн.

Постановою Апеляційного суду м. Києва від 20 вересня 2018 року апеляційну скаргу відповідача задоволено частково. Рішення суду першої інстанції скасовано з ухваленням нового рішення про часткове задоволення позову.

Стягнуто з відповідача на користь позивача пеню за прострочення сплати аліментів у розмірі 54 626,60 грн та 243,60 грн сплаченого судового збору.

В іншій частині позовних вимог – відмовлено. Стягнуто на користь держави судовий збір в сумі 302,66 грн.

Постанова апеляційного суду мотивована тим, що зобов'язання зі сплати аліментів носить періодичний характер і повинне виконуватися щомісяця, тому при розгляді спорів про стягнення на підставі частини першої [статті 196 СК України](#) пені від суми несплачених аліментів суд повинен з'ясувати розмір несплачених аліментів за кожним із цих періодичних платежів, установити строк, до якого кожне із цих зобов'язань мало бути виконане, та з урахуванням установленого – обчислити розмір пені виходячи із суми несплачених аліментів за кожен місяць окремо від дня

порушення платником аліментів свого обов'язку щодо їх сплати до дня ухвалення судом рішення про стягнення пені, підсумувавши розміри нарахованої пені за кожен із прострочених платежів та визначивши її загальну суму.

Суд апеляційної інстанції не прийняв до уваги розрахунок пені, наданий позивачем, та з урахуванням наведеного, здійснив власний розрахунок, згідно із яким загальна сума пені за несвоєчасно сплачені платежі по аліментах у розмірі 250 грн щомісячно, відповідно за період, заявлений у позовній заяві, тобто з моменту прострочення кожного окремого щомісячного платежу і до 01 травня 2017 року, становить 25 001,60 грн.

Позиція Верховного Суду та нормативно – правове обґрунтування.

Згідно з частиною першою [статті 196 СК України](#) при виникненні заборгованості з вини особи, яка зобов'язана сплачувати аліменти за рішенням суду, одержувач аліментів має право на стягнення неустойки (пені) у розмірі 1 % від суми несплачених аліментів за кожен день прострочення.

У разі виплати аліментів частинами, необхідно зазначити, що якщо такі часткові платежі вчинені протягом місяця, у якому повинні сплачуватися аліменти, і їх загальна сума становить місячний платіж, визначений у рішенні суду про стягнення аліментів, вважається, що той з батьків, який повинен сплачувати аліменти, виконав ці зобов'язання.

У разі, якщо місячний платіж сплачено не у повному розмірі, то пеня буде нараховуватися з першого дня місяця, наступного за місяцем сплати чергового платежу, на різницю між розміром, який мав бути сплачений на утримання дитини, та розміром фактично сплачених аліментів з урахуванням строку прострочення та ставки пені – 1 %.

У разі, якщо заборгованість зі сплати аліментів погашено частково в іншому місяці, то визначення пені на заборгованість зі сплати аліментів розраховується з урахуванням розміру несплаченої частки аліментів за певний місяць з дня сплати частки місячного платежу і до дня, який передуює дню погашення заборгованості за відповідним місячним платежем, помножену на 1 %.

Пеня за заборгованість зі сплати аліментів нараховується на весь розмір несплачених у відповідному місяці аліментів за кожний день прострочення її сплати, а її нарахування не обмежується тільки тим місяцем, в якому не проводилося стягнення.

Враховуючи наведене, колегія суддів вважає за необхідне залишити касаційну скаргу без задоволення, а оскаржувані рішення судів першої та апеляційної інстанцій – без змін.

Цікаві посилання в постанові суду:

- Постанова Великої Палати Верховного Суду від 25 квітня 2018 року у справі № 572/1762/15-ц;
- Постанова Великої Палати Верховного Суду від 3 квітня 2019 року у справі № 333/6020/16-ц.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за посиланням: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86364995>

Постанова Верховного Суду від 23.12.2019 року у справі № 344/10971/16-ц (провадження № 61-46794св18)

Факт відсутності у батька або матері можливості надавати дитині відповідного розміру утримання не фігурує в переліку обставин, які враховуються судом при визначенні розміру аліментів. Ця обставина не звільняє батьків від обов'язку по утриманню дитини.

Позивачка звернулася до суду з позовом до відповідача про стягнення аліментів на утримання малолітньої дитини.

На обґрунтування позовних вимог зазначала, що з 23 травня 2014 року вона перебуває у зареєстрованому шлюбі з відповідачем, під час якого у них народилася донька.

Восени 2015 року шлюбні відносини з відповідачем були фактично припинені, сторони проживають окремо, донька залишилася проживати разом з нею. Відповідач матеріальної допомоги на утримання дитини не надає, хоча має таку можливість, оскільки працює за контрактом у Республіці Італія та отримує заробітну плату у розмірі 1 400,00 доларів США.

Посилаючись на наведене, позивач просила стягнути з відповідача аліменти на утримання малолітньої дитини у твердій грошовій сумі у розмірі 8 500,00 грн щомісячно до досягнення дочкою повноліття.

Заочним рішенням Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 24 жовтня 2016 року позов позивачки задоволено.

Стягнуто аліменти на утримання малолітньої доньки у твердій грошовій сумі у розмірі 8 500, 00 грн щомісячно, починаючи з 29 серпня 2016 року та до досягнення донькою повноліття. Вирішено питання про розподіл судових витрат. Допущено до негайного виконання рішення суду у межах платежу за один місяць.

Рішення суду першої інстанції мотивовано тим, що відповідач зобов'язаний утримувати дитину та створювати необхідні передумови для розвитку і забезпечення організації її життя. Оскільки відповідач є працездатною особою, працює за кордоном і не має на утриманні інших осіб, суд вважав можливим стягнути з нього аліменти у твердій грошовій сумі у розмірі 8 500,00 грн.

Ухвалою Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 03 травня 2018 року залишено без задоволення заяву представника відповідача про перегляд заочного рішення Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 24 жовтня 2016 року.

Постановою Апеляційного суду Івано-Франківської області від 25 вересня 2018 року апеляційну скаргу відповідача залишено без задоволення, заочне рішення Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 24 жовтня 2016 року залишено без змін.

Судове рішення апеляційної інстанції мотивовано тим, що суд першої інстанції правильно встановив фактичні обставини справи та застосував норми матеріального права, рішення суду є законним та обґрунтованим, а тому відсутні підстави для задоволення апеляційної скарги.

Перевіряючи обґрунтованість визначеного судом розміру аліментів на утримання дитини, апеляційний суд виходив з

того, що розмір заробітної плати відповідача, яку він отримує працюючи у Республіці Італія, становить 1 400,00 євро, що визнав його представник у суді апеляційної інстанції, він не має значних інших офіційних видатків, а тому має можливість сплачувати аліменти на утримання дочки у розмірі 8 500,00 грн, який є достатнім для забезпечення її рівня життя, необхідного для гармонійного фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування

Будь-які витрати на утримання дітей мають визначатися за домовленістю між батьками або за рішенням суду. При цьому слід урахувувати, що у разі спору суд має визначати не лише сам факт стягнення витрат, а також їхній розмір. Отже, спір щодо витрат на утримання дитини може містити незгоду між батьками, як щодо самого факту сплати аліментів, так і щодо розміру аліментів, які сплачуються добровільно. Факт відсутності у батька або матері можливості надавати дитині відповідного розміру утримання не фігурує в переліку обставин, які враховуються судом при визначенні розміру аліментів. Ця обставина не звільняє батьків від обов'язку по утриманню дитини.

Якщо платник аліментів має нерегулярний, мінливий дохід, частину доходу одержує в натурі, а також за наявності інших обставин, що мають істотне значення, суд за заявою одержувача аліментів може визначити розмір аліментів у твердій грошовій сумі (частина перша [статті 184 СК України](#), у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин та ухвалення рішення судом першої інстанції).

Ухвалюючи рішення про стягнення з відповідача на користь позивача на утримання доньки аліменти у твердій грошовій сумі у розмірі 8 500,00 грн, суд першої інстанції з висновками якого погодився апеляційний суд, з рішеннями яких погодився і Верховний суд України, урахував, що відповідач є працездатною, фізично здоровою особою, що здатна забезпечувати належний рівень утримання, як себе, так і малолітньої дитини, станом на дату вирішення спору розмір його щомісячного доходу становить 1 400,00 євро, а тому заявлений до стягнення розмір аліментів на утримання дитини у співвідношенні до рівня його доходу становить п'яту частину.

Посилання заявника на те, що визначений судами розмір аліментів у рази перевищує розмір прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, встановлений чинним законодавством (станом на дату звернення з позовом - 1228,00 грн), а також мінімальної заробітної плати (з 01 травня 2016 року - 1450,00 грн), не заслуговують на увагу, оскільки законодавством України закріплено виключно гарантований державою рівень мінімального матеріального забезпечення громадянина України, у тому числі дитини до досягнення нею певного віку, тоді як при визначенні розміру аліментів на утримання малолітньої суди обґрунтовано виходили з того, що відповідач спроможний надавати матеріальну допомогу у визначеному позивачем розмірі, що є достатнім та таким, що відповідає потребам дитини, спрямований на забезпечення її гармонійного розвитку. Перевіряючи доводи касаційної скарги про необґрунтовано завищений розмір аліментів, що підлягає стягненню з відповідача на утримання неповнолітньої дитини, Верховний Суд зауважує, що визначений судом розмір аліментів у сумі 8 500,00 грн щомісячно, не у значній мірі перевищує розмір аліментів, які зобов'язувався виплачувати відповідач (250 євро щомісяця)

за його письмовою домовленістю з позивачем від 26 липня 2016 року, з урахуванням співвідношення курсу євро до національної валюти на час укладення такої угоди.

Враховуючи наведене, колегія суддів вирішила за необхідне залишити касаційну скаргу без задоволення, а оскаржувані рішення судів першої та апеляційної інстанцій – без змін.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за посиланням: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86607305>

Постанова Верховного Суду від 23.12.2019 року у справі № 648/2062/18 (провадження № 61-18574св19)

Стягнення аліментів з одного з батьків в силу вимог статті 181 СК України та статті 273 ЦПК України може бути припинено, якщо місце проживання дитини змінилося.

Позивач звернувся до суду з позовом до відповідача, треті особи: Служба у справах дітей Білозерської районної державної адміністрації Херсонської області, Служба у справах дітей Дніпровської районної у м. Херсоні ради, про зміну місця проживання неповнолітнього сина і припинення стягнення аліментів.

На обґрунтування позовних вимог зазначав, що рішенням Білозерського районного суду Херсонської області від 04 грудня 2013 року місце проживання сина визначено разом з матір'ю, проте вказане рішення суду фактично не виконано й неповнолітній син з 07 серпня 2013 року постійно проживає разом з ним.

Крім того, рішенням Білозерського районного суду Херсонської області від 04 червня 2013 року з нього на користь відповідача стягнуто аліменти у розмірі 1/3 частини всіх видів доходу на утримання сина, починаючи з 28 травня 2013 року й досягнення дитиною повноліття.

Відповідачка звернулася до суду із зустрічним позовом до позивача, треті особи: Служба у справах дітей Білозерської районної державної адміністрації Херсонської області, Служба у справах дітей Дніпровської районної у м. Херсоні ради, про відібрання неповнолітнього сина та повернення його за попереднім місцем проживання.

Позов мотивовано тим, що місце проживання дитини вже було визначено рішенням Білозерського районного суду Херсонської області від 04 грудня 2013 року, яке позивач не виконує та відмовляється в добровільному порядку повернути дитину, створює їй перешкоди у спілкуванні з дитиною.

Рішенням Білозерського районного суду Херсонської області від 18 червня 2019 року первісний позов позивача задоволено. Змінено місце проживання неповнолітнього сина та визначено його місце проживання разом з батьком. Припинено стягнення аліментів, стягнутих рішенням Білозерського районного суду Херсонської області від 04 червня 2013 року у цивільній справі № 648/1946/13-ц.

У задоволенні зустрічних позовних вимог відповідачки відмовлено.

Рішення суду першої інстанції мотивовано тим, що дитина на час розгляду справи досягла тринадцятирічного віку та висловила бажання проживати разом з батьком, у сім'ї якого створені усі належні умови для виховання, навчання і гар-

монійного розвитку дитини, наявні умови для усталеного ритму життя, тісні родинні зв'язки та спільні з батьком захоплення, що створює для дитини відчувати себе щасливим і захищеним, а тому зміна та визначення проживання дитини разом з батьком сприятиме найкращому забезпеченню інтересів неповнолітнього.

Постановою Херсонського апеляційного суду від 24 вересня 2019 року апеляційну скаргу відповідачки залишено без задоволення, рішення Білозерського районного суду Херсонської області від 18 червня 2019 року залишено без змін.

Залишаючи рішення суду першої інстанції без змін, суд апеляційної інстанції погодився з висновками суду першої інстанції, який всебічно та повно з'ясував дійсні обставини справи.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування

Згідно з положеннями частини першої, [другої статті 160 СК України](#) місце проживання дитини, яка не досягла десяти років, визначається за згодою батьків. Місце проживання дитини, яка досягла десяти років, визначається за спільною згодою батьків та самої дитини.

При вирішенні спору про місце проживання дитини належить звертати особливу увагу на її вік та з'ясовувати, з ким із батьків вона бажає проживати. Вирішуючи спори між батьками, які проживають окремо, про те, з ким із них дитина залишається, суд, виходячи із рівності прав та обов'язків батька й матері щодо своїх дітей, повинен ухвалити рішення, яке відповідало б якнайкращим інтересам дитини. При цьому суд враховує, хто з батьків виявляє більшу увагу до дітей і турботу про них, їхній вік і прихильність до кожного з батьків, особисті якості батьків, можливість створення належних умов для виховання, маючи на увазі, що перевага в матеріально-побутовому стані одного з батьків сама по собі не є вирішальною умовою для передачі йому дітей.

Отже, з досягненням віку 10 років у дитини з'являється право не тільки бути вислуханою і почутою, але й право брати активну участь у вирішенні своєї долі, зокрема, у визначенні місця проживання.

Виходячи з того, що неповнолітній син проживає разом з батьком й перебуває на його утриманні, сплата позивачем аліментів на користь відповідача на утримання дитини в силу вимог [статті 181 СК України](#) та [статті 273 ЦПК України](#) підлягає припиненню.

Також є правильним висновок судів про відсутність правових підстав для задоволення зустрічних позовних вимог, оскільки положення частини першої [статті 162 СК України](#), якою передбачено відібрання дитини і повернення її за попереднім місцем проживання, покликані захистити права того з батьків, з ким на підставі рішення суду визначено проживання дитини, від неправомірних дій другого з батьків щодо зміни її місця проживання, натомість неповнолітній після ухвалення рішення про визначення його місця проживання з матір'ю не проживав, й відповідно позивач самостійно не змінював місце проживання дитини, у тому числі шляхом викрадення, а тому вказана норма права не може бути застосована до спірних правовідносин.

Враховуючи наведене, колегія суддів вирішила за необхідне касаційну скаргу відповідачки залишити без задоволення. Рішення Білозерського районного суду Херсонської області

від 18 червня 2019 року та постанову Херсонського апеляційного суду від 24 вересня 2019 року залишити без змін.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитися за посиланням: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86607100>

3.1.3. Справи щодо визначення місця проживання дитини

Постанова Верховного Суду від 27.11.2019 року у справі № 400/829/17 (провадження № 61-43481св18)

Згода дитини на проживання з одним з батьків не повинна бути абсолютною для суду, якщо така згода не буде відповідати та сприяти захисту прав та інтересів дитини.

Доводи касаційної скарги про неврахування судами попередніх інстанцій думки дитини щодо її бажання проживати разом з батьком, є непереконаливими з огляду на малолітній вік дитини (на момент заслуховування її думки судом першої інстанції – 4 роки), тривалий час проживання з батьком, обмеження спілкування з матір'ю та конфлікт між батьками щодо визначення місця її проживання.

До суду звернувся батько з позовом про визначення місця проживання малолітньої дитини разом з ним. Свої вимоги позивач мотивував тим, що дитина проживає разом з ним, відповідачка періодично забирає дитину до себе за місцем її проживання, однак умов для належного проживання та виховання дитини за місцем проживання нею не створено, вона є багатодітною матір'ю, проживає з іншим чоловіком, з травня 2019 року дитину зовсім не відвідувала. Позивач вважав, що він спроможний забезпечити дитину всім необхідним, створити умови для проживання та розвитку дитини, тому просив визначити місце проживання сина з ним, так як домовитися з відповідачкою в добровільному порядку щодо визначення місця проживання дитини не вдається.

Відповідачка звернулася із зустрічним позовом про визначення місця проживання дитини разом з нею. Указувала, що вона створила всі необхідні умови для проживання та гармонійного розвитку дитини, окрім нього має ще трьох дітей, їх сім'я характеризується позитивно, у сина та вітчима склалися добрі стосунки.

Рішенням суду першої інстанції первісний позов було залишено без задоволення, зустрічний позов задоволено, визначено місце проживання неповнолітнього сина з матір'ю дитини.

Постановою апеляційного суду апеляційну скаргу батька було залишено без задоволення.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування

Верховний суд залишив касаційну скаргу без задоволення, рішення суду першої інстанції та постанову апеляційного суду без змін зважаючи на наступне.

У частині першій статті 3 Конвенції про права дитини визначено, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами,

адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

У рішенні Європейського суду з прав людини від 11 липня 2017 року у справі «М. С. проти України», заява № 2091/13, суд зауважив, що при визначенні найкращих інтересів дитини у кожній конкретній справі необхідно враховувати два аспекти: по-перше, інтересам дитини найкраще відповідає збереження її зв'язків із сім'єю, крім випадків, коли сім'я є особливо непридатною або неблагополучною; по-друге, у найкращих інтересах дитини є забезпечення її розвитку у безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що не є неблагонадійним (параграф 76).

Аналіз наведених норм права, зокрема й практики Європейського суду з прав людини, дає підстави для висновку, що рівність прав батьків щодо дитини є похідною від прав та інтересів дитини на гармонійний розвиток та належне виховання, й у першу чергу повинні бути визначені та враховані інтереси дитини, виходячи із об'єктивних обставин спору, а вже тільки потім права батьків.

Встановивши наявність однакових належних матеріально-побутових умов як у матері, так і у батька для проживання дитини, врахувавши висновок органу опіки та піклування, а також самовільні, без погодження з матір'ю, дії батька щодо визначення місця проживання дитини, дійшли обґрунтованого висновку про визначення місця проживання малолітньої дитини разом із матір'ю. Разом із тим, спір у вказаній справі фактично виник між матір'ю дитини та батьками позивача, оскільки останній відповідно до власноручно написаної розписки передав дитину на виховання своїм батькам.

Визначаючи місце проживання дитини з матір'ю, розуміючи, що спір стосується вкрай чутливої сфери правовідносин, а дитина потребує уваги, підтримки і любові обох батьків, суд апеляційної інстанції при вирішенні спору надав першочергове значення саме найкращими інтересами дитини.

Відповідно до частин першої, другої статті 171 СК України дитина має право на те, щоб бути вислуханою батьками, іншими членами сім'ї, посадовими особами з питань, що стосуються її особисто, а також питань сім'ї.

Дитина, яка може висловити свою думку, має бути вислухана при вирішенні між батьками, іншими особами спору щодо її виховання, місця проживання, у тому числі при вирішенні спору про позбавлення батьківських прав, поновлення батьківських прав, а також спору щодо управління її майном.

Разом з тим, згода дитини на проживання з одним з батьків не повинна бути абсолютною для суду, якщо така згода не буде відповідати та сприяти захисту прав та інтересів дитини.

Доводи касаційної скарги про неврахування судами попередніх інстанцій думки дитини щодо її бажання проживати разом з батьком, є непереконаливими з огляду на малолітній вік дитини (на момент заслуховування її думки судом першої інстанції – 4 роки), тривалий час проживання з батьком, обмеження спілкування з матір'ю та конфлікт між батьками щодо визначення місця її проживання.

Виходячи із обставин цієї справи, враховуючи, що батьки не змогли самостійно вирішити спір щодо визначення місця проживання дитини та забезпечити доброзичливе спілкування дитини з обома батьками, за відсутності доказів на

підтвердження того, що повернення дитини за визначеним судом місцем проживання з матір'ю поставить дитину під загрозу заподіяння фізичної або психічної шкоди або іншим шляхом створить для дитини нетерпимі обставини, з врахуванням того, що фактично вихованням дитини займаються батьки позивача, який передав їм дитину на виховання, враховуючи інтереси малолітньої дитини, суд касаційної інстанції вважає, що суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про визначення місця проживання малолітньої дитини з матір'ю, дотримавшись норм матеріального і процесуального права.

Разом із тим, суди попередніх інстанцій вирішуючи спір в частині визначення місця проживання дитини у своїх висновках значною мірою керувалися принципом 6 Декларації прав дитини, при цьому не врахувавши, що Декларація прав дитини не є міжнародним договором, не є нормативним документом обов'язкового характеру у правовій системі України, у той час як Конвенція про права дитини в якій реалізовано принцип домінування інтересів дитини над усіма іншими), ратифікована Постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 року, є частиною національного законодавства згідно зі [статтею 9 Конституції України](#). Зазначене не вплинуло на правильність висновків судів попередніх інстанцій, тому підстав для їх скасування чи зміни немає.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитись за посиланням:

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86139330>

Постанова Верховного Суду від 04.12.2019 року у справі № 219/11516/17 (провадження № 61-38582св18)

Доводи касаційної скарги про те, що відповідно до Декларації прав дитини від 20 листопада 1959 року дитина не може бути розлучена зі своєю матір'ю, крім випадків коли є виняткові обставини є необґрунтованими, оскільки Велика Палата Верховного Суду у своїй постанові від 17 жовтня 2018 року у справі № 402/428/16-ц (провадження № 14-327цс18) відступила від висновків Верховного Суду України, висловлених у постановах від 14 грудня 2016 року у справі № 6-2445цс16 та від 12 липня 2017 року у справі № 6-564цс17, щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, а саме [статті 161 СК України](#) та принципу 6 Декларації прав дитини, про обов'язковість брати до уваги принцип 6 Декларації прав дитини стосовно того, що малолітня дитина не повинна, крім тих випадків, коли є виняткові обставини бути розлучена зі своєю матір'ю. Велика Палата Верховного Суду зазначала, що при визначенні місця проживання дитини першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини в силу вимог статті 3 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року.

До суду звернулася матір дитини про визначення місця проживання разом з нею. Після розірвання шлюбу син залишився проживати з батьком. Позивачка вважала, що дитина має право проживати з матір'ю і на це є всі правові підстави. Це передбачено статтею 3 Конвенції ООН «Про права дитини» від 20 листопада 1989 року відповідно до якої дитина не може бути розлучена зі своєю матір'ю крім випадків коли є виняткові обставини. У позивачки є власне житло, де вона з сином може проживати, вона є приватним підприємцем і має достатній зарібок, щоб забезпечувати сина

матеріально.

Суд першої інстанції приймаючи до уваги ставлення батьків до виконання своїх батьківських обов'язків, особисту прихильність дитини до кожного з батьків, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини, а саме те, що дитина спілкується з матір'ю, мати може забезпечити сина житлом, забезпечувати його матеріально, створює належні умови для його фізичного розвитку, що має істотне значення, задовольнив позов щодо визначення місця проживання дитини та визначив за доцільне проживання дитини разом з матір'ю. При цьому суд не погодився з висновком органу опіки та піклування щодо визначення місця проживання дитини разом з батьком.

Постановою апеляційного суду апеляційну скаргу було задоволено, рішення суду першої інстанції скасовано, визначено місце проживання дитини разом з батьком.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування

Верховний Суд залишив касаційну скаргу без задоволення, постанову апеляційного суду без змін зважаючи на наступне.

Відповідно до положень частини першої статті 3, частини першої статті 9 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року, ратифікованої Верховною Радою України 27 лютого 1991 року, в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. Держави-учасниці забезпечують те, щоб дитина не розлучалася з батьками в супереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням, визначають відповідно до застосовуваного закону і процедур, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини. Таке визначення може бути необхідним у тому чи іншому випадку, наприклад, коли батьки жорстоко поведуться з дитиною або не піклуються про неї, або коли батьки проживають роздільно і необхідно прийняти рішення щодо місця проживання дитини.

При вирішенні спору про місце проживання дитини належить звертати особливу увагу на її вік та з'ясовувати, з ким із батьків вона бажає проживати. Вирішуючи спори між батьками, які проживають окремо, про те, з ким із них дитина залишається, суд, виходячи із рівності прав та обов'язків батька й матері щодо своїх дітей, повинен ухвалити рішення, яке відповідало б якнайкращим інтересам дитини. При цьому суд враховує, хто з батьків виявляє більшу увагу до дітей і турботу про них, їхній вік і прихильність до кожного з батьків, особисті якості батьків, можливість створення належних умов для виховання, маючи на увазі, що перевага в матеріально-побутовому стані одного з батьків сама по собі не є вирішальною умовою для передачі йому дітей.

Частинами першою, другою [статті 171 СК України](#) встановлено, що дитина має право на те, щоб бути вислуханою батьками, іншими членами сім'ї, посадовими особами з питань, що стосуються її особисто, а також питань сім'ї. Дитина, яка може висловити свою думку, має бути вислухана при вирішенні між батьками, іншими особами спору щодо її виховання, місця проживання.

Урахування думки дитини щодо її життя передбачає й стаття

12 Конвенції з прав дитини, в якій записано, що Конвенція зобов'язує держави-учасниці забезпечити дитині, здатній формулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що стосуються її, і цим поглядам має приділятися належна увага, згідно з віком дитини та зрілістю.

Отже, з досягненням віку 10 років у дитини з'являється право не тільки бути вислуханою і почутою, але й право брати активну участь у вирішенні своєї долі, зокрема, у визначенні місця проживання.

У рішенні Європейського суду з прав людини від 11 липня 2017 року у справі «М. С. проти України», заява № 2091/13, суд зауважив, що при визначенні найкращих інтересів дитини у кожній конкретній справі необхідно враховувати два аспекти: по-перше, інтересам дитини найкраще відповідає збереження її зв'язків із сім'єю, крім випадків, коли сім'я є особливо непридатною або неблагополучною; по-друге, у найкращих інтересах дитини є забезпечення її розвитку у безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що не є неблагонадійним (параграф 76).

Аналіз наведених норм права, зокрема й практики Європейського суду з прав людини, дає підстави для висновку, що рівність прав батьків щодо дитини є похідною від прав та інтересів дитини на гармонійний розвиток та належне виховання, й у першу чергу повинні бути визначені та враховані інтереси дитини, виходячи із об'єктивних обставин спору, а вже тільки потім права батьків.

Таким чином, апеляційним судом правильно було заслухано думку дитини, висловлену ним під час судового засідання, який пояснив, що він бажає проживати разом з батьком та обґрунтував це тим, що він почуває себе більш комфортно з батьком, може довіритися йому і вони мають з ним спільні інтереси.

Європейський суд з прав людини зауважує, що між інтересами дитини та інтересами батьків повинна існувати справедлива рівновага і, дотримуючись такої рівноваги, особлива увага має бути до найважливіших інтересів дитини, які за своєю природою та важливістю мають переважати над інтересами батьків (HUNT v. UKRAINE, № 31111/04, § 54, ЄСПЛ, від 07 грудня 2006 року). При визначенні основних інтересів дитини у кожному конкретному випадку необхідно враховувати дві умови: по-перше, у якнайкращих інтересах дитини буде збереження її зв'язків із сім'єю, крім випадків, коли сім'я виявляється особливо непридатною або явно неблагополучною; по-друге, у якнайкращих інтересах дитини буде забезпечення її розвитку у безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що не є неблагополучним (MAMCHUR v. UKRAINE, № 10383/09, § 100, ЄСПЛ, від 16 липня 2015 року).

Згідно із частиною восьмою [статті 7 СК України](#) регулювання сімейних відносин має здійснюватися з максимально можливим урахуванням інтересів дитини.

Враховуючи викладене, Верховний Суд погоджується із висновками суду апеляційної інстанції стосовно того, що дитина тривалий час проживає разом з батьком, який не перешкоджає йому спілкуватися з матір'ю, а син двічі на тиждень буває у неї вдома. Тобто, у разі, якщо син залишиться проживати разом з батьком, материнські права позивача не будуть порушені та вона не буде позбавлена можливості здійснювати свої батьківські права та виконувати обов'язки щодо дитини у повному обсязі.

Обґрунтовано враховано також судом апеляційної інстанції висновок органу опіки та піклування, яким встановлено, що доцільно в інтересах дитини визначити місце проживання дитини з батьком.

Доводи касаційної скарги про те, що відповідно до Декларації прав дитини від 20 листопада 1959 року дитина не може бути розлучена зі своєю матір'ю, крім випадків коли є виняткові обставини є необґрунтованими, оскільки Велика Палата Верховного Суду у своїй постанові від 17 жовтня 2018 року у справі № 402/428/16-ц (провадження № 14-327цс18) відступила від висновків Верховного Суду України, висловлених у постанові від 14 грудня 2016 року у справі № 6-2445цс16 та від 12 липня 2017 року у справі № 6-564цс17, щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, а саме [статті 161 СК України](#) та принципу 6 Декларації прав дитини, про обов'язковість брати до уваги принцип 6 Декларації прав дитини стосовно того, що малолітня дитина не повинна, крім тих випадків, коли є виняткові обставини бути розлучена зі своєю матір'ю. Велика Палата Верховного Суду зазначала, що при визначенні місця проживання дитини першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини в силу вимог статті 3 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитись за посиланням:

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86468244>

Постанова Верховного Суду від 23.12.2019 року у справі № 552/4608/18 (провадження № 61-6271св19)

Презумпція на користь матері в справах щодо дітей не підтверджується на рівні ООН, що впливає з прецедентної практики ЄСПЛ, а також не відповідає позиції Ради Європи та більшості держав - членів Ради Європи.

Позивачка звернулася до суду з позовом в якому просила визначити місце проживання дитини разом з нею, та зобов'язати відповідача не чинити перешкод у поверненні сина до матері; зобов'язати відповідача передати їй дитину.

Відповідач подав до суду зустрічний позов про визначення місця проживання дитини, в якому просив визначити місце проживання сина з ним. Зазначав про те, що дитина з 26 вересня 2017 року за власним бажанням та за згодою матері проживає разом з ним.

Рішенням суду першої інстанції позов матері було задоволено, визначено місце проживання дитини разом з нею. Зобов'язано батька не чинити перешкод у поверненні дитини до матері, зобов'язано батька передати малолітню дитину матері. В задоволенні зустрічної позовної заяви відмовлено. Суд першої інстанції, задовольняючи первісний позов та відмовляючи у задоволенні зустрічного позову, виходив із того, що матір'ю створені належні умови для проживання з нею малолітньої дитини; вона офіційно працює та має постійний заробіток, а також час для виховання дитини.

Постановою апеляційного суду апеляційну скаргу відповідача було задоволено, рішення суду першої інстанції скасовано та ухвалено нове рішення. У задоволенні позову позивачки відмовлено, зустрічний позов відповідача задоволено.

Апеляційний суд, скасовуючи рішення місцевого суду та ухвалюючи нове судове рішення про відмову в задоволенні первісного позову та задоволення зустрічних позовних вимог, виходив із того, що дитина півтора роки проживає з батьком, який постійно проявляє любов та турботу про сина, приймає участь у його вихованні, утриманні та навчанні. Ураховуючи вік дитини, стан її здоров'я, прив'язаність до батька, його чітке висловлене бажання проживати разом з батьком, апеляційний суд вважав, що визначення місця проживання малолітньої дитини разом з батьком буде відповідати її інтересам.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування

Верховний суд залишив касаційну скаргу без задоволення, постанову апеляційного суду без змін зважаючи на наступне.

Обґрунтовуючи свої вимоги відповідач вказував, що він належним чином виконує свої батьківські обов'язки, має самостійний дохід, належні умови для проживання дитини, піклується про її фізичне та духовне виховання, виховує сина в атмосфері турботи та любові. Син висловлює бажання проживати з батьком за місцем свого постійного проживання.

Відповідно до статті 18 Конвенції батьки несуть основу відповідальності за виховання дитини. Найкращі інтереси дитини є предметом їх основного піклування.

Суд установив, що як батько, так і мати дитини, належним чином ставляться до виконання своїх батьківських обов'язків, позитивно характеризуються в побуті та на роботі, не зловживають спиртними напоями чи наркотичними засобами.

Кожна із сторін має самостійний дохід, який може забезпечити дитині належні умови проживання, виховання та навчання.

На підставі викладеного, суд апеляційної інстанції дійшов правильного висновку, що визначальне значення при вирішенні даного спору щодо місця проживання дитини мають інтереси самої дитини.

Установлено, що батько користується у сина повагою та авторитетом, дитина висловила свою прихильність до батька та бажає проживати разом із ним. Думка дитини з'ясовувалася апеляційним судом у присутності уповноваженого представника органу опіки та піклування Служби у справах дітей. без участі батьків, що узгоджується з положеннями [статті 232 ЦПК України](#).

Про необхідність заслуховування думки дітей, які досягли певного віку, та її врахування при вирішенні спорів про відібрання дітей зазначено, зокрема, у рішенні Європейського суду з прав людини від 18 грудня 2008 року «Савіні проти України».

Також апеляційний судом враховано, що дитина більше року проживає з батьком, має стійкі зв'язки у цьому середовищі, при любові як до матері так і до батька, бажає проживати з батьком, при передачі дитини на виховання матері будуть порушені його стійкі, сталенні зв'язки із оточенням, звичним до нього середовищем, що не бути відповідати найкращим інтересам малолітньої дитини.

Стаття 8 Конвенції включає як право батьків на вжиття заходів для повернення дитини, так і обов'язок національних

органів влади вжити такі заходи. Зазначене застосовується не лише у справах, пов'язаних із обов'язковим відібранням дітей на державне утримання та вжиття заходів соціального захисту, а також у справах, у яких між батьками та іншими членами сім'ї дитини виникає спір щодо спілкування з дитиною та її проживання (рішення Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ) у справі «Хокканен проти Фінляндії» від 23 вересня 1994 року та у справі «Фуска проти Румунії» від 13 липня 2010 року). Крім того, таке спілкування, а також його характер та обсяг обумовлюють обставинами кожної справи та повинні визначатися з урахуванням основних інтересів дитини. Незважаючи на те, що національні органи влади зобов'язані максимально сприяти такій взаємодії, будь-який обов'язок застосування примусу з цих питань має бути обмежено, оскільки мають бути враховані інтереси, а також права та свободи усіх зацікавлених осіб, із наданням першочергової важливості основним інтересам дитини та її правам за статтею 8 Конвенції (рішення ЄСПЛ у справі «Йохансен проти Норвегії» від 07 серпня 1996 року).

Презумпція на користь матері в справах щодо дітей, на яку посилається позивачка у своїй касаційній скарзі, не підтверджується на рівні ООН, що впливає з прецедентної практики ЄСПЛ, а також не відповідає позиції Ради Європи та більшості держав - членів Ради Європи.

Ухвалюючи рішення в справі «М. С. проти України» від 11 липня 2017 року (заява № 2091/13), ЄСПЛ наголосив, що в таких справах основне значення має вирішення питання про те, що найкраще відповідає інтересам дитини. На сьогодні існує широкий консенсус, у тому числі в міжнародному праві, на підтримку ідеї про те, що у всіх рішеннях, що стосуються дітей. Їх найкращі інтереси повинні мати першочергове значення. При цьому ЄСПЛ зауважив, що при визначенні найкращих інтересів дитини у кожній конкретній справі необхідно враховувати два аспекти: по-перше, інтересам дитини найкраще відповідає збереження її зв'язків із сім'єю, крім випадків, коли сім'я є особливо непридатною або неблагополучною; по-друге, у якнайкращих інтересах дитини є забезпечення її розвитку у безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що не є небажливим. З огляду на викладене, суд апеляційної інстанції дійшов правильного висновку, що проживання дитини з батьком буде відповідати найкращому забезпеченню його інтересів.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитись за посиланням:

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86607179>

Постанова Верховного Суду від 30.10.2019 року у справі №352/2324/17 (провадження № 61-14041св19)

Декларація прав дитини не потребує надання згоди на її обов'язковість Верховною Радою України і не є частиною національного законодавства України. Декларація прав дитини не ратифікована Україною, не має офіційного перекладу українською мовою. Таким чином, Декларація прав дитини не є міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

При цьому під забороною розлучення дитини зі своєю матір'ю в контексті Декларації прав дитини слід розуміти не обов'язковість спільного проживання матері та дитини, а право на їхнє спілкування, турботу з боку матері та забез-

печення з боку обох батьків, у тому числі й матері, прав та інтересів дитини, передбачених цією Декларацією та Конвенцією про права дитини від 20 листопада 1989 року.

Під час визначення місця проживання малолітньої дитини, зважаючи на вікову категорію дитини, бесіду з останньою повинен проводити психолог, головним завданням такої бесіди є встановлення дійсного психоемоційного стану дитини, визначення інтересів дитини та отримання думки щодо бажання дитини проживати з одним із батьків або встановлення прихильності чи схильності (з огляду на вік) до одного з них. Захисту прав дитини та перевірки дотримання її прав та найкращих інтересів повинні сприяти не тільки батьки, але й правоохоронні та інші державні органи в компетенцію яких входить перевірка інформації щодо дитини, її стану, місцезнаходження тощо.

Особа звернулася з позовом про зміну місця проживання та відібрання дитини. Позов обґрунтовано тим, що сторони з 05 квітня 2016 року перебували у фактичних шлюбних відносинах під час яких народилася спільна дитина, батьком якої записаний відповідач. У позивачки була складна вагітність та важкі пологи. Після народження у дитини було діагностовано збільшення правих відділів серця. Відповідач почав агресивно поводитись щодо до неї, звинувачував її у тому, що у дитини є вади серця. У зв'язку з такими конфліктними відносинами стан її психічного здоров'я погіршився, приблизно на другий місяць після пологів вона стала тривожною, неспокійною, не могла нічого робити, весь час переживала за стан дитини і боялась її втратити. Позивач звернулася за медичною допомогою до обласної психоневрологічної лікарні, де перебувала на стаціонарному лікуванні до 02 червня 2017 року з приводу психічного розладу. Пройшовши курс лікування, вона повністю вилікувалась від цього тимчасового психічного розладу. Після лікарні вона повернулася до житлового будинку своєї матері, куди 06 червня 2017 року переселився відповідач з дитиною. Протягом тижня вони проживали разом, а 13 червня 2017 року відповідач під приводом необхідності обстеження стану здоров'я дитини забрав дитину від неї та більше не повернувся, змінивши без її згоди місце проживання дитини. З цього часу вона не бачила дитини, оскільки відповідач зі своєю матір'ю взагалі не допускають її до дитини, яка проживає у відповідача та не дають їй можливості бачитися, спілкуватися з дитиною, опікуватися нею. Усі її намагання побачитися з дитиною, брати участь у її вихованні виявились безрезультатними. Згідно з рішенням комісії з питань захисту прав дитини вирішено вважати за доцільне визначити місце проживання малолітньої з матір'ю.

Рішенням суду першої інстанції позовні вимоги позивачки задоволено. Визначено місце проживання малолітньої дитини з матір'ю. Відібрано малолітню дитину від батька і повернуто дитину матері. Суд першої інстанції, ухвалюючи рішення про задоволення позову, дійшов висновку, що відповідачем порушено право позивача на безперешкодне особисте спілкування з малолітньою дочкою, на догляд та піклування за нею та на особисте виховання дитини. При ухваленні рішення судом першої інстанції враховано рішення комісії з питань захисту прав дитини, яка вважає за доцільне визначити місце проживання дитини з матір'ю, ставлення кожного з батьків до виконання своїх батьківських обов'язків, вік дитини, стан її здоров'я, позитивну характеристику позивача за місцем проживання, наявність у неї офіційного місця роботи і достатнього рівня доходів, ненадання відповідачем характеристики з місця проживання, те, що

відповідач працює неофіційно, маючи достатній рівень доходів; проживання обох сторін у задовільних матеріальних умовах, що підтверджується відповідними актами обстеження житлових та матеріально-побутових умов, що дозволяє їм забезпечити належні умови для проживання і матеріального утримання дитини.

Постановою апеляційного суду апеляційну скаргу залишено без задоволення, рішення районного суду залишено без змін. Колегія суддів апеляційного суду, залишаючи рішення без змін, дійшла висновку, що суд першої інстанції надав належну оцінку обставинам справи щодо перешкодження батьком у спілкуванні дитини з її матір'ю, самовільної зміни місця проживання дитини та дійшов правильного висновку, що такі дії можуть завдати шкоди здоров'ю та розвитку дитини з урахуванням рішення комісії з питань захисту прав дитини. Апеляційний суд погодився з висновком суду першої інстанції щодо відібрання дитини від батька на підставі частини першої статті 162 Сімейного кодексу України (далі - [СК України](#)), який дійшов обґрунтованого висновку про наявність підстав для визначення місця проживання дитини з матір'ю та відсутність правових підстав, передбачених вказаними нормами матеріального права, для розлучення дитини зі своєю матір'ю. Таким чином, апеляційний суд дійшов переконання, що судом першої інстанції постановлено рішення з додержанням норм матеріального та процесуального права. Доводи апеляційної скарги не спростовують його законності та обґрунтованості. Підстав для його скасування з мотивів, наведених у апеляційній скаргі, не встановлено.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування.

Верховний суд залишив касаційну скаргу без задоволення, постанову апеляційного суду без змін, передав справу на новий розгляд у суд першої інстанції зважаючи на наступне

Законодавство України не містить норм, які б наділяли будь-кого з батьків пріоритетним правом на проживання з дитиною.

Дитина є найбільш вразливою стороною під час будь-яких сімейних конфліктів, оскільки на її долю випадає найбільше страждань та втрат. Судовий розгляд сімейних спорів, у яких зачіпаються інтереси дитини, є особливо складним, оскільки в його процесі вирішуються не просто спірні питання між батьками та іншими особами, а визначається доля дитини.

При цьому під час визначення місця проживання малолітньої дитини, зважаючи на вікову категорію дитини, бесіду з останньою повинен проводити психолог, головним завданням такої бесіди є встановлення дійсного психоемоційного стану дитини, визначення інтересів дитини та отримання думки щодо бажання дитини проживати з одним із батьків.

Ухвалюючи рішення у справі «М. С. проти України» від 11 липня 2017 року (заява № 2091/13), Європейський суд з прав людини (далі - ЄСПЛ) указав на те, що при визначенні найкращих інтересів дитини в конкретній справі необхідно брати до уваги два міркування: по-перше, у найкращих інтересах дитини зберегти її зв'язки із сім'єю, крім випадків, коли доведено, що сім'я непридатна або неблагополучна; по-друге, у найкращих інтересах дитини є забезпечення її розвитку у безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що не є неблагонадійним (пункт 100 рішення від 16 липня 2015 року у справі «Мамчур проти України», заява № 10383/09). У зазначених справах ЄСПЛ не визначав

обов'язкового врахування судами принципу 6 Декларації прав дитини.

Зазначених висновків дійшла Велика Палата Верховного Суду у постанові від 17 жовтня 2018 року у справі № 402/428/16-ц (провадження № 14-327цс18), в якій вона відступила від висновків Верховного Суду України, висловлених у постанові від 14 грудня 2016 року у справі № 6-2445цс16 та від 12 липня 2017 року у справі № 6-564цс17, щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, а саме **статті 161 СК України** та принципу 6 Декларації прав дитини, про обов'язковість брати до уваги принцип 6 Декларації прав дитини стосовно того, що малолітня дитина не повинна, крім тих випадків, коли є виняткові обставини, бути розлучена зі своєю матір'ю.

Аналіз наведених норм права та практики ЄСПЛ дає підстави для висновку про те, що рівність прав батьків є похідною від прав та інтересів дитини на гармонійний розвиток та належне виховання, у першу чергу, повинні бути визначені інтереси дитини у ситуації спору, а вже тільки потім – права батьків.

Будь-які спори між батьками, у які залучена дитина і які вирішуються органом опіки та піклування або судом, завдають шкоди її фізичному та розумовому розвитку і суперечать принципу забезпечення найкращих інтересів дитини.

Питання забезпечення інтересів дитини ґрунтується на розумінні, що розлучення батьків для дітей – це завжди тяжке психологічне навантаження, а дорослі, займаючись лише своїми проблемами, забувають про кардинальні зміни в житті дитини: нове оточення та місце проживання, неможливість спілкування з двома батьками одночасно тощо.

Вирішуючи питання про визначення місця проживання дитини, суди мають враховувати об'єктивні та наявні у справі докази, зокрема обстеження умов проживання, характеристики психоемоційного стану дитини, поведінки батьків щодо дитини та висновку органу опіки та піклування. Проте найважливішим у цій категорії справ є внутрішнє переконання судді, яке має ґрунтуватися на внутрішній оцінці всіх обставин в їх сукупності. Адже не можна піддавати формалізму долю дитини, яка через те, що батьки не змогли зберегти відносини або домовитися, не повинна бути позбавлена щасливого та спокійного дитинства. У справах про визначення місця проживання дитини, суд повинен займати більш активну позицію і ґрунтовно встановлювати всі обставини, які мають значення та дають підстави визначитись із тим, що буде відповідати найкращим інтересам дитини, не обмежуючись лише обставинами, на які посилаються сторони у своїх вимогах чи запереченнях.

Рішення суду першої інстанції, з яким погодився суд апеляційної інстанції, обґрунтовано принципом 6 Декларації прав дитини, згідно з яким дитина для повного і гармонійного розвитку своєї особистості потребує любові і розуміння; малолітня дитина не повинна бути розлучена зі своєю матір'ю, крім тих випадків, коли наявні виключні обставини, при цьому щодо визначення місця проживання дитини – суди взяли до уваги встановлені обставини щодо чинення перешкод у спілкуванні з дитиною з боку батька, який не допускає матір до дитини, не надає їй можливості бачитися, спілкуватися з дитиною, опікуватися нею, який фактично позбавив матір права на доступ до дитини, які були розцінені судами як такі, що можуть завдати шкоди здоров'ю та розвитку дитини, з врахуванням рішення засідання комісії з

питань захисту прав дитини, яким визначено за доцільне місце проживання малолітньої дитини з матір'ю.

Щодо відібрання дитини від батька, то суди попередніх інстанцій виходили з того, що відповідач самочинно без згоди матері змінив місце проживання малолітньої дочки, що повернення дитини матері відповідає інтересам дитини, таким чином, така вимога є обґрунтованою відповідно до положень частини першої **статті 162 СК України**.

Верховний Суд не погодився в повній мірі з такими висновками судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

Суд застосовує норми права інших держав у разі, коли це передбачено законом України чи міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Відповідно до частини першої **статті 2 Закону України від 29 червня 2004 року № 1906-IV «Про міжнародні договори України»** (далі – Закон № 1906-IV) міжнародний договір України – укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо).

У пунктах «а», «б» частини першої статті 2 Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року визначено, що для цілей цієї Конвенції «договір» означає міжнародну угоду, укладену між державами в письмовій формі і регульовану міжнародним правом, незалежно від того, чи викладена така угода в одному документі, двох чи кількох зв'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування; «**ратифікація**», «**прийняття**», «**затвердження**» і «**приєднання**» означають, залежно від випадку, міжнародний акт, який має таке найменування і за допомогою якого держава виражає в міжнародному плані свою згоду на обов'язковість для неї договору.

Декларація прав дитини від 20 листопада 1959 року не є міжнародним договором у розумінні Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року та Закону № 1906-IV, а також не містить положень щодо набрання нею чинності. У зв'язку із цим Декларація прав дитини не потребує надання згоди на її обов'язковість Верховною Радою України і не є частиною національного законодавства України. Декларація прав дитини не є ратифікована Україною, не має офіційного перекладу українською мовою. Таким чином, Декларація прав дитини не є міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

При цьому під забороною розлучення дитини зі своєю матір'ю в контексті Декларації прав дитини слід розуміти не обов'язковість спільного проживання матері та дитини, а право на їхнє спілкування, турботу з боку матері та забезпечення з боку обох батьків, у тому числі й матері, прав та інтересів дитини, передбачених цією Декларацією та Конвенцією про права дитини від 20 листопада 1989 року.

Підсумовуючи, слід зазначити, що Декларація прав дитини, принципом 6 якої керувалися суди при винесенні оскаржуваних рішень, не є міжнародним договором. Разом з тим положення Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року, ратифікованої Верховною Радою України 27 лю-

того 1991 року, про те, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини (стаття 3), узгоджуються з нормами Конституції України та законів України, тому саме її норми зобов'язані враховувати усі суди України, розглядаючи справи, які стосуються прав дітей.

Визначаючи місце проживання малолітньої дитини з матір'ю, суди попередніх інстанцій виходили із принципу 6 Декларації прав дитини, а мали виходити як з найкращих інтересів дитини.

Також суди попередніх інстанцій виходили з того, що відповідач самостійно без згоди матері змінив місце проживання малолітньої дочки і що повернення дитини матері відповідає інтересам дитини, така вимога є обґрунтованою відповідно до положень частини першої статті 162 СК України. Однак такі висновки судів є передчасними з огляду на таке.

За положеннями частини першої статті 160 СК України місце проживання дитини, яка не досягла десяти років, визначається за згодою батьків.

У частині першій статті 162 СК України йдеться про те, що якщо один з батьків або інша особа самостійно, без згоди другого з батьків чи інших осіб, з якими на підставі закону або рішення суду проживала малолітня дитина, або дитячого закладу (установи), в якому за рішенням органу опіки та піклування або суду проживала дитина, змінить її місце проживання, у тому числі способом її викрадення, суд за позовом заінтересованої особи має право негайно постановити рішення про відібрання дитини і повернення її за попереднім місцем проживання. Дитина не може бути повернута лише тоді, коли залишення її за попереднім місцем проживання створюватиме реальну небезпеку для її життя та здоров'я або обставини змінилися так, що повернення суперечить її інтересам.

У той же час, позивач не надала, а в матеріалах справи відсутні докази про те, що місце проживання доньки сторін було визначено законом або судом саме з нею, а відповідач його протиправно змінив, враховуючи обставини справи, які підтверджені сторонами під час розгляду справи: після народження дитини батьки дитини забрали її з пологового будинку до помешкання батька та продовжували проживати за місцем проживання відповідача і лише протягом тижня після виписки з лікарні позивачки вони проживали разом з дитиною за місцем реєстрації позивачки у житловому будинку матері позивачки.

Судами попередніх інстанцій не з'ясовано адресу попереднього місця проживання дитини, проте це є необхідним для правильного вирішення справи в частині вирішення позовних вимог про відібрання дитини, так само як при визначенні місця проживання дитини необхідним є встановлення, хто з батьків створює найкращі умови для розвитку та виховання дитини.

При розгляді справ щодо місця проживання дитини суди насамперед мають виходити з інтересів самої дитини (враховуючи, при цьому, сталі соціальні зв'язки, місце навчання, психологічний стан тощо) та балансу між інтересами дитини, правами батьків на виховання дитини, й обов'язком батьків діяти в її інтересах. Отже, при вирішенні таких спорів доцільно керуватися виключно інтересами дитини, судам

передусім потрібно впевнитися, що саме той з батьків, на чий користь буде прийняте рішення, створить для дитини належні умови для її морального, духовного та фізичного розвитку.

Зазначивши в оскаржуваних рішеннях про врахування інтересів дитини, суди не в повному обсязі встановили обставини, які мають значення для визначення найкращих інтересів дитини, не встановили, проживання з ким із батьків буде відповідати найкращим інтересам дитини, поведінку кожного з батьків стосовно дитини, не взяли до уваги, що після народження дитини батьки забрали її з пологового будинку до помешкання батька та продовжували проживати за місцем проживання відповідача, і лише протягом тижня після виписки з лікарні вони проживали разом з дитиною за місцем реєстрації позивача у житловому будинку матері позивачки, враховуючи діагностовані проблеми зі здоров'ям - чи перебуває дитина на обліку у лікарні, проходить обстеження у відповідних лікарів, отримує належне лікування, та чи звертався батько протягом часу, коли дитина проживає з ним, до лікарів щодо стану її здоров'я, чи відвідує дитина ясла/дитячий садок, розвиваючи гуртки за місцем її проживання, чи має прив'язаність до членів сім'ї батька, з якими проживає, хто фактично займається вихованням дитини, який психологічний зв'язок між дитиною та батьками.

Дитина є найбільш вразливою стороною під час будь-яких сімейних конфліктів, оскільки на її долю випадає найбільше страждань та втрат. Судовий розгляд сімейних спорів, у яких зачіпаються інтереси дитини, є особливо складним, оскільки в його процесі вирішуються не просто спірні питання між батьками та іншими особами, а визначається доля дитини. При цьому під час визначення місця проживання малолітньої дитини, зважаючи на вікову категорію дитини, бесіду з останньою повинен проводити психолог, головним завданням такої бесіди є встановлення дійсного психоемоційного стану дитини, визначення інтересів дитини та отримання думки щодо бажання дитини проживати з одним із батьків або встановлення прихильності чи схильності (з огляду на вік) до одного з них. Захисту прав дитини та перевірки дотримання її прав та найкращих інтересів повинні сприяти не тільки батьки, але й правоохоронні та інші державні органи в компетенцію яких входить перевірка інформації щодо дитини, її стану, місцезнаходження тощо.

Ухвалюючи оскаржувані рішення, суди врахували рішення засідання комісії з питань захисту прав дитини, винесене без спілкування/огляду дитини, бесіди психолога з дитиною на предмет того, яке у неї ставлення до кожного з батьків, чи є у неї прихильність до одного з них, судами не перевірено та не надано оцінку як відобразиться зміна місця проживання та розлучення з батьком на психологічному стані дитини.

При цьому як батько, так і мати проживають у задовільних матеріальних умовах, що підтверджується відповідними актами обстеження житлових та матеріально-побутових умов, що дозволяє їм забезпечити належні умови для проживання і матеріального утримання дитини.

Тобто, встановивши, що батько та матір мають рівні права, однаково можуть забезпечити малолітню дитину усім необхідним для розвитку та життєдіяльності, суди, визначаючи місце проживання малолітньої дитини з матір'ю, не встановили, чи буде визначення місця проживання дитини з батьком суперечити правам та інтересам самої дитини, якщо так, то яким чином.

Ухвалюючи оскаржувані рішення на підставі обставин, викладених у рішенні засідання комісії з питань захисту прав дитини, суди не сприяли всебічному і повному з'ясуванню обставин справи та не встановили повно фактичних обставин, які мають значення для правильного вирішення справи, зокрема, не звернули уваги на те, що зазначений висновок органу опіки та піклування не має для суду наперед встановленої сили, а повинен оцінюватися у взаємозв'язку з іншими доказами, не надали оцінки доводам відповідача та доказам, наданим останнім на їх підтвердження, не з'ясували через відповідні органи та за участю психолога прихильність чи схильність (з огляду на вік) дитини до кожного з батьків.

Оскільки судом першої інстанції допущені порушення норм процесуального права, що унеможливило встановлення фактичних обставин, які мають значення для правильного вирішення справи, суд апеляційної інстанції в межах наданих йому повноважень не усунув зазначені порушення, а суд касаційної інстанції позбавлений процесуальної можливості встановлювати нові обставини, які не були встановлені судами попередніх інстанцій, судові рішення підлягають скасуванню з передачею справи на новий розгляд до суду першої інстанції для встановлення вищезазначених фактичних обставин, які мають значення для правильного вирішення справи.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитись за посиланням:

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86105207>

3.1.4. Справи, пов'язані із міжнародним викраденням дітей

Постанова Верховного Суду від 11.12.2019 року у справі №552/1759/19 (провадження № 61-18088св19)

Найкращі інтереси дитини не співпадають з інтересами батька або матері, за винятком і настільки, наскільки вони неминуче мають спільні різноманітні критерії оцінки, пов'язані з індивідуальною особистістю дитини, загальною та конкретною ситуацією. Тим не менш, їх не можна сприймати в ідентичній манері, незалежно від того, чи розглядає суд запит про повернення дитини відповідно до Гаазької конвенції або ж приймає рішення по суті заяви про батьківську опіку або батьківські права, враховуючи, що останнє судові провадження в принципі не має нічого спільного з намірами Гаазької конвенції.

Таким чином, в контексті розгляду поданого в рамках Гаазької конвенції запиту про повернення, який відповідним чином є відмінним від провадження щодо батьківської опіки, поняття найкращих інтересів дитини повинне оцінюватися у світлі винятків, передбачених Гаазькою конвенцією, які стосуються плин часу (стаття 12), умов застосування Конвенції (стаття 13 (а)) і існування «серйозного ризику» (стаття 13 (b)), а також дотримання фундаментальних принципів запитуваної держави, що стосуються захисту прав людини та основних свобод (стаття 20). Це завдання стоїть, в першу чергу, перед національними органами запитуваної держави, які, зокрема, мають перевагу прямого контакту із заінтересованими сторонами.

Стаття 8 Конвенції накладає на державні органи таке процесуальне зобов'язання: розглядаючи запит про повернення дитини, суди повинні не лише розглянути вірогідні твердження про «серйозний ризик» для дитини в разі її повернення, а й ухвалити рішення із наведенням конкретних підстав у світлі обставин справи. Як відмова у взятті до уваги заперечень щодо повернення, яке може підпадати під дію статей 12, 13 і 20 Гаазької конвенції, так і недостатнє наведення підстав у рішенні про відхилення таких заперечень суперечитимуть вимогам статті 8 Конвенції, а також намірам та меті Гаазької конвенції. Необхідне належне вивчення таких тверджень, яке має підтримуватися наведенням національними судами підстав, які є не автоматичними чи стереотипними, а досить деталізованими в світлі винятків, викладених у Гаазькій конвенції, яка повинна тлумачитися вузько.

Місце постійного проживання дитини є визначальним при відновленні статус-кво, оскільки незаконне переміщення чи утримання дитини порушує її права та інтереси і право батька чи матері на піклування про дитину, без згоди якої/якої відбулась зміна місця проживання дитини.

Позивач, в інтересах якого діє Головне управління юстиції у Полтавській області, звернувся до суду з позовом у якому просив визнати незаконним вивезення та утримання відповідачем на території України малолітньої дитини, повернути малолітню дитину до місця постійного проживання до Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії.

Позов був мотивований тим, що позивач є батьком малолітньої доньки яка народилася у м. Портсмут, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії. Дитина з народження постійно проживала у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії. У вересні 2018 року відповідач разом з дитиною залишила Великобританію і приїхала в Україну.

Позивач не давав своєї згоди на переїзд дитини на постійне місце проживання в Україну і вважає, що відповідач самостійно змінила місце проживання спільної малолітньої дитини, визначила її нове місце проживання в Україні з порушенням батьківських прав позивача, адже ні усної, ні письмової згоди на зміну постійного місця проживання малолітньої дитини він не давав, у зв'язку з чим було подано відповідну позовну заяву.

Рішенням суду першої інстанції в задоволенні позову було відмовлено. Рішення суду першої інстанції мотивоване тим, що фактичною причиною зміни місця проживання матері та дитини стало домашнє насильство, жертвою якого визнана відповідачка, і негативні наслідки, до яких воно призвело. З огляду на зазначене існує серйозний ризик того, що повернення до країни постійного проживання поставить дитину під загрозу заподіяння фізичної чи психологічної шкоди або іншим шляхом створить для дитини нетерпиму обстановку (пункту «в» частини першої статті 13 Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 25 жовтня 1980 року). Окрім того, у відповідачки закінчився строк дії візи, немає житла та джерел фінансування на території Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. З огляду на вік дитини розлучення з матір'ю створить для дитини нетерпиму обстановку.

Постановою апеляційного суду, апеляційну скаргу позивача було задоволено, рішення суду першої інстанції скасовано, ухвалено нове рішення, яким позовні вимоги задоволено, визнано незаконним вивезення та утримання на території

України малолітньої дитини, зобов'язано відповідачку повернути дитину до місця її постійного проживання - Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. Постанова апеляційного суду мотивована тим, що відповідачка не довела вчинення позивачем домашнього насильства. Внаслідок конфлікту між сторонами відповідач опинилася у скрутному матеріальному становищі, післяпоголові ускладнення зі здоров'ям, необхідність виконувати призначені судом процедури у межах розгляду справи зі спору щодо дитини негативно вплинули на її фізичний і психологічний стан. У державі постійного місця проживання дитини між батьками розглядається спір щодо взаємин між батьками (сторонами у цій справі) стосовно дитини; всупереч забороні суду відповідачка залишила країну постійного проживання дитини і вивезла її в Україну, чим унеможливила продовження розгляду справи у суді; у порядку, встановленому законом на території постійного проживання дитини, факти домашнього насильства з боку позивача щодо відповідача не підтверджені. Предметом позову у цій справі є вимога про повернення малолітньої дитини в порядку виконання державою України взятих на себе міжнародних зобов'язань. З вимогою про повернення дитини позивач звернувся у строк менше року після її незаконного вивезення, отже, немає підстав досліджувати питання про те, які умови для проживання, виховання і розвитку дитини створені її матір'ю в Україні та чи прижилася малолітня дитина у своєму новому середовищі. Доводи і заперечення відповідачки, які стосуються неспроможності позивача забезпечити належні умови проживання і виховання дитини у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, і вже створені умови проживання для дитини в Україні не стосуються предмета спору. Відсутні переконливі докази того, що повернення дитини до держави її постійного місця проживання (Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії), спілкування з родичами, вивчення культури та мови країни походження поставить під загрозу заподіяння дитині фізичної або психічної шкоди. У справі не надано належних, допустимих і достатніх доказів на підтвердження того, що ініційовані у країні постійного місця проживання дитини судові процедури щодо участі батьків в утриманні та вихованні дитини є неефективними і такими, що завдають (чи можуть завдати) шкоди дитині.

Отже, немає обґрунтованих підстав стверджувати, що повернення дитини у країну її постійного проживання створить загрозу її життю, здоров'ю, нормальному розвитку. Не надано належних доказів про існування у відповідача об'єктивних перешкод для отримання дозволу на в'їзд до Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування

Верховний Суд залишив касаційну скаргу без задоволення, постанову апеляційного суду без змін зважаючи на наступне.

Обов'язок доведення наявності підстав для відмови у поверненні дитини Конвенція 1980 року покладає на особу, яка вчинила протиправне вивезення або утримання дитини.

У Конвенції 1980 року міститься вичерпний перелік обставин, за наявності яких, якщо минуло менше одного року з дати незаконного переміщення або утримання, суд, незважаючи на положення частини першої статті 12, має право відмовити в поверненні дитини до постійного місця прожи-

вання: якщо у заявника на момент переміщення або утримання відсутнє право піклування стосовно дитини, яке виникло на підставі будь-якого законодавчого акта, або в силу рішення судової або адміністративної влади, або внаслідок угоди, що спричиняє юридичні наслідки відповідно до законодавства такої держави, або якщо таке право піклування не порушене (стаття 3); або особа, установа або інший орган, що піклуються про дитину, фактично не здійснювали права піклування на момент переміщення або утримання, або дали згоду на переміщення або утримання, або згодом дали мовчазну згоду на переміщення або утримання (пункт «а» частини першої статті 13); існує серйозний ризик того, що повернення поставить дитину під загрозу заподіяння фізичної або психічної шкоди або іншим шляхом створить для дитини нетерпиму обстановку (пункт «b» частини першої статті 13); якщо дитина заперечує проти повернення і досягла такого віку і рівня зрілості, при якому слід брати до уваги її думку (частина друга статті 13); якщо воно не допускається основними принципами запитуваної держави в галузі захисту прав людини й основних свобод (стаття 20).

Розглядаючи обставини, про які йдеться у статті 13 Конвенції 1980 року, судові й адміністративні органи беруть до уваги інформацію про соціальне походження дитини, надану центральним органом або іншим компетентним органом країни постійного проживання дитини.

При цьому відповідно до статті 19 Конвенції 1980 року ніяке рішення, прийняте відповідно до цієї Конвенції щодо повернення дитини, не розглядається як встановлення обставин будь-якого питання про піклування.

У постанові Верховного Суду України від 18 червня 2014 року у справі № 6-58цс14 викладений висновок щодо застосування статей 3, 12, 13, 20 Конвенції 1980 року за аналогічних обставин справи.

Так, вирішуючи питання повернення дитини до місця її постійного проживання з підстав, передбачених Конвенцією 1980 року, суд, ураховуючи найвищі інтереси дитини, повинен дослідити, чи є переміщення або утримання дитини незаконним, і забезпечити негайне повернення дитини (статті 3 та 12 Конвенції 1980 року). При цьому суд повинен переконатись у наявності (відсутності) винятків, передбачених статтями 13 та 20 Конвенції 1980 року, зокрема, чи здійснювалося піклування про дитину в місці постійного проживання до моменту переміщення, чи існує серйозний ризик того, що повернення поставить дитину під загрозу заподіяння фізичної або психічної шкоди або іншим шляхом створить для дитини нетерпиму обстановку, а також чи таке повернення допускається з урахуванням основних принципів запитуваної держави. Під згодою на переміщення необхідно розуміти погодження піклувальника (письмове або усне, за наявності доказів) на переїзд дитини до іншої країни на постійне або тимчасове проживання.

Про мовчазну згоду можуть свідчити відсутність заперечення піклувальника проти переміщення або утримання дитини в іншій країні протягом усього часу до звернення із заявою про повернення дитини.

Отже, розглядаючи заяви про повернення дитини до країни постійного проживання, суди відповідно до статті 3, частини першої статті 12 Конвенції 1980 року повинні насамперед встановити, чи було переміщення або утримання дитини неправомірним до часу звернення піклувальника із заявою.

Дійшовши висновку про повернення малолітньої дитини до

місця постійного проживання до держави походження, апеляційний суд обґрунтовано виходив з того, що переміщення дитини із Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії до України відбулось у незаконний спосіб, за відсутності згоди батька та всупереч судовому рішення держави перебування. При цьому апеляційний суд врахував, що сторони у справі є батьками дитини, яка народилась у м. Портсмут (Сполучене Королівство Велика Британія та Північна Ірландія) і постійно проживала у цій державі разом з матір'ю до вересня 2018 року.

29 березня 2019 року, тобто у межах річного строку з дня вивезення матір'ю дитини з Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії до України, позивач, в інтересах якого діє Головне управління юстиції у Полтавській області, звернувся до суду з позовом і просив визнати незаконним вивезення та утримання відповідачем на території України малолітньої дочки та повернути її до місця постійного проживання до Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії.

Апеляційний суд взяв до уваги те, що наявність численних спорів між батьками, ініційованих саме батьком, а також регулярні зустрічі батька з дочкою у місцевому контактному центрі згідно з розпорядженням суду у справах сім'ї свідчить про його прагнення до здійснення піклування і про реалізацію своїх батьківських прав щодо малолітньої дитини.

Отже, утримання дитини одним із батьків, наділених правами спільного піклування, без згоди іншого з батьків є незаконним, оскільки така дія порушує права іншого з батьків.

Велика Палата Європейського суду з прав людини (далі - ЄСПЛ) у рішенні від 26 листопада 2013 року (заява № 27853/09) у справі «Х проти Латвії» (далі - рішення ЄСПЛ) розглядала питання, пов'язані з поверненням дитини відповідно до положень Гаазької конвенції, та встановила, що заявник зазнала непропорційного втручання в її право на повагу до свого сімейного життя, оскільки під час процесу прийняття рішень в рамках національного законодавства недотримано процесуальних вимог, притаманних [статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод](#) (далі - Конвенція), а Ризький окружний суд не здійснив ефективного розгляду тверджень заявниці за статтею 13 (b) Гаазької конвенції. У пунктах 93-108 рішення наведено ряд висновків, які доводять необхідність додержання прав дитини, з'ясуванням судом усіх обставин, а також наслідків переміщення дитини.

Стосовно питання про взаємозв'язок між Конвенцією та Гаазькою конвенцією ЄСПЛ у пункті 93 зазначеного рішення повторив, що у сфері міжнародного викрадення дітей зобов'язання, які накладаються статтею 8 на Договірні держави, повинні тлумачитися у світлі вимог Гаазької конвенції і вимог Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року, а також відповідних норм і принципів міжнародного права, застосовних у відносинах між Договірними державами.

Цей підхід включає в себе комбіноване і гармонійне застосування міжнародних документів, зокрема Конвенції та Гаазької конвенції, беручи до уваги їх мету та наслідки для захисту прав дітей і батьків. Таке застосування міжнародно-правових актів не повинно призводити до конфлікту чи протиставлення різних міжнародних договорів за умови, що ЄСПЛ може виконувати своє завдання в повному обсязі, а

саме «забезпечити дотримання зобов'язань, прийнятих на себе Високими Договірними Сторонами» Конвенції, шляхом тлумачення та застосування положень Конвенції у спосіб, який робить її гарантії практичними та ефективними (пункт 94 рішення ЄСПЛ).

Вирішальним питанням є те, чи було забезпечено в межах свободи розсуду, що надається державам у таких питаннях, справедливий баланс, який повинен існувати між конкуруючими інтересами, що стоять на кону: інтереси дитини, батьків та громадського порядку, беручи при цьому до уваги те, що найкращі інтереси дитини повинні отримати першочергову увагу і що цілі негайного повернення відповідають певній концепції «найкращих інтересів дитини» (пункт 95 рішення ЄСПЛ).

ЄСПЛ наголошує, що існує широкий консенсус - у тому числі в міжнародному праві - на підтримку ідеї про те, що в усіх рішеннях, що стосуються дітей, їхні найкращі інтереси повинні стояти понад усе (пункт 96 рішення ЄСПЛ).

Такий підхід закладений і в Гаазькій конвенції, яка пов'язує цей інтерес до відновлення статусу-кво за допомогою винесення рішення про негайне повернення дитини до країни її постійного проживання у разі незаконного викрадення, при цьому беручи до уваги той факт, що неповернення дитини іноді може бути виправдане об'єктивними причинами, які відповідають інтересам дитини, тим самим пояснюючи існування винятків, особливо у разі серйозного ризику того, що повернення дитини піддасть її фізичній чи психологічній шкоді або іншим чином помістить її в нестерпну ситуацію (стаття 13, перший абзац, (b)). ЄСПЛ також зазначає, що Європейський Союз дотримується тієї ж філософії в рамках системи, що включає лише держав-членів ЄС, яка заснована на принципі взаємної довіри. Постанова Європейської Ради (ЄС) від 27 листопада 2003 року № 2201/2003, що стосується юрисдикції та визнання і виконання судових рішень у сімейних справах та в справах батьківської відповідальності, положення якої про викрадення дітей доповнюють ті положення, які вже закладені в Гаазькій конвенції, так само посиляється в преамбулі на найкращі інтереси дитини, тоді як стаття 24 § 2 Хартії основних прав наголошує, що в усіх діях, пов'язаних з дітьми, найкращі інтереси дитини повинні бути першочерговим міркуванням (пункт 97 рішення).

Таким чином, не лише зі статті 8 Конвенції, а й із Гаазької конвенції, враховуючи прямо закріплені в ній винятки з принципу своєчасного повернення дитини до країни її постійного проживання, безпосередньо впливає те, що таке повернення не може бути призначене автоматично або механічно.

Найкращі інтереси дитини не співпадають з інтересами батька або матері, за винятком і настільки, наскільки вони неминуче мають спільні різноманітні критерії оцінки, пов'язані з індивідуальною особистістю дитини, загальною та конкретною ситуацією. Тим не менш, їх не можна сприймати в ідентичній манері, незалежно від того, чи розглядає суд запит про повернення дитини відповідно до Гаазької конвенції або ж приймає рішення по суті заяви про батьківську опіку або батьківські права, враховуючи, що останнє судово провадження в принципі не має нічого спільного з намірами Гаазької конвенції (пункт 100 рішення ЄСПЛ).

Таким чином, в контексті розгляду поданого в рамках Гаазької конвенції запиту про повернення, який відповідним чином є відмінним від провадження щодо батьківської опіки,

поняття найкращих інтересів дитини повинне оцінюватися у світлі винятків, передбачених Гаазькою конвенцією, які стосуються плину часу (стаття 12), умов застосування Конвенції (стаття 13 (а)) і існування «серйозного ризику» (стаття 13 (b)), а також дотримання фундаментальних принципів запитуваної держави, що стосуються захисту прав людини та основних свобод (стаття 20). Це завдання стоїть, в першу чергу, перед національними органами запитуваної держави, які, зокрема, мають перевагу прямого контакту із заінтересованими сторонами. При виконанні свого завдання відповідно до статті 8 національні суди користуються свободою розсуду, яка при цьому залишається предметом європейського контролю, в рамках якого ЄСПЛ розглядає відповідно до Конвенції рішення, які ці органи ухвалили, користуючись цією свободою.

Зокрема, в контексті цього ЄСПЛ вкотре зауважив, що він не пропонує замінити своєю власною оцінкою оцінку національних судів. Разом з тим він повинен переконатися в тому, що процес прийняття рішень, результатом якого стало прийняття національними судами оспорованих заходів, був справедливим і дозволив усім заінтересованим сторонам повною мірою викласти свої аргументи, і що найкращі інтереси дитини були захищені.

ЄСПЛ також зазначив, що національні органи повинні провести поглиблене вивчення всієї сімейної ситуації і цілої низки факторів.

ЄСПЛ вважає, що гармонійне тлумачення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і Гаазької конвенції може бути досягнуте за умови дотримання таких двох умов. По-перше, запитуваний суд повинен посправжньому брати до уваги фактори, які можуть становити виключення до негайного повернення дитини в застосування статей 12, 13 і 20 зазначеної конвенції, особливо якщо вони згадуються однією із сторін судового провадження. Такий суд потім повинен ухвалити рішення, яке є достатньо аргументованим з цього питання, з тим щоб ЄСПЛ мав змогу перевірити, що ці питання були належним чином розглянуті. По-друге, ці фактори повинні бути оцінені у світлі статті 8 Конвенції (пункт 106 рішення ЄСПЛ).

Таким чином, ЄСПЛ вважає, що стаття 8 Конвенції накладає на державні органи таке процесуальне зобов'язання: розглядаючи запит про повернення дитини, суди повинні не лише розглянути вірогідні твердження про «серйозний ризик» для дитини в разі її повернення, а й ухвалити рішення із наведенням конкретних підстав у світлі обставин справи. Як відмова у взятті до уваги заперечень щодо повернення, яке може підпадати під дію статей 12, 13 і 20 Гаазької конвенції, так і недостатнє наведення підстав у рішенні про відхилення таких заперечень суперечитимуть вимогам статті 8 Конвенції, а також намірам та меті Гаазької конвенції. Необхідне належне вивчення таких тверджень, яке має підтримуватися наведенням національними судами підстав, які є не автоматичними чи стереотипними, а досить деталізованими в світлі винятків, викладених у Гаазькій конвенції, яка повинна тлумачитися вузько.

Місце постійного проживання дитини є визначальним при відновленні статус-кво, оскільки незаконне переміщення чи утримання дитини порушує її права та інтереси і право батька чи матері на піклування про дитину, без згоди якої/якої відбулась зміна місця проживання дитини.

Посилання відповідача у касаційній скарзі на те, що до пос-

тановлення рішення минул рік з моменту переміщення дитини до України, є необґрунтованим, оскільки на момент відкриття провадження у справі пройшло менше року з часу, коли дитина покинула країну походження.

Апеляційний суд не встановив обставин, що свідчать про існування серйозного ризику того, що повернення малолітньої дитини до держави її походження поставить під загрозу заповідання їй фізичної або психічної шкоди або іншим шляхом створить для дитини нетерпиму обстановку. Апеляційний суд дійшов правильно висновку про те, що письмові докази, на які посилялася відповідач, свідчать про наявність конфлікту між батьками дитини, проте не свідчать про наявність загрози для дитини.

Доводи касаційної скарги, які зводяться до того, що проживання дитини в Україні з матір'ю відповідає найкращим її інтересам, не є такими, що переконують Верховний Суд у наявності таких серйозних ризиків, що дитина потрапить у нетерпиму для неї обстановку у країні походження.

Верховний Суд, розуміючи чутливість правовідносин, які є предметом у цій справі, з урахуванням установлених судами обставин дійшов висновку про залишення без змін рішення суду апеляційної інстанції про повернення малолітньої дитини, за місцем її постійного проживання до Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції, апеляційний суд, поклавши в основу судового рішення найкращі інтереси дитини, належним чином оцінивши надані сторонами докази в їх сукупності, зваживши інтереси сторін справи, встановивши, що дитина з моменту народження до її переміщення на територію України постійно проживала у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, а також те, що утримання дитини на території України порушує право батька на піклування про дитину, а відповідач не навела достатніх підстав для відмови у поверненні дитини, дійшов обґрунтованого висновку про задоволення позову та повернення малолітньої дитини до Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії.

Верховний Суд погоджується з позицією апеляційного суду, що висновки суду першої інстанції про наявність серйозного ризику, що повернення дитини до Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії створить загрозу заповідання дитині фізичної або психічної шкоди, є припущенням. Відповідач не надала суду доказів на підтвердження того, що існує серйозний ризик того, що таке повернення загрожує дитині психологічною або фізичною шкодою.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитись за посиланням: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86435390>

Постанова Верховного Суду від 11.12.2019 року у справі справа № 361/5779/18 (провадження № 61-13858св19)

Розглядаючи питання щодо повернення дитини до держави постійного проживання, суд не може вирішувати по суті питання щодо піклування про дитину та визначення її місця проживання, оскільки це питання, виходячи зі змісту статті 16 Конвенції, належать до виключної компетенції держави постійного проживання дитини.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився і суд апеляційної інстанції, задовольняючи частково позов, дійшли правильного висновку про те, що даний спір не є спором між батьками щодо місця проживання малолітньої дитини та щодо участі у вихованні дитини того з батьків, хто проживає окремо від них, оскільки вказані питання можуть бути вирішені лише після повернення дитини до держави постійного місця проживання. В даному ж випадку підлягають з'ясуванню законність утримання матір'ю на території України дитини, а також наявність передбачених Конвенцією підстав для відмови в поверненні дитини.

Особа звернулась із позовом про визнання незаконним утримування дитини в Україні, про повернення дитини до місця постійного проживання в ФРН про зобов'язання матері передати дитину батьку.

Позовна заява була мотивована тим, що сторони є батьками малолітньої дитини, яка народилась в Німеччині та є громадянином ФРН за своїм походженням від батька громадянина ФРН (відповідно до Закону ФРН про громадянство від 22 липня 1913 року, параграфи 3, 4). Дитина також зареєстрована громадянином України в Посольстві України в ФРН, що було підтверджено довідкою Посольства України в ФРН.

Після припинення в 2013 році спільного проживання уклали між собою договір про спільне спілкування і спільну опіку над дитиною, який був затверджений судовим рішенням, що набрало законної сили; за даним договором і судовим рішенням, дитина залишалась проживати з матір'ю (відповідачкою), а батьку, зокрема, було надано дні спілкування з сином за тритижневим циклом з четверга до понеділка і проведенням спільно частин канікул; за вказаним договором передбачено спільне визначення батьками місця проживання дитини; тим же договором було надано право на перебування дитини за кордоном у країнах Європейського Союзу без згоди другого батька, і в тому числі до трьох поїздок протягом року сина разом з матір'ю в Україну, але так, щоб перебування дитини за кордоном не впливало на заплановані спілкування дитини з батьком.

У зв'язку з порушенням відповідачкою умов договору і судового рішення позивач звернувся до німецького суду за передання йому права на одноосібне визначення місця проживання дитини, і рішенням суду таке право йому тимчасово було передано.

У порушення даного договору і судового рішення восени 2017 року відповідачка без згоди позивача вивезла сина в Україну, не повернула дитину в Німеччину до дня чергового побачення згідно умов договору, і утримує сина в Україні до даного часу, тобто порушивши всі можливі строки перебування сина в Україні.

Позивач вважав незаконним утримання сина в Україні, і враховуючи невизначеність строків такого перебування в Україні, зазначав про порушення відповідачкою умов договору, порушує права дитини і його права як батька, зокрема, його право на участь у житті сина, що призводить до втрати контакту дитини з батьком, і шкодить інтересам дитини.

Рішенням суду першої інстанції залишеним без змін постановою апеляційного суду позов було задоволено частково. Визнано незаконним утримування на території України малолітнього сина, зобов'язано відповідачку протягом одного місяця з дня набрання даним рішенням законної сили, повернути малолітнього сина до країни його постійного проживання в Німеччині, з покладенням на неї обов'язку

невідкладно (протягом доби) повідомити батька дитини про місце проживання дитини у Німеччині, куди дитина буде повернута; а при відсутності визначеного місця проживання дитини в Німеччині - зобов'язати відповідачку у той самий строк (один місяць з дня набрання рішенням законної сили) повернути малолітнього сина до ФРН до місця проживання його батька. У разі неповернення малолітнього сина до ФРН у встановлений строк (в один місяць з набрання рішенням законної сили) - зобов'язати відповідачку протягом п'ятнадцяти днів після закінчення цього строку передати сина його батьку в Україні для забезпечення своєчасного повернення дитини до ФРН батьком, з покладенням на батька обов'язку невідкладно (при передачі дитини від матері батьку) повідомити матері про адресу проживання дитини в Німеччині. У іншій частині позовних вимог відмовлено.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування

Верховний Суд залишив касаційні скарги без задоволення, постанову апеляційного суду без змін зважаючи на наступне.

Порядок та умови захисту дітей від шкідливих наслідків їхнього незаконного переміщення або утримування визначений Конвенцією про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року, ратифікованою Україною 11 січня 2006 року (далі - Конвенція), яка спрямована на забезпечення невідкладного повернення дітей до держави їхнього постійного проживання.

Стаття 5 Конвенції визначає як незаконне таке переміщення або утримування дитини, коли при цьому порушуються права піклування про дитину, які належать заявнику, що включають в себе, зокрема, і право визначати місце проживання дитини.

Тимчасовий чи постійний виїзд дитини за кордон має відбуватися лише за погодженням з іншим із батьків. У тих випадках, коли дитина виїжджає з одним із батьків без дозволу іншого з батьків, має бути невідкладно постановлено рішення про її повернення, зокрема, до постійного місця проживання в іноземній державі.

У кінці жовтня 2017 року після неузгодженого з позивачем переїзду з міста Нюрнберг до міста Гільдбурггаузен відповідачка без запитання згоди вивезла сина з Німеччини в Україну, що є незаконним утриманням дитини та призвело до порушення права позивача на піклування про дитину, а також змінено звичайне місце проживання дитини.

Конвенція визначає вичерпний перелік обставин, за наявності яких суд має право відмовити в поверненні дитини до місця постійного її проживання.

Виходячи зі змісту положень статті 3 Конвенції, для прийняття рішення про повернення дитини необхідно встановити, по-перше, що дитина постійно мешкала в Договірній державі безпосередньо перед переміщенням або утриманням (пункт «а» частини першої статті 3 Конвенції); по-друге, переміщення або утримання дитини було порушенням права на опіку або піклування згідно із законодавством тієї держави, де дитина проживала (пункт «б» частини першої статті 3 Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року); по-третє, заявник фактично здійснював права на опіку до переміщення дитини або здійснював би такі права, якби не переміщення або утримання (пункт «б» частини першої статті 3 Конвенції).

Відповідно до частини першої статті 12 Конвенції, якщо дитина незаконно переміщена або утримується так, як це передбачено статтею 3, і на дату початку процедур у судовому або адміністративному органі тієї Договірної держави, де знаходиться дитина, минуло менше одного року з дати незаконного переміщення або утримання, відповідний орган видає розпорядження про негайне повернення дитини.

Відповідно до статті 13 Конвенції судовий або адміністративний орган запитованої держави не зобов'язаний видавати розпорядження про повернення дитини, якщо особа, установа або інший орган, що заперечує проти її повернення, доведуть, що: а) особа, установа або інший орган, що піклуються про дитину, фактично не здійснювали права піклування на момент переміщення або утримання, або дали згоду на переміщення або утримання, або згодом дали мовчазну згоду на переміщення або утримання; б) існує серйозний ризик того, що повернення поставить дитину під загрозу заподіяння фізичної або психічної шкоди або іншим шляхом створить для дитини нетерпиму обстановку.

Стаття 20 Конвенції передбачає, що у поверненні дитини відповідно до положень статті 12 може бути відмовлено, якщо воно не допускається основними принципами запитованої держави в галузі захисту прав людини й основних свобод.

Обов'язок доведення наявності підстав для відмови у поверненні дитини Конвенція покладає на особу, яка вчинила протиправне вивезення або утримання дитини.

Установлено, що відповідачка не надала судам належних доказів того, чи існує серйозний ризик щодо повернення дитини до ФРН та чи загрожує їй психологічною або фізичною небезпекою, чи що внаслідок повернення дитина потрапить у нестерпні умови. Не встановлено судами і того, що повернення дитини не допускається основними принципами запитованої держави в галузі захисту прав людини й основних свобод.

Статтями 157 і 160 Сімейного кодексу України (далі - СК України) передбачено, що питання виховання дитини, а також визначення місця проживання дитини вирішуються батьками спільно та за згодою. При цьому відповідно до статті 162 СК України в разі, якщо один з батьків самочинно, без згоди другого з батьків, з якими на підставі закону або рішення суду проживала малолітня дитина, змінить її місце проживання, в тому числі способом її викрадення, суд за позовом заінтересованої особи має право негайно постановити рішення про відібрання дитини та повернення її за попереднім місцем проживання.

Розглядаючи питання щодо повернення дитини до держави постійного проживання, суд не може вирішувати по суті питання щодо піклування про дитину та визначення її місця проживання, оскільки це питання, виходячи зі змісту статті 16 Конвенції, належать до виключної компетенції держави постійного проживання дитини.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився і суд апеляційної інстанції, задовольняючи частково позов, дійшли правильного висновку про те, що даний спір не є спором між батьками щодо місця проживання малолітньої дитини та щодо участі у вихованні дитини того з батьків, хто проживає окремо від них, оскільки вказані питання можуть бути вирішені лише після повернення дитини до держави постійного місця проживання. В даному ж випадку підлягають з'ясуванню законність утримання матір'ю на території Укра-

їни дитини, а також наявність передбачених Конвенцією підстав для відмови в поверненні дитини. Оскільки відсутні належні докази правомірності утримання матір'ю дитини в Україні, а підстави для відмови в поверненні дитини до ФРН відсутні, суди першої та апеляційної інстанцій дійшли правильного висновку про наявність підстав для визнання незаконним утримання на території України малолітнього сина.

Зважаючи на вищевикладене та враховуючи найкращі інтереси дитини, установивши, що постійним місцем проживання до переміщення дитини на територію України була ФРН, а також те, що утримання дитини на території України здійснене матір'ю без згоди батька та порушує право батька на піклування дитиною, в зв'язку з чим є незаконним, а також беручи до уваги те, що відповідач не довела факт наявності підстав для відмови в поверненні дитини, Верховний суд погодився із висновками судів попередніх інстанцій про покладення на відповідачку зобов'язання протягом одного місяця з дня набрання даним рішенням суду першої інстанції законної сили, повернути малолітнього сина до країни його постійного проживання ФРН.

Зважаючи на вище зазначене, Верховний суд дійшов висновку про те, що судові рішення ухвалено з додержанням норм матеріального та процесуального права.

Детальніше з текстом постанови можна ознайомитись за посиланням: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86400773>

3.1.5. Справи щодо визначення походження дітей, позбавлення та поновлення батьківських прав

Постанова Верховного Суду від 23.12.2019 у справі №668/8229/15 (провадження № 61-36590св18)

У справах про позбавлення батьківських прав, не з'ясуванням судом думки дитини, яка на дату розгляду справи досягла чотирнадцяти років, не є обов'язковою підставою для скасування рішення.

Верховний Суд залишив рішення суду апеляційної інстанції без змін за відсутності з'ясуванням судом апеляційної інстанції думки дитини, зазначивши, що вказане не дає підстав для сумніву у обґрунтованості висновків суду, оскільки наявність конфлікту між батьками, постійне проживання дитини з матір'ю, а також інші обставини, що характеризують спірні правовідносини не виключають можливості непрямого впливу матері на думку дитини.

Позивач звернулася до суду з позовом, зокрема, про позбавлення відповідача батьківських прав. В обґрунтування позовних вимог зазначала, що сторони перебували у зареєстрованому шлюбі після розірвання якого дитина залишилася проживати разом з матір'ю. Відповідач після розірвання шлюбу ухиляється від виконання своїх обов'язків по вихованню доньки, не підтримує з нею стосунків, не піклується про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток, не цікавиться її навчанням, не приймає участі у підготовці її до самостійного життя. Посилаючись на наведене, позивач просила позбавити відповідача батьківських

прав відносно його доньки.

Заочним рішенням Суворовського районного суду позов задоволено – позбавлено відповідача батьківських прав. Рішення суду першої інстанції мотивовано тим, що позивач довела факт того, що відповідач ухиляється від виконання своїх обов'язків щодо виховання та утримання доньки, не піклується про її фізичний і духовний розвиток, не спілкується з нею, має заборгованість зі сплати аліментів. Суд також врахував висновок органу опіки та піклування про доцільність позбавлення батьківських прав відповідача.

Постановою Апеляційного суду Херсонської області заочне рішення в частині позбавлення батьківських прав скасовано, ухвалено у цій частині нове судове рішення, яким у задоволенні позову відмовлено. Судове рішення апеляційного суду мотивовано тим, що задовольняючи вимоги про позбавлення батьківських суд першої інстанції не врахував, що позбавлення батьківських прав є крайнім заходом впливу на осіб, які не виконують батьківські обов'язки та є виключною мірою, що тягне за собою серйозні правові наслідки, як для батька, так і для дитини, та не розглянув можливості застосувати до відповідача попередження про необхідність зміни ставлення до його участі у вихованні та утриманні дитини. Наявність заборгованості зі сплати аліментів сама по собі не є підставою для позбавлення його батьківських прав. В свою чергу, щодо висновку органу опіки та піклування про доцільність позбавлення відповідача батьківських прав суд зазначив, що він є недостатньо обґрунтованим та таким, що прийнятий унаслідок неповного з'ясування обставин спірних правовідносин.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування

Верховний Суд залишив постанову Апеляційного суду Херсонської області без змін, зазначивши, що апеляційний суд дійшов правильного висновку про відсутність підстав для застосування до відповідача такого крайнього заходу впливу як позбавлення батьківських прав, зокрема, зазначивши, що доводи касаційної скарги про те, що апеляційний суд не з'ясував думку дитини, яка на дату розгляду справи досягла чотирнадцяти років, не дають підстав для сумніву у обґрунтованості висновків суду апеляційної інстанції, урахуовуючи наявність конфлікту між батьками, постійне проживання дитини з матір'ю, а також інші обставини, що характеризують спірні правовідносини, що не виключає можливість непрямого впливу матері на думку дитини.

Детальніше з постановою Верховного Суду можна ознайомитися за посиланням:

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/86606980>

Постанова Верховного Суду від 05.12.2019 у справі №288/201/19 (провадження № 61-18397св19)

Суд може відмовити в задоволенні позову про позбавлення батьківських прав у виняткових випадках, при доведеності винної поведінки когось із батьків або їх обох, попередивши відповідача про необхідність змінити ставлення до виховання дитини (дітей) і поклавши на орган опіки та піклування контроль за виконанням ним батьківських обов'язків.

Позивач звернувся до суду з позовом про позбавлення від-

повідача батьківських прав. На обґрунтування своїх вимог позивач посилалася на те, що сторони перебували у шлюбі від якого мають двох дітей. В подальшому, шлюб було розірвано. Відповідач не виконує своїх батьківських обов'язків щодо виховання дітей та їх утримання, не турбується про їх здоров'я, веде асоціальний спосіб життя, поведінка останнього межує з систематичним психічним та фізичним насиллям над членами сім'ї, втягуванням дітей у жебрацтво, забороні отримувати дітьми освіту, медичну допомогу, вживанням алкоголю, наркотичних та психотропних засобів, вчиненням алогічних та небезпечних для життя і здоров'я своїх дітей вчинків.

Рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін постановою апеляційного суду, в задоволенні позову відмовлено. Вирішено попередити відповідача про необхідність змінити ставлення до виховання дитини, поклавши на орган опіки та піклування контроль за виконанням відповідачем батьківських прав та обов'язків. Відмовляючи у задоволенні позову, суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд виходив із того, що відсутні підстави для застосування до відповідача такого крайнього заходу як позбавлення батьківських прав відносно неповнолітніх дітей.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування

Верховний Суд підтримав мотиви, з яких виходили суди попередніх інстанцій, зазначивши, що позбавлення батьківських прав є виключною мірою, яка тягне за собою серйозні правові наслідки як для батька (матері), так і для дитини (стаття 166 СК України).

При цьому, Верховний Суд вказав, що позбавлення батьківських прав є крайнім заходом, суд може у виняткових випадках при доведеності винної поведінки когось із батьків або їх обох з урахуванням її характеру, особи батька і матері, а також інших конкретних обставин справи відмовити в задоволенні позову про позбавлення цих прав, попередивши відповідача про необхідність змінити ставлення до виховання дитини (дітей) і поклавши на орган опіки та піклування контроль за виконанням ним батьківських обов'язків.

Детальніше з постановою Верховного Суду можна ознайомитися за посиланням:

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/86309902>

Постанова Верховного Суду від 04.12.2019 у справі №758/3340/17 (провадження №61-16418св19)

Підставою для категоричного висновку для визнання батьківства в судовому порядку може бути лише висновок судово-медичної (молекулярно-генетичної) експертизи.

«На сьогодні ДНК-тест є єдиним науковим методом точного встановлення батьківства стосовно конкретної дитини; його доказова цінність суттєво переважає будь-який інший доказ, наданий сторонами, з метою підтвердити або спростувати факт оспорюваного батьківства».

Позивач звернувся до суду з позовом до відповідача про визнання батьківства. Позовна заява мотивована тим, що вона познайомилася із відповідачем, з яким деякий час зустрічалася та мала близькі стосунки. Вона дізналась, що

вагітна і батьком дитини, за її словами, є відповідач. Того ж місяця вона припинила з ним стосунки через погрози їх спільної знайомої.

Позивач зазначала, що відповідач не визнає батьківства й не бажає брати участь у вихованні дочки. Крім того, позивач впродовж чотирьох років самостійно утримувала дочку, проте потреби дитини з кожним днем збільшуються, й на даний час їй важко утримувати маленьку дитину самотужки.

Враховуючи викладене, позивач просила суд визнати батьком відповідача, виключити з актового запису про народження дитини відомості про батьківство іншої особи та внести зміни до вказаного актового запису, а саме зазначити у графі «батько» – відповідача.

Рішенням Подільського районного суду м. Києва у задоволенні позову відмовлено. Суд першої інстанції виходив із того, що у цій справі немає безспірних, переконливих та належних і допустимих доказів того, що саме він є батьком дитини.

Постановою Київського апеляційного суду рішення Подільського районного суду м. Києва скасовано, ухвалено нове рішення про задоволення позову. Визнано відповідача батьком дитини, внесено зміни до актового запису Відділом державної реєстрації актів цивільного стану. Суд апеляційної інстанції виходив із того, що систематичне ухилення відповідача від відбору біологічних зразків крові для проведення судово-медичної експертизи, без чого її проведення є неможливим, розглядається як небажання отримати висновки щодо походження дитини та, відповідно, і спростувати доводи позивача про його батьківство щодо дитини. Крім того, посилення відповідача на наявність гематологічного захворювання (хвороба Верльгофа) є лише приводом для ухилення від проведення вказаної експертизи, оскільки зазначена хвороба не має протипоказань для забору крові.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування

Верховний Суд не погодився з такими висновками суду апеляційної інстанції, скасував постанову Київського апеляційного суду та направив справу на новий розгляд, зазначивши наступне.

Частиною першою статті 126 СК України передбачено, що походження дитини від батька визначається за заявою жінки чи чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою. Така заява може бути подана як до, так і після народження дитини до органу державної реєстрації актів цивільного стану.

Згідно з частинами 1, 2, 4 статті 128 СК України за відсутності заяви, право на подання якої встановлено статтею 126 цього Кодексу, батьківство щодо дитини може бути визнане за рішенням суду. Підставою для визнання батьківства є будь-які відомості, що засвідчують походження дитини від певної особи, зібрані відповідно до Цивільного процесуального кодексу України. Позов про визнання батьківства приймається судом, якщо запис про батька дитини у Книзі реєстрації народжень вчинено відповідно до частини першої статті 135 цього Кодексу.

Доказами у зазначеній категорії справ можуть бути будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи. Ці дані встановлюються на підставі поясень сторін, третіх осіб, показань свідків, письмових або ре-

чових доказів, висновків експертів. Тобто при вирішенні спору про визнання батьківства мають враховуватись усі передбачені законом докази в їх сукупності. Керуючись цим загальним правилом, встановлення батьківства на підставі частини другої статті 128 СК України можливо за наявності належних і обґрунтованих доказів (відомостей), які засвідчують походження дитини від певної особи.

Разом з тим, згідно з частиною шостою статті 81 ЦПК України доказування не може ґрунтуватися на припущеннях.

Для встановлення батьківства правове значення мають фактичні дані, які підтверджують спільне проживання матері і батька дитини, ведення ними спільного господарства до народження дитини або спільне її виховання чи утримання, а також докази, що підтверджують визнання особою батьківства.

Підставою для категоричного висновку для визнання батьківства в судовому порядку може бути лише висновок судово-медичної (молекулярно-генетичної) експертизи.

Європейський суд з прав людини, рішення якого є джерелом права згідно із статтею 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», зауважив, що «на сьогодні ДНК-тест є єдиним науковим методом точного встановлення батьківства стосовно конкретної дитини; його доказова цінність суттєво переважає будь-який інший доказ, наданий сторонами, з метою підтвердити або спростувати факт оспорюваного батьківства».

Апеляційний суд залишив поза увагою, що тест ДНК (судово-медична (молекулярно-генетична експертиза) станом на сьогодні це єдиний метод точного встановлення батьківства стосовно конкретної дитини. Доказова цінність такого тесту переважає будь-який інший доказ на підтвердження або оспорення кровного споріднення та має вирішальне значення у вирішенні спору цієї категорії справ, тому дійшов висновку про необхідність направлення справи на новий розгляд з метою проведення молекулярно – генетичної експертизи.

Детальніше з постановою Верховного Суду можна ознайомитися за посиланням:

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/86400539>

Постанова Верховного Суду від 02.12.2019 у справі №345/186/18 (провадження №345/1867/18)

У разі якщо відповідач ухиляється від проведення експертизи для встановлення батьківства, а наявними в матеріалах справи доказами підтверджується факт спільного проживання матері та батька дитини й ведення ними спільного господарства до народження дитини, спільного її виховання й утримання, суд на підставі відповідних доказів може встановити факт батьківства позивача відносно дитини та внести зміни до актового запису.

Позивач звернувся до суду із позовом до відповідача і просив визнати його батьком дитини, внести зміни до актового запису про народження та зазначити його в графі «батько дитини», а також змінити прізвище останньої.

Позовні вимоги мотивував тим, що у період з грудня 2014

року по березень 2016 року позивач та відповідач проживали однією сім'єю без реєстрації шлюбу, у якому в них народилась дочка. Прізвище та по батькові дитини в актовому записі спочатку було вказане його, однак він не знав, що він не вказаний як батько дитини. Пізніше відповідач змінила прізвище дитини.

Рішенням Калуського міськрайонного суду Івано-Франківської області позов задоволено частково, визнано відповідача батьком дитини, внесено зміни до актового запису про народження, а саме змінено запис про батька та зазначено в графі «батько дитини» відповідача. В задоволенні іншої частини позовних вимог відмовлено.

Рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін постановою суду апеляційної інстанції та постановою Верховного Суду, суди виходили із того, що факт батьківства позивача відносно дитини підтверджується належними та допустимими доказами, а тому наявні правові підстави для задоволення відповідних позовних вимог, а саме визнання батьком і внесення змін до актового запису.

Ухвалюючи такі рішення, суди виходили з наступного.

Для встановлення батьківства правове значення мають фактичні дані, які підтверджують спільне проживання матері і батька дитини, ведення ними спільного господарства до народження дитини або спільне її виховання чи утримання, а також докази, що підтверджують визнання особою батьківства.

Відповідно до частини першої статті 103 ЦПК України суд призначає експертизу у справі за сукупності таких умов:

для з'ясування обставин, що мають значення для справи, необхідні спеціальні знання у сфері іншій, ніж право, без яких встановити відповідні обставини неможливо;

сторонами (стороною) не надані відповідні висновки експертів із цих самих питань або висновки експертів викликають сумніви щодо їх правильності.

Згідно зі статтею 109 ЦПК України в разі ухилення учасника справи від подання експертам необхідних матеріалів, документів або від іншої участі в експертизі, якщо без цього провести експертизу неможливо, суд залежно від того, хто із цих осіб ухиляється, а також яке для них ця експертиза має значення, може визнати факт, для з'ясування якого експертиза була призначена, або відмовити в його визнанні.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування

Установивши, що відповідач ухиляється від проведення експертизи, а наявними в матеріалах справи належними доказами підтверджується факт спільного проживання матері та батька дитини й ведення ними спільного господарства до народження дитини, спільного її виховання й утримання, суди дійшли правильного висновку про наявність правових підстав для визнання факту батьківства позивача відносно дитини та внесення змін до актового запису.

Доводи касаційної скарги про те, що експертиза проведена не була, а тому відсутні правові підстави для визнання факту батьківства позивача, були обґрунтовано відхилені апеляційним судом, оскільки наявні належні та допустимі докази, які підтверджують такий факт.

Детальніше з постановою Верховного Суду можна ознайомитися за посиланням:

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/86070448>

Постанова Верховного Суду від 18.12.2019 у справі №755/16874/17 (провадження № 61-4850св19)

Стаття 165 Сімейного кодексу України визначає вичерпний перелік осіб, які мають право на звернення до суду з позовом про позбавлення батьківських прав та розширеному тлумаченню не підлягає.

Отже, брат малолітньої сестри, який не проживає з нею в одній сім'ї, не має права захищати її права та інтереси шляхом подання позову про позбавлення її батька батьківських прав відносно неї, оскільки в силу вимог статті 165 СК України, яка є спеціальною нормою права у даних правовідносинах, позивач не є такою особою.

Позивач звернувся до суду у своїх інтересах та інтересах малолітньої сестри з позовом до відповідача про позбавлення його батьківських прав.

В обґрунтування позовних вимог зазначав, що він з малолітньою сестрою проживають разом з матір'ю. Відповідач є їх батьком, проте зовсім не піклується про їх фізичний та духовний розвиток, й не цікавиться їх навчанням та підготовкою до самостійного життя, не забезпечує необхідного харчування, медичного догляду та лікування, не сплачує аліменти на їх утримання. З урахуванням викладеного, брат малолітньої сестри просив позбавити відповідача батьківських прав відносно нього та малолітньої сестри.

Рішенням Дніпровського районного суду міста Києва, залишеним без змін постановою Київського апеляційного суду, позов задоволено частково. Позбавлено відповідача батьківських прав щодо позивача, у задоволенні вимог щодо позбавлення батьківських прав відносно малолітньої сестри – відмовлено.

Відмовляючи в задоволенні позовних вимог про позбавлення відповідача батьківських прав відносно малолітньої доньки, суди виходили з того, що у позивача відсутнє право на захист прав та законних інтересів малолітньої сестри в суді.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування

Верховний Суд погодився з такими висновками судів, зокрема, зазначив наступне.

Статтею 165 СК України визначено, що право на звернення до суду з позовом про позбавлення батьківських прав мають один з батьків, опікун, піклувальник, особа, в сім'ї якої проживає дитина, заклад охорони здоров'я, навчальний або інший дитячий заклад, в якому вона перебуває, орган опіки та піклування, прокурор, а також сама дитина, яка досягла чотирнадцяти років.

Вказана норма права є спеціальною, а визначений нею перелік осіб, які мають право на звернення до суду з позовом про позбавлення батьківських прав є вичерпним та розширеному тлумаченню не підлягає.

З урахуванням викладеного, правильним та обґрунтованим є висновок суду першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, про відсутність у позивача права на захист прав та інтересів малолітньої сестри в суді, а саме шляхом по-

дання позову про позбавлення батьківських прав відповідає відносно неї.

Малолітня дитина не проживає в сім'ї позивача, вони проживають однією сім'єю разом з матір'ю, яка в силу вимог частини першої [статті 242 ЦК України](#) є законним представником своїх малолітніх і неповнолітніх дітей.

Детальніше з постановою Верховного Суду можна ознайомитися за посиланням:

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/86505097>

3.1.6. Справи щодо інших сімейно-правових спорів

Постанова Верховного Суду від 11.09.2019 у справі №810/2732/18 (провадження №11-381ап19)

Спір про факт щодо належності осіб до певної національності не підлягає розгляду не лише в порядку адміністративного судочинства, а й у судовому порядку взагалі.

Крім того, чинним законодавством України не передбачено зазначення в актових записих цивільного стану та свідоцтвах органами державної реєстрації актів цивільного стану національності батьків дитини чи осіб, які вступають у шлюб. Тим самим забезпечується рівність усіх незалежно від національності чи етнічного походження, а також право особи вільно обирати та відновлювати національність, як це передбачено [статтею 11 Закону України «Про національні меншини в Україні»](#).

Позивач звернувся до суду з позовом, у якому просив зобов'язати Відділ державної реєстрації актів цивільного стану внести зміни до актового запису про народження, а саме: змінити національність в графі мати з «українка» на «німка» для отримання витягу з Держаного реєстру актів цивільного стану громадян про державну реєстрацію народження та в графі національність чоловіка «німець» з підтвердженням відповідних відомостей у Державному реєстрі актів цивільного стану громадян щодо актового запису про шлюб.

В обґрунтування своїх позовних вимог позивач зазначив, що встановлення факту німецького походження необхідне йому для впорядкування документів та реалізації особистих прав, власної національної ідентифікації та можливості користуватися окремими пільгами і гарантіями, що передбачені чинним законодавством Німеччини. Позивач відносить себе до німецької національності. Вказує, що його дід був німцем і на даний час він бажає відновити та підтвердити свою дійсну національність, як це передбачено [статтею 11 Закону України «Про національні меншини в Україні»](#), також для вільного підтвердження культурних та родинних стосунків з родичами з Німеччини.

Рішенням Київського окружного адміністративного суду позов задоволено. Шостий апеляційний адміністративний суд дане рішення скасував та закриття провадження у справі на підставі пункту 1 частини першої [статті 238 Кодексу адміністративного судочинства України](#), роз'яснивши позивачу право звернення до суду з цим позовом у порядку цивільного судочинства.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування

Верховний Суд погодився з висновками суду апеляційної інстанції, зазначивши інші підстави для закриття провадження у справі, зокрема, вказав наступне.

Позивач, звертаючись із заявою до Відділу державної реєстрації актів цивільного, мав на меті внести зміни до актового запису про народження, зазначивши національність матері «німка», та актового запису про шлюб, зазначивши національність чоловіка «німець», у задоволенні якої позивачу було відмовлено.

Таким чином, позивач не просив визнати неправомірними такі дії відповідача, а мав намір вирішити питання про внесення змін щодо національності у вже існуючі записи, отже, спір у цій справі не має ознак публічно-правового, і не підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства.

В той же час, чинним законодавством України не передбачено зазначення в актових записих цивільного стану та свідоцтвах органами державної реєстрації актів цивільного стану національності батьків дитини чи осіб, які вступають у шлюб. Тим самим забезпечується рівність усіх незалежно від національності чи етнічного походження, а також право особи вільно обирати та відновлювати національність, як це передбачено [статтею 11 Закону України «Про національні меншини в Україні»](#). Примушення громадян у будь-якій формі до відмови від своєї національності не допускається.

Отже, національна належність особи є актом її особистого самовизначення і жодним чином не впливає на публічно-правові відносини такої особи з державою. Фіксація факту національності особи в документі, що її посвідчує, чи в актових записих громадянського стану створила б перешкоду вільному обранню чи відновленню національності, оскільки поставила б таке обрання чи відновлення у залежність від рішення державного органу.

Таким чином, у зв'язку з неможливістю встановлення в судовому порядку фактів щодо належності осіб до певної національності цей спір не підлягає розгляду не лише в порядку адміністративного судочинства, а й у судовому порядку взагалі. Ураховуючи суть спірних правовідносин та суб'єктний склад сторін у справі, Велика Палата Верховного Суду погодилась з висновком суду апеляційної інстанції про закриття провадження у справі.

Детальніше з постановою Верховного Суду можна ознайомитися за посиланням:

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/84573534>

Постанова Верховного Суду від 11.11.2019 у справі №127/23994/18 (провадження № 61-10742св19)

Ім'я дитини, народженої жінкою, яка не перебуває у шлюбі, у разі відсутності добровільного визнання батьківства – визначається матір'ю дитини.

Позивач звернувся з позовом до відповідача про визначення власного імені дочки та зобов'язання Районного відділу реєстрації актів цивільного стану внести зміни до актового запису про народження, змінивши власне ім'я дитини.

Позов мотивований тим, що з 2012 року по 2016 рік позивач

проживав разом з відповідачем однією сім'єю без реєстрації шлюбу, в якому у них народилась дочка. Реєстрація народження доньки проходила без присутності позивача. В сторін постійно були спори щодо імені дитини, батьківства. Відповідач відповідно до [статті 135 Сімейного кодексу України](#) самостійно зареєструвала дочку, зазначивши її ім'я на свій розсуд. Позивач постійно наполягав на зміні імені дочки, однак відповідач категорично відмовлялася це зробити.

Рішенням Вінницького міського суду позов задоволено, визначено власне ім'я дитини, згідно вимог позивача, внесено відповідні зміни до актового запису про народження дитини. Рішення суду першої інстанції мотивовано тим, що визначення малолітній дитині подвійного імені відповідатиме вимогам закону, інтересам дитини та забезпечить право батька на вибір імені дитини.

Постановою Вінницького апеляційного суду, залишеною без змін Верховним Судом, рішення Вінницького міського суду Вінницької області скасовано, у позові про визначення імені дитини, внесення змін до актового запису про народження – відмовлено.

Приймаючи вказане рішення у справі, суди виходили з наступного.

Факт реєстрації народження дитини сторін здійснено за заявою відповідача відповідно до [статті 135 СК України](#).

Згідно із частиною першою [статті 135 СК України](#) при народженні дитини у матері, яка не перебуває у шлюбі, у випадках, коли немає спільної заяви батьків, заяви батька або рішення суду, запис про батька дитини у Книзі реєстрації народжень провадиться за прізвищем та громадянством матері, а ім'я та по батькові батька дитини записуються за її вказівкою.

Позивач визнаний батьком дитини за рішенням Вінницького міського суду Вінницької області на підставі його позову.

Обставини, встановлені судами попередніх інстанцій, свідчать про те, що під час реєстрації народження дочки сторін відповідач, не перебуваючи з позивачем у шлюбі, з огляду на відсутність добровільного визнання батьківства позивачем правомірно визначила ім'я дитини.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування

Відповідно до висновків суду апеляційної інстанції, з якими погодився Верховний Суд, ім'я дитини, народженої жінкою, яка не перебуває у шлюбі, у разі відсутності добровільного визнання батьківства визначається матір'ю дитини. Оскільки на час народження дитини відповідач у шлюбі не перебувала, а позивач добровільно себе батьком не визнавав, а тому обов'язку узгоджувати з ним ім'я дитини відповідачка не мала.

Крім того, суд зазначив, що зміна власного імені дитини у віці, коли вона себе ідентифікує за конкретним ім'ям, за яким дитину так само ідентифікують у її соціальному середовищі (діти та вихователі у дошкільному навчальному закладі, танцювальному гурткові тощо), навіть якщо воно залишається частиною її подвійного імені, очевидно призведе до ускладнень в житті самої дитини, зокрема через необхідність внесення змін до низки документів (окрім самого свідоцтва про народження документація в дошкільному навчальному закладі, медична документація тощо), може призвести до негативних психологічних наслідків через можливі дискомфорт у

спілкуванні з однолітками, несприйняття подвійного власного імені самою дитиною чи кимось із її оточення, в тому числі і матір'ю дитини, з якою вона на тепер проживає. Натомість позивач не навів жодних аргументів, які б свідчили про те, що зміна імені дитини матиме якісь позитивні наслідки для неї. Усі його аргументи зводяться виключно до необхідності захистити його право називати дочку так, як хоче він та його родичі. Зміна власного імені дитини не сприятиме якнайкращому забезпеченню її інтересів, а навпаки може призвести до ускладнень у її житті, в тому числі негативно вплинути на психічний стан дитини.

Детальніше з постановою Верховного Суду можна ознайомитися за посиланням:

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/85614405>

Постанова Верховного Суду від 25.09.2019 у справі №639/3648/18 (провадження № 61-12043св19)

Домовленість бабусі та батька дитини з приводу проживання, виховання та утримання малолітнього сина бабусею, не дає підстав для встановлення опіки над дитиною, оскільки за відсутності для цього як фактичних, так і правових підстав, це не є захистом найкращих інтересів дитини.

Позивач (бабуся) звернувся до суду з позовом до відповідача, Служби у справах дітей про встановлення опіки над малолітньою дитиною – онуком та призначення її опікуном.

Позивач мотивувала позов тим, що її донька перебувала в зареєстрованому шлюбі з відповідачем, у якому у них народився син, мати дитини померла.

Позивач зазначала, що всі обов'язки по вихованню та утриманню дитини з народження разом з чоловіком взяла на себе, лікували доньку та доглядали за нею. Стверджувала, що разом з чоловіком намагалася максимально забезпечити всі потреби онука, докладала усіх зусиль, щоб хлопчик отримував відповідне харчування, оскільки має певні проблеми зі здоров'ям від народження, потребує постійної посиленої уваги. Дитина обдарована, робить успіхи у шкільному навчанні, відвідує дитячу музичну школу. Відповідач сплачує аліменти на дитину, проте особливо життям сина не цікавиться та участі в його вихованні не приймає, є військовослужбовцем, з ненормованим робочим днем і не має можливості приділяти уваги дитині у необхідному обсязі, проживає у гуртожитку, тому склав нотаріально посвідчену заяву про згоду на призначення опікуном над сином його бабусі.

Рішенням Жовтневого районного суду м. Харкова позов задоволено, встановлено над малолітньою дитиною опіку та призначено опікуном позивача.

Рішення суду першої інстанції мотивоване тим, що мати дитини – померла, а після її смерті дитина залишилась проживати разом з бабусею та дідусем, які створили необхідні побутові умови для проживання онука, несуть витрати на його утримання, виховують, піклуються про фізичний і духовний розвиток, навчання, забезпечують необхідним медичним доглядом, надають доступ до культурних та інших духовних цінностей, організують дозвілля та відпочинок.

У зв'язку із цим, з метою захисту особистих немайнових і майнових прав малолітнього, який через важкі життєві об-

ставини позбавлений батьківського піклування, районний суд вважав, що наявні правові підстави для встановлення над ним опіки та призначення опікуном бабусі, з якою від народження проживає дитина.

Суд першої інстанції врахував, що батько дитини, хоча і надає матеріальну допомогу, фактично участі у вихованні дитини після розлучення не приймає, є військовослужбовцем та у зв'язку з ненормованим робочим часом не приділяє дитині уваги у достатньому обсязі, проживає у гуртожитку, часто перебуває у відрядженнях, що унеможлиблює дотримання звичайного розкладу дня дитини та його навчання. Отже, районний суд вважав, що дитина позбавлена батьківського піклування, що відповідно до приписів статті 60 ЦК України, є підставою для встановлення судом опіки над нею.

Постановою Харківського апеляційного суду, рішення Жовтневого районного суду залишено без змін. Постанова апеляційного суду мотивована тим, що суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про призначення позивача опікуном онука, оскільки судом враховані інтереси дитини, яка проживає разом з бабусею. Крім того, апеляційний суд вважав, що відмова позивачу у призначенні її опікуном над онуком призведе до втрати ним безпечного, спокійного та стійкого середовища та не відповідатиме принципу першочергового забезпечення інтересів дитини.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування

Верховний Суд з такими висновками судів попередніх інстанцій не погодився, зазначивши, що такі рішення не відповідають вимогам Закону, з огляду на наступне.

Відповідно до статті 243 СК України опіка, піклування встановлюється над дітьми-сиротами і дітьми, позбавленими батьківського піклування.

Опіка встановлюється над дитиною, яка не досягла чотирнадцяти років, а піклування – над дитиною у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років.

Опіка, піклування над дитиною встановлюється органом опіки та піклування, а також судом у випадках, передбачених Цивільним кодексом України.

Частиною третьою статті 60 ЦК України визначено, що суд встановлює опіку над малолітньою особою, якщо при розгляді справи буде встановлено, що вона позбавлена батьківського піклування, і призначає опікуна за поданням органу опіки та піклування.

Згідно з пунктом 42 Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866 (далі – Порядок), опіка, піклування над дитиною встановлюються рішенням районної, районної у містах Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчого органу міської, районної у місті ради за наявності документів, зазначених у пункті 40 цього Порядку, або судом. Опікуном, піклувальником призначається переважно особа, яка перебуває у сімейних, родинних відносинах з підопічним, з урахуванням особистих стосунків між ними, можливості виконувати обов'язки опікуна чи піклувальника.

Положеннями статті 1 Закону України «Про охорону дитинства» визначено, що діти, позбавлені батьківського піклування – діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без

позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами Національної поліції, пов'язаним з відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також діти, розлучені із сім'єю, підкинуті діти, діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовились батьки, діти, батьки яких не виконують своїх батьківських обов'язків з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку з перебуванням батьків на тимчасово окупованій території України або в районах проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, та безпритульні діти.

Також, відповідно до частини першої статті 1 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» діти, позбавлені батьківського піклування – діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням батьками покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами Національної поліції, пов'язаним з ухиленням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, що перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також підкинуті діти, діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовилися батьки, та безпритульні діти.

З огляду на зазначені положення закону та на участь батька, який не позбавлений батьківських прав, у вихованні дитини, наданні ним матеріальної допомоги сину, малолітня дитина не є дитиною, позбавленою батьківського піклування.

Домовленість бабусі та батька з приводу проживання, виховання та утримання малолітньої дитини, не дає підстав для встановлення опіки над дитиною.

Задовольняючи позов, суди, у тому числі, посилалися на рішення Європейського суду з прав людини від 11 липня 2017 року у справі «М. С. проти України» (заява № 2091/13), вважаючи, що у найкращих інтересах дитини є встановлення опіки.

Колегія суддів погоджується з тим, що у кожній справі, яка стосується дітей, мають бути враховані найкращі інтереси дитини. Проте, наведене вище рішення Європейського суду з прав людини стосувалося інших фактичних обставин та іншого предмету спору, а саме, визначення місця проживання дитини.

У справі, яка переглядається, предмет спору – встановлення опіки. Позивачці (бабі дитини) перешкоди у спілкуванні з дитиною не чиняться, батько дитини бере участь в утриманні та вихованні дитини, що ним не заперечується.

Отже, встановлення опіки бабі над онуком, за відсутності для цього як фактичних так і правових підстав, не є захистом найкращих інтересів дитини.

Детальніше з постановою Верховного Суду можна ознайомитися за посиланням:

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/84694249>

Постанова Верховного Суду від 09.10.2019 у справі №713/964/16-ц (провадження № 61-21506св18)

Передавання за шлюбним договором одному з подружжя (відповідачу) у власність будівельних матеріалів і конструкцій, що були використані у будівництві жилого будинку, будівництво якого не було закінченим на час розірвання шлюбу, за відсутності у позивача іншого рухомого та нерухомого майна, поставило останнього у надзвичайно невідгідне матеріальне становище, що суперечить нормам матеріального права та є підставою для визнання недійсними відповідних положень шлюбного договору.

Позивач звернувся до відповідача з позовом про визнання шлюбного договору частково недійсним. Позов мотивований тим, що 28.09.2012 між нею та відповідачем було зареєстровано шлюб, який в подальшому було розірвано за рішенням суду 07.12.2015. У період перебування у фактичних шлюбних відносинах і офіційному шлюбі сторони спільно проживали, вели спільне господарство, накопичували майно та грошові кошти, щоб у подальшому збудувати жилий будинок на земельній ділянці для власного проживання та проживання дитини. У 2010 році вони розпочали будівництво будинку на земельній ділянці, що була виділена під будівництво. У 2015 році між нею та відповідачем укладено шлюбний договір, відповідно до умов якого подружжя вважає особистою приватною власністю відповідача будівельні матеріали та конструктивні елементи загальною вартістю 100 000,00 грн, які були використані та в подальшому будуть використані для будівництва жилого будинку. На момент укладення цього договору готовність жилого будинку була приблизно 90 %. Позивач вважає, що оспорювані положення шлюбного договору ставлять її у надзвичайно невідгідне матеріальне становище, а тому шлюбний договір повинен бути визнаний у цій частині недійсним. Позивач підписала спірний шлюбний договір на вкрай невідгідних для неї умовах, для того, щоб зберегти сім'ю, оскільки відповідач зазначив, що у випадку непідписання договору вони розлучаться. На третій день після підписання шлюбного договору відповідач силоміць відвіз її з дитиною та особистими речами до її матері, а через місяць рішенням суду їх шлюб розірвано.

Рішенням Вишницького районного суду Чернівецької області відмовлено в задоволенні позову про визнання окремих пунктів шлюбного договору недійсними. Рішення суду першої інстанції мотивоване тим, що шлюбний договір є актом вільного волевиявлення, сторони можуть включити до нього інші умови майнового характеру, які не суперечать загальним засадам сімейних відносин. [Стаття 97 Сімейного кодексу України](#) надає подружжю право визначати у шлюбному договорі правовий режим майна, набутого до чи під час шлюбу, та не містить заборон або будь-яких обмежень цього права. Нотаріусом роз'яснено зміст та обов'язки за цим договором, правові наслідки укладеного ними правочину. Відповідно до п.В.2 шлюбного договору позивач і відповідач однаково розуміли та усвідомлювали значення своїх дій, умови договору, його природу та правові наслідки, що створюються за даним договором. У договорі сторони узгодили всі істотні умови, заперечень і доповнень не мали, про що свідчать їх особисті підписи на договорі.

Рішенням Апеляційного суду Чернівецької області рішення Вишницького районного суду Чернівецької області скасова-

но, постановлено нове рішення про задоволення позову, визнано недійсними окремі пункти шлюбного договору з огляду на те, що оспорювані пункти шлюбного договору поставили позивача у надзвичайно невідгідне матеріальне становище, оскільки у неї немає іншого нерухомого майна.

Позиція Верховного Суду та нормативно-правове обґрунтування

Верховний Суд погодився з висновками суду апеляційної інстанції та дійшов наступних висновків.

Відповідно до частини першої [статті 60 СК України](#) майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини самостійного заробітку (доходу).

Згідно з частиною другою [статті 97 СК України](#) та частиною п'ятою [статті 93 СК України](#) при укладенні шлюбного договору сторони можуть домовитися про непоширення на майно, набуте ними за час шлюбу, [статті 60 цього Кодексу](#) і вважати його особистою приватною власністю кожного з них, однак, на підставі шлюбного договору неможливий перехід до одного з подружжя права власності на нерухоме майно та інше майно, право на яке підлягає державній реєстрації.

Частиною четвертою [статті 93 СК України](#) передбачено, що шлюбний договір не може ставити одного з подружжя у надзвичайно невідгідне матеріальне становище.

Відповідач у касаційній скарзі підтверджує факт відсутності у позивача будь-якого іншого рухомого та нерухомого майна.

Передавання відповідачу у власність будівельних матеріалів і конструкцій, що були використані у будівництві жилого будинку, будівництво якого не було закінченим на час розірвання шлюбу, поставило позивача у надзвичайно невідгідне матеріальне становище, що суперечить нормам матеріального права та є підставою для недійсності відповідних положень шлюбного договору.

Детальніше з постановою Верховного Суду можна ознайомитися за посиланням

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/84911491>

3.2. Інші судові рішення

Постанова Львівського апеляційного суду від 03.09.2019 року у справі №466/8301/18

Укладення одним із подружжя договору про розпорядження спільним майном без згоди другого подружжя може бути підставою для визнання такого договору недійсним лише в тому разі, якщо судом буде встановлено, що той з подружжя, який уклав договір щодо спільного майна, та третя особа-контрагент за таким договором, діяли недобросовісно, зокрема, що третя особа знала чи за обставинами справи не могла не знати про те, що майно належить подружжю на праві спільної сумісної власності, і що той з подружжя, який укладає договір, не отримав згоди на це другого подружжя.

Позивач звернулася до суду з позовною заявою Відповідача 1, Відповідач 2, третя особа, в якій просила визнати договір купівлі-продажу автомобіля та договір про внесення змін в Договір купівлі-продажу транспортного засобу марки випуску недійсними.

В обґрунтування позовних вимог посилялась на те, що Відповідач1 є її колишнім чоловіком та за час шлюбу було придбано автомобіль, який Відповідач 1 відчужив Відповідачу 2 без її згоди. Вважає, що такий договір укладений всупереч нормам законодавства, а тому просила визнати договір купівлі-продажу автомобіля та договір про внесення змін в Договір купівлі-продажу недійсними.

Рішенням районного суду позов Позивача задоволено. Визнано договір купівлі-продажу транспортного засобу та договір про внесення змін в Договір купівлі-продажу транспортного засобу, укладений між Відповідачем 1 та Відповідачем 2 - недійсними.

Рішення районного суду було оскаржено Відповідачем 1 в апеляційному порядку. Суд апеляційної інстанції погодився із зазначеними висновками суду першої інстанції, та дійшов висновку, що укладення одним із подружжя договору щодо розпорядження спільним майном без згоди другого з подружжя може бути підставою для визнання такого договору недійсним лише в тому разі, якщо судом буде встановлено, що той з подружжя, який уклав договір щодо спільного майна, та третя особа-контрагент за таким договором, діяли недобросовісно, зокрема, що третя особа знала чи за обставинами справи не могла не знати про те, що майно належить подружжю на праві спільної сумісної власності, і що той з подружжя, який укладає договір, не отримав згоди на це другого з подружжя.

На необхідність встановлення добросовісної поведінки сторін оспорюваного договору, якщо його предметом є спільне майно подружжя, неодноразово вказував Верховний Суд України у правових позиціях, висловлених у постановках від 22 лютого 2017 року у справі № 6-17цс17 та від 12 жовтня 2016 року у справі № 6-1587цс16.

Детальніше з текстом рішення можна ознайомитись за посиланням: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84060767>

Постанова Миколаївського апеляційного суду від 09.09.2019 у справі №478/690/18

У разі якщо одна із сторін ухиляється від участі у призначенні медичної молекулярно-генетичної експертизи (експертиза ДНК) або від подання необхідних документів, матеріалів, тощо, що унеможливило її проведення, суд може визнати факт, для з'ясування якого її було призначено, або відмовити в його визнанні, залежно від того, хто із сторін ухиляється, а також яке значення має для них ця експертиза.

Позивач звернувся до Відповідача з позовом про визнання батьківства. просив визнати його - батьком та зобов'язати районний відділ державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції в області внести зміни до актового запису про народження дитини, а саме, що він є батьком.

Згідно витягу з Державного реєстру актів цивільного стану громадян про народження із зазначенням відомостей про

батька, відомості про батька записані відповідно до ч.1 [ст.135 СК України](#).

За клопотанням представника позивача, ухвалою районного суду у цивільній справі призначено медичну молекулярно-генетичну експертизу (експертизу ДНК), проведення якої доручено експертам обласного Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України.

Відповідач жодних пояснень не надала, ігнорувала виклики до суду, ухилилась від явки до експертної установи, для проведення відбору необхідних зразків для проведення судової молекулярно - генетичної експертизи по даній справі, приймаючи до уваги, що іншим способом неможливо встановити біологічне походження дитини від батька, суд першої інстанції визнав факт того, що Позивач являється біологічним батьком дитини, у зв'язку із чим позовні вимоги в частині визнання батьківства задовольнив. Визнав Позивача, батьком дитини та зобов'язав районний відділ державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції у області внести зміни в актовий запис, про народження дитини а саме внести відомості, що батьком дитини є Позивач.

Вказане рішення суду області залишено без змін апеляційною інстанцією.

Згідно [ст.109 ЦПК України](#), у разі ухилення учасника справи від подання експертам необхідних матеріалів, документів або від іншої участі в експертизі, якщо без цього провести експертизу неможливо, суд залежно від того, хто із цих осіб ухиляється, а також яке для них ця експертиза має значення, може визнати факт, для з'ясування якого експертиза була призначена, або відмовити у його визнанні.

Як зазначено в преамбулі та ст.ст.7, 9, 18 Конвенції ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року передбачає, що дитині для повного і гармонійного розвитку її особи необхідно зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові і розуміння, дитина, наскільки це можливо, повинна знати своїх батьків, держави-учасниці забезпечують те, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню. З метою гарантування і сприяння здійсненню прав, викладених у Конвенції, держави-учасниці надають батькам належну допомогу у виконанні обов'язків по вихованню дітей.

В рішенні ЄСПЛ у справі «Хант проти України» (п. 54), «М.С. проти України», № 2091/13, § 76, ЄСПЛ, від 11 липня 2017 року зазначено, що між інтересами дитини та інтересами батьків повинна існувати справедлива рівновага (див. рішення у справі Olsson v.Sweden) і, дотримуючись такої рівноваги, особлива увага має бути до найважливіших інтересів дитини, які за своєю природою та важливістю мають переважати над інтересами батьків.

Правова позиція Європейського суду з прав людини, щодо визначення кращих інтересів дитини, а саме: підтримання зв'язків із сім'єю є в кращих інтересах дитини, крім випадків, коли сім'я виявляється явно неналежною або не функціонуючою; розвиток дитини в безпечному і надійному оточенні, яке дійсно функціонує, є в кращих інтересах дитини.

Детальніше з текстом рішення можна ознайомитись за посиланням: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84150972>

Постанова Київського апеляційного суду від 09.12.2019 р. у справі № 753/9543/19

Якщо здоров'ю та/або життю дитини загрожує небезпека, (один із батьків не має права самостійно змінювати місце проживання дитини шляхом відібрання її від матері, оскільки таке право надано органу опіки та піклування або прокурору.

Позивач звернулася до суду позовом до Відповідача, Треті особи: Орган опіки та піклування в особі служби у справах дітей та сім'ї районної в місті Києві державної адміністрації, Служба у справах дітей районної державної адміністрації про відібрання дитини та повернення її за попереднім місцем проживання у якому просила постановити рішення про негайне повернення їй сина, за місцем її проживання.

Рішенням районного суду міста позов задоволено частково. Вирішено відібрати у Відповідача малолітню дитину, та негайно повернути дитину матері Позивачу. У решті позовних вимог відмовлено. Апеляційною інстанцією Апеляційну скаргу Відповідача залишено без задоволення. Рішення районного суду міста Києва – без змін.

Частково задовольняючи позовні вимоги Позивача, суд першої інстанції виходив з того, що місце проживання малолітньої дитини разом з матір'ю було визначено рішенням суду, яке набрало законної сили. Одностороння, самостійна зміна місця проживання малолітньої дитини не допускається, унаслідок чого постановляється рішення про відібрання дитини й повернення її тому, з ким вона проживала, а також відшкодування матеріальної й моральної шкоди, завданої тому, з ким проживала дитина. Доведення наявності згоди матері на зміну місця проживання дитини з батьком у даному випадку покладається на відповідача, який не надав переконливих доказів цього, а навпаки стверджував, що мав намір забрати дитину та не повертати її матері. Під час розгляду справи ні відповідачем ні його представником не надано належних, допустимих та достатніх доказів протиправної, аморальної чи халатної поведінки позивачки по відношенню до своєї дитини, які б загрожували її життю, здоров'ю чи законним інтересам.

Згідно із ч. 1 ст. 162 СК України, якщо один з батьків або інша особа самостійно, без згоди другого з батьків чи інших осіб, з якими на підставі закону або рішення суду проживала малолітня дитина, або дитячого закладу (установи), в якому за рішенням органу опіки та піклування або суду проживала дитина, змінить її місце проживання, у тому числі способом її викрадення, суд за позовом заінтересованої особи має право негайно постановити рішення про відібрання дитини і повернення її за попереднім місцем проживання.

Детальніше з текстом рішення можна ознайомитись за посиланням: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86314701>

Рішення Шевченківського районного суду міста Києва від 16.10.2019 №761/6844/19

Діюче законодавство не передбачає надання письмової згоди одного із подружжя на укладення договору купівлі-продажу акцій.

Позивач звернулася до Відповідача1, Відповідача2, Акціонерного товариства «Таскомбанк», треті особи: Публічне акці-

онерне товариство «Фінанс Банк» в особі ліквідаційної комісії Публічного акціонерного товариства «Фінанс Банк», Публічне акціонерне товариство «Національний депозитарій України» про визнання недійсним договору купівлі-продажу акцій, застосування реституції, зобов'язання вчинити дії.

Позивач зазначає, що він не був повідомлений про факт укладення спірного договору та свою згоду на продаж акцій дружині не надавав. Про факт укладення договору він дізнався після того, як стало відомо про ліквідацію ПАТ «Фінанс Банк» та в числі акціонерів значиться не дружина позивача, а Відповідач 2.

При розгляді спорів про поділ цінного спірного майна подружжя та визнання недійсними правочинів з відчуження такого майна без письмової згоди одного з подружжя, за наявності згоди другого з подружжя, суди виходять з права одного з подружжя на відповідну компенсацію вартості відчуженого не в інтересах сім'ї майна. У випадку недотримання письмової форми надання згоди на відчуження цінного спільного майна подружжя (правочину), якщо один з подружжя надав таку згоду усно, а другий з подружжя погодився з такою згодою, то такий правочин може бути визнаний дійсним.

Аналогічних висновків дійшов Верховний Суд України в постановках від 27 січня, 8 квітня, 7, 12 та 21 жовтня 2015 року.

Так під час розгляду справи суду не було надано доказів, що договір купівлі-продажу акцій був укладений не в інтересах сім'ї та кошти отримані за договором не були використані в інтересах сім'ї. Діюче законодавство не передбачає надання письмової згоди на укладення договору купівлі-продажу акцій.

Детальніше з текстом рішення можна ознайомитись за посиланням: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85443850>

IV. ПУБЛІКАЦІЇ У СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ КОМІТЕТУ

4.1. Наукові публікації

Шлюб. Діти. Розлучення. Поділ майна та інші відповідні питання. Законодавство. Судова практика. Зразки документів

Упорядковано: С. Г. Туманов
Харків: Право, 2020. – 336 с.

93 питання з сімейного права. Посібник для суддів.

Автори: Даценко В. М., Гуцал Л. В., Юровська Г. В.
Під редакцією: В. М. Даценка. Київ: Алерта, 2020. 98 с.

«Сімейне життя» в інтерпретації Європейського суду з прав людини. Підприємництво, господарство, право.

Автор: Явір О.
2019, 12. 56–61 с.

Підстави визнання шлюбного договору недійсним. Порівняльно-аналітичне право.

Автор: Явір О.
2019.4. С. 152–157.

Поняття та ознаки зловживання батьківськими правами. Підприємництво, господарство, право.

Автор: Онищук О.
2019, 10. С. 44–51.

4.2. Дисертації

Стопченко К.О. «Судочинство у справах про оспорування батьківства та материнства»

Дата захисту: 24.10.2019,
Місце захисту: Національна академія внутрішніх справ
Ознайомитись з авторефератом можна за посиланням:
http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/14705/1/avtor_eferat_stopchenko_ko.pdf

Ханович Є.Д. «Правове регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей»

Дата захисту: 24.10.2019,

Місце захисту: Національна академія внутрішніх справ

Ознайомитись з авторефератом можна за посиланням:
http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/14706/1/avtor_eferat_khanovych_ed.pdf

Кожевникова В.О. «Науково-теоретичні засади обмеження прав суб'єктів сімейних відносин»

Дата захисту: 02.11.2019,
Місце захисту: Тернопільський національний економічний університет

Ознайомитись з авторефератом можна за посиланням:
<http://www.tneu.edu.ua/index.php?do=download&id=8095>

Черняк Ю. В. «Уніфікація норм міжнародного цивільного процесу: проблемні питання теорії і судової практики вирішення сімейних спорів»

Дата захисту: 29.11.2019
Місце захисту: Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Ознайомитись з авторефератом можна за посиланнями:
http://scc.univ.kiev.ua/upload/iblock/e51/aref_Chernyak%20Yu.V..pdf

http://scc.univ.kiev.ua/upload/iblock/bfe/dis_Chernyak%20Yu.V..pdf – дисертаційна робота

4.3. Публікації, які не відносяться до розряду наукових (блоги та соціальні мережі, веб-сторінки)

Огляд практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду щодо розгляду справ у спорах, що виникають із спадкових правовідносин

- пункт 1.3. Будь-які дії законного представника спадкоємця не можуть вчинятися всупереч його інтересам (малолітньої особи)
- пункт 5.1. Борг спадкодавця за аліментами стягується за рахунок активів спадкової маси і не є таким зобов'язанням, яке припиняється як нерозривно пов'язане із особою боржника

Детальніше за посиланням:
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/ogljad_KCS.pdf?fbclid=IwAR3hhnaPjwA1cpuf2vH0mWHptGtKj5zRNWzOWp-LoqqY_d0iXsLMgmRBnM

V. РІЗНЕ

5.1. Посилання на відеоматеріали за результатами проведених заходів підвищення кваліфікації

Супровід учасників освітнього процесу у справах про булінг

Лариса Гретченко – адвокат, медіатор, член Комітету медичного і фармацевтичного права та біоетики НААУ, член Комітету з сімейного права НААУ.

Відеоматеріал за посиланням:
<https://www.youtube.com/watch?v=VU1fUNsScvg>

Який взаємозв'язок між булінгом і сімейними правовідносинами?

Лариса Гретченко – адвокат, медіатор, член Комітету медичного і фармацевтичного права та біоетики НААУ, член Секції з сімейного права НААУ.

Відеоматеріал за посиланням:
<https://www.youtube.com/watch?v=KGAHGWM2rd8>

Хто може бути ініціатором з'ясування думки дитини у суді?

Ганна Гаро – адвокат, сімейний медіатор, к.ю.н., Голова Комітету з сімейного права НААУ, співзасновник та член правління ГО «Центр сімейно-правових досліджень», «Асоціація сімейних медіаторів України».

Відеоматеріал за посиланням:
<https://www.youtube.com/watch?v=N2bhCUsO97E>

Актуальність проблеми булінгу в Україні

Лариса Гретченко – адвокат, медіатор, член Комітету медичного і фармацевтичного права та біоетики НААУ, член Комітету з сімейного права НААУ.

Відеоматеріал за посиланням:
<https://www.youtube.com/watch?v=w78sdKYbpVk>

З якого віку дозволено заслуховувати думку дитини в суді?

Ганна Гаро – адвокат, сімейний медіатор, к.ю.н., Голова Комітету з сімейного права НААУ, співзасновник та член правління ГО «Центр сімейно-правових досліджень», «Асоціація сімейних медіаторів України».

Відеоматеріал за посиланням:
<https://www.youtube.com/watch?v=y2oPdxkKsIO>

За якими елементами можливо визначити склад дисциплінарного проступку в діях педагогічного працівника?

Лариса Гретченко – адвокат, медіатор, член Комітету медичного і фармацевтичного права та біоетики НААУ, член Комітету з сімейного права НААУ.

Відеоматеріал за посиланням:
<https://www.youtube.com/watch?v=P7P93KffsYM>

В чому важливість виявлення адвокатом істинних причин розлучення?

Ганна Гаро – адвокат, сімейний медіатор, к.ю.н., Голова Комітету з сімейного права НААУ, співзасновник та член правління ГО «Центр сімейно-правових досліджень», «Асоціація сімейних медіаторів України».

Відеоматеріал за посиланням:
<https://www.youtube.com/watch?v=J-Ldp7o9-LI>

Хто може бути ініціатором з'ясування думки дитини у суді?

Ганна Гаро – адвокат, сімейний медіатор, к.ю.н., Голова Комітету з сімейного права НААУ, співзасновник та член правління ГО «Центр сімейно-правових досліджень», «Асоціація сімейних медіаторів України».

Відеоматеріал за посиланням:
<https://www.youtube.com/watch?v=N2bhCUsO97E>

В чому полягає специфіка сімейних спорів?

Ганна Гаро – адвокат, сімейний медіатор, к.ю.н., Голова Комітету з сімейного права НААУ, співзасновник та член правління ГО «Центр сімейно-правових досліджень», «Асоціація сімейних медіаторів України».

Відеоматеріал за посиланням:
https://www.youtube.com/watch?v=IcPn-u-g_BQ

Коротко про скасування адміністративної відповідальності батьків за вчинення неповнолітніми правопорушень

Лариса Гретченко – адвокат, медіатор, член Комітету медичного і фармацевтичного права та біоетики НААУ, член Комітету з сімейного права НААУ.

Відеоматеріал за посиланням:
<https://www.youtube.com/watch?v=Yfl6w7yrwG4>

Взаємопов'язаність булінгу з трудовими правовідносинами

Лариса Гретченко – адвокат, медіатор, член Комітету медичного і фармацевтичного права та біоетики НААУ, член Комітету з сімейного права НААУ.

Відеоматеріал за посиланням:

<https://www.youtube.com/watch?v=lkZ7qrTWRZO>

Порядок виїзду дитини на непідконтрольні території

Ганна Гаро – адвокат, сімейний медіатор, к.ю.н., Голова Комітету з сімейного права НААУ, співзасновник та член правління ГО «Центр сімейно-правових досліджень», «Асоціація сімейних медіаторів України».

Відеоматеріал за посиланням:

<https://www.youtube.com/watch?v=SR7xwBiiBkc>

Укладення шлюбного договору: що потрібно пам'ятати?

Ганна Гаро – адвокат, сімейний медіатор, к.ю.н., Голова Комітету з сімейного права НААУ, співзасновник та член правління ГО «Центр сімейно-правових досліджень», «Асоціація сімейних медіаторів України».

Відеоматеріал за посиланням:

<https://www.youtube.com/watch?v=pVmZE9PveL4>

Актуальність укладення шлюбних договорів

Ганна Гаро – адвокат, сімейний медіатор, к.ю.н., Голова Комітету з сімейного права НААУ, співзасновник та член правління ГО «Центр сімейно-правових досліджень», «Асоціація сімейних медіаторів України».

Відеоматеріал за посиланням:

<https://www.youtube.com/watch?v=BHSSIJwycg>

Виїзд дитини за кордон: отримання дозволу другого з батьків

Ганна Гаро – адвокат, сімейний медіатор, к.ю.н., Голова Комітету з сімейного права НААУ, співзасновник та член правління ГО «Центр сімейно-правових досліджень», «Асоціація сімейних медіаторів України».

Відеоматеріал за посиланням:

https://www.youtube.com/watch?v=4d_X1MNpWI

Сімейний спір: як адвокату розпізнати істинні мотиви клієнта?

Ганна Гаро – адвокат, сімейний медіатор, к.ю.н., Голова Комітету з сімейного права НААУ, співзасновник та член

правління ГО «Центр сімейно-правових досліджень», «Асоціація сімейних медіаторів України».

Відеоматеріал за посиланням:

<https://www.youtube.com/watch?v=SWw4fx8pMME>